

Att motverka otillåten påverkan inom idrotten

En kunskapsfördjupning om trakasserier, hot, våld och korruption

Att motverka otillåten påverkan inom idrotten

En kunskapsfördjupning om trakasserier,
hot, våld och korruption

Rapport 2018:5

Brå – kunskapscentrum för rättsväsendet

Myndigheten Brå verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsbekämpning och brottsförebyggande arbete, till i första hand regeringen och myndigheter inom rättsväsendet.

Publikationen finns som pdf på www.bra.se. På begäran kan Brå ta fram ett alternativt format. Frågor om alternativa format skickas till tillgangligt@bra.se

Vid citat eller användande av tabeller, figurer och diagram ska källan Brå anges. För att återge bilder, fotografier och illustrationer krävs upphovspersonens tillstånd.

ISSN 1100-6676
ISBN 978-91-87335-96-9
URN:NBN:SE:BRA-753

© Brottsförebyggande rådet 2018
Författare: Karolina Hurve och Anna Jonsson
Produktion: Ordförrådet AB
Omslagsillustration: Ulf Jernelo, Jojo Form
Tryck: A J E-print AB

Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm
Telefon 08-527 58 400, e-post info@bra.se, www.bra.se

Denna rapport kan beställas hos Norstedts Juridik, 106 47 Stockholm
Telefon 08-598 191 90, fax 08-598 191 91, e-post kundservice@nj.se

Förord

Svensk idrott beskrivs ofta som Sveriges största folkrörelse och utgör en viktig del av det svenska samhället. Samtidigt som idrotten bidrar till glädje, engagemang, gemenskap och fysisk aktivitet visade den statliga utredningen *Mera glädje för pengarna* att 17 procent av tillfrågade funktionärer, anställda och ideella krafter inom delar av idrotten utsatts för trakasserier, hot eller våld under det senaste året till följd av deras engagemang.

De senaste åren har flera initiativ tagits i syfte att förbättra situationen. För att kunna formulera och genomföra fler effektiva förebyggande insatser behövs dock en fördjupad kunskap om hur risksituationerna ser ut för respektive funktion inom idrotten.

Mot bakgrund av detta har Brå, i samverkan med Riksidrottsförbundet, genomfört denna studie om trakasserier, hot, våld och korruption inom idrotterna fotboll, ishockey, basket och bandy, med ett särskilt fokus på otillåten påverkan. Riksidrottsförbundet har finansierat projektet.

Rapporten är skriven av utredaren och projektledaren Karolina Hurve och utredaren Anna Jonsson. Intervjuer har transkriberats av assistenterna Adina Iatan, Joanna Carlestål och Anna Rudberg.

Rapporten har granskats vetenskapligt av professor emeritus Sven-Åke Lindgren, Göteborgs universitet, Tove Pettersson, professor i kriminologi, Stockholms universitet och Tobias Stark, filosofie doktor i historia och universitetslektor i idrottsvetenskap, Linnéuniversitetet.

Vi vill slutligen tacka intervjupersoner och referensgruppen som genom sitt deltagande gjort denna studie möjlig.

Stockholm i mars 2018

Erik Wennerström
Generaldirektör

Daniel Vesterhav
Enhetschef

Innehåll

Sammanfattning	6
Utsatthet utifrån arbetsuppgifter	6
Påverkare och skrämselkapitalets effekter	8
Demokratihotande påverkansförsök	8
Ekonomisk brottslighet inom idrotten	9
Brås bedömning	9
Inledning	11
Underlag till rapporten.....	12
Arbetsuppgifter avgör riskerna för utsatthet	12
Vad är otillåten påverkan?	13
Syfte och frågeställningar	14
Disposition.....	15
Ordlista över centrala begrepp	16
Metod och material	18
DEL 1. UTSATTHETEN	23
Utsattheten utifrån yrkesrelaterade risksituationer	24
Spelares utsatthet	26
Domares utsatthet	33
Personer inom ledningsfunktioners utsatthet	40
Personer inom servicefunktioners utsatthet	47
Personer inom ordning- och säkerhetsfunktioners utsatthet	52
Granskares, rapportörers och observatörers utsatthet	59
Sammanfattad utsatthet per identifierad yrkesrelaterad risksituation	63

DEL 2. BILDEN AV PÅVERKARNA	65
Bilden av påverkarna och deras motiv.....	66
Bilden av ultrasgrupper	67
Bilden av firmagrupperingar.....	69
Bilden av supportrar	72
Vilka påverkare motsvarar de idrottsrelaterade påverkarna?	75
DEL 3. BROTT AV MER SYSTEMHOTANDE KARAKTÄR	77
Brott av mer systemhotande karaktär	78
Den oreglerade föreningsformen	78
Från skattefel till medveten ekonomisk brottslighet och matchfixning	79
Föreningsdemokratin och otillåten påverkan	82
DEL 4. FÖREBYGG OCH HANTERA PÅVERKANSFÖRSÖK	87
Arbetet med att förebygga och hantera påverkansförsök.....	88
Vikten av samsyn i säkerhetsarbetet	88
Förebygga otillåten påverkan i det dagliga arbetet	92
Trakasserier	92
Hot	97
Våld	99
Korruption	101
Förebyggande åtgärder mot skattefel och ekonomisk brottslighet.....	105
Förebyggande åtgärder mot otillåten påverkan inom föreningar	105
Metoder för att förebygga och hantera otillåten påverkan.....	106
Slutsatser.....	110
Funktion framför idrott	110
Idrottens utmaningar är inte unika.....	110
Lyft på locket	111
Stötta utsatta öppet.....	111
Svårhanterliga påverkare	112
Brottslighet av mer systemhotande karaktär inom idrotten	112
Referenser	114
Bilaga 1. Checklista vid telefonhot.....	117

Sammanfattning¹

Denna undersökning handlar om trakasserier, hot, våld och korruption inom idrotterna fotboll, ishockey, basket och bandy. Studien har ett särskilt fokus på otillåten påverkan, det vill säga de händelser där den drabbade uppfattar att syftet var att *påverka* yrkesutövningen. Det är en kvalitativ studie som främst handlar om herridrott på elitnivå. I undersökningen ingår även att undersöka sportjournalisters, sportfotografers och supporterpolisers utsatthet i samband med deras yrkesutövning inom idrotten. Därtill ingår en explorativ del som undersöker om det förekommer brott av mer systemhotande karaktär inom idrotten.

Undersökningen baseras på 106 intervjuer med berörda yrkesroller och andra intervjupersoner som är relevanta för studien. En majoritet av intervjupersonerna har berättat om egna erfarenheter av utsatthet, främst gällande trakasserier och hot. Intervjupersoner som inte själva blivit utsatta har bidragit med den kunskap och de erfarenheter de fått om detta i samband med sitt arbete. Därtill har en genomgång av 86 akter från Polismyndigheten, Ekobrottsmyndigheten och Skatteverket genomförts. Intervjuer och genomgång av akter har även kompletterats med observationer vid fem matcher på elitnivå för herrar. Deltagande observationer har genomförts för samtliga idrotter som ingår i undersökningen. Fyra seminarier har genomförts med en referensgrupp bestående av deltagare från samtliga studerade idrotter, TU (Tidningsutgivarna), Polismyndigheten och Riksidrottsförbundet.

Utsatthet utifrån arbetsuppgifter

I undersökningen framkommer att personer i samband med sin yrkesutövning inom idrotterna utsätts för olika typer av incidenter. I undersökningen kallas detta för *yrkesrelaterade risksituationer*. Totalt har 17 yrkesrelaterade risksituationer identifierats, utifrån analys av intervjuer och aktgenomgångar.

¹ En engelsk version av denna sammanfattning finns på Brås webbplats, www.bra.se. Klicka där på fliken *Publikationer*, och skriv sedan in rapportnumret i sökfältet.

Vissa funktioner har likartade yrkesrelaterade risksituationer, oavsett vilken av idrotterna de tillhör. Det vill säga, det tycks exempelvis finnas stora likheter mellan en fotbollsspelares och en basketspelares utsatthet, just utifrån det faktum att de är *spelare*. Det innebär att det tycks vara yrkesrollen som till stor del avgör i vilka situationer incidenter uppstår, oavsett vilken idrott den utsatte tillhör. Förmodligen kan resultaten i den här rapporten därmed användas för fler idrotter än de som ingår i studien. Samtidigt tycks det finnas ett antal faktorer som har betydelse för i vilken omfattning och hur ofta personer inom olika funktioner utsätts. Dessa faktorer tycks framför allt kunna kopplas till de olika idrotternas ekonomi, omsättning och publikunderlag.

För att lättare kunna analysera utsattheten har totalt sex grupper skapats utifrån förekomsten av likartade yrkesrelaterade risksituationer: 1) spelare, 2) domare, 3) ledningsfunktion, 4) service, 5) ordning och säkerhet samt 6) granskare, rapportör och observatör.

I tabell 1 och 2 redovisas de yrkesrelaterade risksituationerna utifrån respektive grupp. I tabell 1 redovisas yrkesrelaterade risksituationer kopplat till trakasserier, hot och våld, och i tabell 2 kopplat till korruption. Vissa yrkesrelaterade risksituationer förekommer i flera grupper och i båda tabellerna.

Tabell 1. Yrkesrelaterade risksituationer: trakasserier, hot och våld

	Spelare	Domare	Ledningsfunktion	Service	Ordning, säkerhet	Granskare, rapportör, observatör
Stor exponering	X	X				
Utebliven prestation	X		X			
"Förbjudna" övergångar	X					
Beslutsfattande		X	X		X	
Nyckelroll i samband med matchfixning	X					
Tillsägelser och tillrättavisningar				X		
Biljett- och inpasseringskontroller				X		
Ansvar för säkerhetsfrågor					X	
Ingripanden och kontroller					X	
Granskande journalistik						X
Ställningstagande i vissa typer av frågor						X
Utsatthet på grund av andras beslut						X

Tabell 2. Yrkesrelaterade risksituationer: korruption

	Spelare	Domare	Ledningsfunktion	Service	Ordning, säkerhet	Granskare, rapportör, observatör
Nyckelroll i samband med matchfixning	X	X				
Möjlighet att tjäna pengar på spelare	X					
Val av domare		X				
Spelarköp			X			
Val av sponsorer			X			
Beslutsfattande			X			
Relationsbyggande arbete				X	X	

Påverkare och skrämselkapitalets effekter

Som nyss nämndes har studien ett särskilt fokus på otillåten påverkan. Den bild av påverkarna (se Ordlista) som presenteras i undersökningen bygger på intervjupersonernas egna beskrivningar av dessa. Flera intervjupersoner beskriver en stor del av de påverkare (se Ordlista) som förekommer inom idrotten som svårhanterliga. Detta tar sig bland annat uttryck i att de tycks agera rationellt, ha kapacitet att genomföra sina påverkansförsök och ha ett skrämselkapital. När påverkare har ett skrämselkapital, exempelvis genom att ingå i en gruppering av något slag, beskrivs påverkansförsöket vanligtvis som betydligt mer skrämmande än påverkansförsök genomförda av någon utan skrämselkapital. Koncentratet av påverkare med skrämselkapital gör att utsattheten inom idrotten skiljer sig från exempelvis utsattheten inom myndigheter. Detta eftersom utsatta myndighetspersoner vanligtvis möter påverkare som agerar ensamma, drivs av känslor och ofta slutar med sina påverkanförsök när deras ärende är avgjort (Brå 2016:13). Vem påverkaren är har därmed även betydelse för hur utsatta tenderar att reagera på händelsen.

Tidigare studier visar att denna typ av strategiska påverkansförsök kräver en större organisatorisk beredskap jämfört med påverkansförsök som sker i affekt (Brå 2016:13). I undersökningen framträder en bild av att personer inom olika funktioner inom fotboll och ishockey i större utsträckning utsätts för påverkansförsök från individer med ett skrämselkapital jämfört med funktioner inom basket och bandy.

Demokratihotande påverkansförsök

I studien framkommer även att påverkare med skrämselkapital i vissa fall försökt påverka hur medlemmar i vissa föreningar ska rösta på årsmöten. Intervjupersoner berättar att det exempelvis kan handla om att skrämma andra medlemmar till att lägga ner sina röster. Flera intervjupersoner uppger att föreningsdemokratien är något unikt och värt att bevara. Samtidigt uppmärksammar andra intervjupersoner det problematiska med att det som utmärker en föreningsdemokrati, nämligen en medlem – en röst, sätts ur spel om medlemmar skräms till att avstå från att rösta.

Enligt flera intervjupersoner är det vanligtvis individer som tillhör vissa supportergrupperingar som genomför dessa påverkansförsök. Det förekommer även exempel på att denna typ av påverkare utsatt granskande sportjournalister för påverkansförsök. Syftet i de fallen tycks vara att få utsatta att inte publicera negativa artiklar om vissa klubbar eller grupperingar.

Ekonomisk brottslighet inom idrotten

Denna undersökning visar att det förekommer olika former av ekonomisk brottslighet inom idrotten. Det handlar för det första om ärenden som generellt kan kopplas till den ideella föreningsformens struktur, men även om ärenden som kan knytas till idrotten specifikt. Ideella föreningar är därmed inget undantag, tvärtom kan de innebära särskilda risker för ekonomisk brottslighet till följd av den ideella föreningens oreglerade natur (Brå 2016:10, Polismyndigheten 2017).

Av genomgången av akter framgår även flera fall av misstankar om matchfixning. Det handlar bland annat om målvakter och spelare som erbjudits femsiffriga belopp för att påverka resultaten i lagets matcher. I vissa fall handlar det med andra ord om misstankar om grova mutbrott.

Brås bedömning

Vad betyder detta för det förebyggande arbetet?

I undersökningen framträder en bild av att vissa handlingar tycks ske i affekt medan andra handlingar tycks vara både mer strategiska och rationella. Dessa olika typer av handlingar kräver olika förebyggande åtgärder. Det är arbetsgivaren som har huvudansvaret för arbetsmiljön. Genom att arbeta för en öppen kultur och ta händelser på allvar skickas signaler uppifrån att detta är något som prioriteras, vilket är centralt för det förebyggande arbetet.

Flera utsatta intervjupersoner uppger att trakasserier som utförs i affekt, vid enstaka tillfällen och som riktas mot yrkesrollen, vanligtvis inte leder till någon kvardröjande oro. För vissa yrkesroller kan en del handlingar som sker i affekt sannolikt förebyggas genom utbildningar och övningar i kommunikation och bemötande. Därtill kan arenors utformning och tydliga och genomtänkta arbetsrutiner bidra till att förebygga dessa handlingar.

Handlingar som utförs av påverkare med skrämsekapital är vanligtvis svårare att hantera än de som sker i affekt. Deras handlingar beskrivs som mer strategiska och rationella och utgör exempel på mer utstuderade fall av otillåten påverkan. De kan vara mycket påfrestande att utsättas för. Dessa påverkare kan bland annat rikta in sig på enskilda personer och påverkansförsöken utförs såväl på arenan som på nätet. Nätdrev och uthängning av utsatta är exempel på metoder som dessa påverkare använder.

Dessa handlingar är svåra att förebygga, men personer inom utsatta yrkesroller behöver stöd efter påverkansförsöken. Kamratstöd och avlastningssamtal är två exempel på metoder som kan användas efter en incident. För att metoderna ska fungera är det viktigt att arbeta för en öppen kultur där utsatta vill berätta om sina erfarenheter. En annan metod som kan användas i vissa fall är stressexponeringsträning. Metoden handlar om att öva upp personers färdigheter i stressfyllda situationer för att göra dem mer motståndskraftiga vid påverkansförsök. Det handlar framför allt om påverkansförsök som sker i samband med personliga möten, exempelvis vid ingripanden och kontroller.

Inledning

Idrotten beskrivs ofta som Sveriges största folkrörelse. Det är inte förvånande då den har över 3,1 miljoner medlemmar, cirka 650 000 ideella ledare och runt 20 000 föreningar.² Samtidigt som idrotten bidrar till glädje, engagemang, gemenskap och fysisk aktivitet visar tidigare forskning att personer inom olika idrotter utsätts för trakasserier, hot och våld (SOU 2013:19). I utredningen *Mera glädje för pengarna* uppgav 17 procent av de svarande funktionärerna, anställda och ideella krafterna inom fotboll och ishockey i de två högsta divisionerna inom herridrotten att de under det senaste året hade utsatts för trakasserier, hot eller våld med anledning av sitt arbete eller engagemang inom idrotten. I undersökningen går det dock inte att utläsa hur ofta olika funktioner hade utsatts, utan endast om de hade utsatts för minst en händelse. I undersökningen framkommer därtill att olika yrkesroller utsätts för trakasserier, hot och våld i olika stor utsträckning. Drygt hälften av de utsatta (53 procent) uppgav att händelserna syftade till att påverka dem i deras yrkesutövning. I tabell 3 redovisas den totala utsattheten för trakasserier, hot och våld, utifrån resultaten från utredningen *Mera glädje för pengarna* (SOU 2013:19).

Tabell 3. Antal svarande och andel utsatta för trakasserier, hot och våld, under de senaste 12 månaderna. Andel i procent.

	Antal svarande	Andel utsatta
Vd, sportchef, klubbdirektör	36	42
Domare	65	35
Ordningsvakt, publikvärd	129	30
Säkerhets-, eventsansvarig	25	12
Spelare	194	10
Övrig kanslipersonal och anställda	122	7
Styrelseledamöter	70	7
Tränare, lagledare	72	7
Totalt	713	17

² <http://www.rf.se>

Fram tills nu har det saknats en fördjupad analys som kan ligga till grund för att förebygga och motverka utsatthet, samt att idrottsföreningar drabbas av brott av mer systemhotande karaktär. Ambitionen med denna undersökning är därför att ge ett fördjupat kunskapsunderlag om trakasserier, hot, våld och korrup­tion inom idrotten med ett särskilt fokus på otillåten påverkan, det vill säga händelser där den drabbade uppfattar att syftet var att påverka yrkesutövningen.

Underlag till rapporten

Detta är en kvalitativ studie som innefattar fotboll, ishockey, basket och bandy. Det handlar främst om herridrott på elitnivå. Därtill ingår att undersöka sportjournalisters, sportfotografers och supporterpolisers utsatthet i samband med deras yrkesutövning inom idrotten. Underlaget i studien består av 106 intervjuer med berörda yrkesroller och andra intervjupersoner som är relevanta för studien. Dessutom har en genomgång av 86 akter från Polismyndigheten, Ekobrottsmyndigheten och Skatteverket genomförts. Undersökningens kvantitativa underlag baseras främst på resultaten från en kartläggning i utredningen *Mera glädje för pengarna* (SOU 2013:19). Den tidigare forskning som presenteras i kapitlet *Förebygg och hantera otillåten påverkan* baseras främst på Brås handbok *Att förebygga och hantera påverkansförsök* (2017), Arbetsmiljöverkets studier (Arbetsmiljöverket 2008, 2010:1, 2012:12, 2015:7) och Brås tidigare forskning om otillåten påverkan (Brå 2009:7, 2014:4, 2015:18, 2016:13).

Arbetsuppgifter avgör riskerna för utsatthet

De idrotter som ingår i undersökningen skiljer sig åt på flera punkter. Framför allt handlar det om att de har olika stor ekonomi, omsättning och publikunderlag. Fotboll och ishockey är de idrotter i undersökningen som generellt sett har störst ekonomi, omsättning och publikunderlag, medan basket och bandy har betydligt mindre.

Tidigare undersökningar visar att utsattheten för trakasserier, hot och våld inom herridrotten gällande fotboll och ishockey i de två högsta divisionerna är ungefär lika stor (SOU 2013:19). Underlaget i den här studien, det vill säga intervjuer och genomgång av akter, pekar i samma riktning. Utsattheten inom fotboll och ishockey tycks därtill vara större jämfört med utsattheten inom basket och bandy.

Trots dessa skillnader finns det även många likheter mellan de olika idrotterna. De största likheterna tycks finnas mellan likartade funktioner inom olika idrotter. Det vill säga, det tycks

exempelvis finnas stora likheter mellan en fotbollsspelares och en basketspelares utsatthet, utifrån det faktum att de är *spelare*. Det innebär att formen av utsatthet, motivet bakom och tillvägagångssättet i hög grad kan kopplas till de uppgifter en spelare har, snarare än den idrott denne tillhör. I undersökningen kallas detta för *yrkesrelaterade risksituationer*. Att dessa risksituationer kan kopplas till en persons arbetsuppgifter snarare än den idrott denne är aktiv inom ger möjlighet att analysera funktionen *spelares* utsatthet, snarare än utsatthet inom exempelvis idrotten fotboll. Det innebär att det troligtvis finns en jämförbarhet i undersökningens resultat, och att de *yrkesrelaterade risksituationerna* därmed även kan gälla liknande funktioner inom andra idrotter än de som ingår i denna undersökning.

Vad är otillåten påverkan?

Otillåten påverkan är en samlingsterm för de former av trakasserier, hot, våld och korruption som syftar till att påverka någons yrkesutövning. Otillåten påverkan kan förstås som en viss typ av interaktion mellan den utsatte och den som utför påverkansförsöket – i undersökningen kallad påverkaren. Ordet otillåten antyder att påverkaren reagerar på den utsattes handlande på ett inte fullt acceptabelt sätt. Det kan till exempel handla om att försöka påverka olika typer av beslut. Ett exempel på ett sådant beslut handlar om arrangörsavstängningar (se Ordlista). I de fallen kan den person som beslutet berör i vissa fall försöka påverka beslutsfattaren att ändra detta till ett, för påverkaren, positivt beslut. I vissa fall kan dock individer bli personligt förorättade trots att ett beslut inte är direkt riktat mot denne. I de fallen kan det exempelvis handla om vem det är som sitter i styrelsen i en förening eller vad en sportjournalist skriver i granskande reportage. Även i de fallen förekommer det att påverkaren på ett oacceptabelt sätt utsätter drabbade för påverkansförsök. I otillåten påverkan ingår således inte att uttrycka sin åsikt, men om det däremot finns ett syfte att skrämja enskilda personer kan det utgöra ett exempel på detta (jfr Brå 2016:13).

Samtidigt visar tidigare studier att det knappast är möjligt att dra en klar gräns mellan tillåtna och otillåtna beteenden. Eftersom denna gränsdragning är svår har utgångspunkten varit den drabbades bild av händelsen. Samtidigt kan individer reagera olika på en och samma händelse. Det gör det viktigt med individanpassat stöd efter en händelse. Tidigare forskning visar nämligen att påverkansförsök inte behöver vara juridiskt straffbara för att få allvarliga konsekvenser. Subtila anspelningar om personers privatliv och anhöriga kan exempelvis ha minst lika allvarliga konsekvenser som ett direkt mordhot mot den utsatte (Brå 2016:13).

Vem påverkaren är har också betydelse för hur utsatta tenderar att reagera på en händelse. De fall där påverkaren har ett skräm- selkapital, exempelvis genom att ingå i en gruppering av något slag beskrivs vanligtvis av utsatta som betydligt mer skrämmande än påverkansförsök genomförda av någon utan skräm- selkapital. Förutom individuella och kollektiva skräm- selkapital finns det även laddat i grupperingars varumärke, framför allt genom deras rykte eller förmåga att utöva våld. Det kan förstärkas genom exempelvis våldshändelser, myter och mediauppmärksamhet (Brå 2016:12, jfr Rostami 2016).

I undersökningen ingår fyra påverkansformer:

- *Trakasserier*: Straffbara gärningar som förtal och ofredande, men även andra icke-straffrättsliga påtryckningar som subtila hot (som inte är olaga hot).
- *Hot*: Olaga hot, hot mot tjänsteman och andra liknande straffbara gärningar som utpressning.
- *Våld*: Misshandel, våld mot tjänsteman och andra liknande straffbara gärningar.
- *Korruptionsförsök*: Löfte eller erbjudande om muta eller annan otillbörlig belöning för visst agerande från en part till en annan. Inkluderar även otillbörliga relationer mellan flera parter.

Syfte och frågeställningar

Syftet med undersökningen är att genom analys av det kvalitativa underlaget (se vidare Metod och material) fördjupa kunskapen om trakasserier, hot, våld och korruption inom idrotterna fotboll, ishockey, basket och bandy, med ett särskilt fokus på otillåten påverkan. Detta för att förbättra arbetet med att förebygga och hantera olika former av otillåten påverkan.

Följande frågor ska besvaras:

- Vilka typer av trakasserier, hot och våld drabbar olika funktioner inom idrottsföreningarna?
- Vilka typer av korruption förekommer?
- Vilka anses ligga bakom påverkansförsöken?
- Hur ser arbetet med att förebygga och hantera otillåten påverkan ut?

Undersökningen innehåller även en explorativ del som undersöker om det även förekommer andra brott av mer systemhotande karaktär, som penningtvätt och infiltration av föreningar. Något som bland annat har beskrivits i internationell forskning (Nelen 2014).

Disposition

I nästföljande kapitel beskrivs undersökningens metod och material. Sedan presenteras resultaten i fyra delar, där den första beskriver utsattheten för personer inom olika funktioner. Den andra studerar bilden av påverkarna och deras motiv. Den tredje beskriver brott av mer systemhotande karaktär och den fjärde hur trakasserier, hot, våld, korruption och otillåten påverkan samt brott av mer systemhotande karaktär kan förebyggas och hanteras.

Ordlista över centrala begrepp

Arrangörsavstängning: Föreningar är skyldiga att vidta åtgärder för att identifiera och stänga av ordningsstörare.

Associationsformer: Inkluderar bland annat bolag och föreningar. Föreningar kan övergripande delas upp i ekonomiska respektive ideella föreningar.

Bangers: En slags olagliga, kraftiga smällare.

Brott av mer systemhotande karaktär: Händelser som påverkar eller riskerar att påverka idrottens integritet, effektivitet och legitimitet negativt.

Firmor: En supporterkategori.

Förmedlare: Person som företräder och agerar mellanhand för spelare, exempelvis genom att hantera olika typer av avtal.

Medarbetare: I denna rapport används ordet *medarbetare* övergripande för alla anställningsformer samt former av samarbeten mellan personer.

Närmaste chef: Den chef som leder det dagliga arbetet och som medarbetaren har mest kontakt med. Närmaste chefen har ofta arbetsmiljöuppgifter delegerade till sig.

Otillåten påverkan: Trakasserier, hot, våld och korruption som syftar till att påverka yrkesutövningen.

Påverkare: Samlingsbegrepp för personer som på olika sätt försöker påverka aktörer inom idrotten på ett otillåtet sätt.

Risksupporter: I undersökningen använder intervjupersoner ofta samlingsbegreppet *risksupporter* för att beskriva vem påverkaren var. I intervjuerna beskrivs framför allt två typer av risksupporterar: vissa individer inom ultrasgrupper och vissa individer inom firmagrupperingar.

Självcensur: Passiv eller annan felaktig yrkesutövning som botten i rädsla för att drabbas av påverkansförsök.

Skrämselkapital: Finns laddat i grupperingars varumärke, framför allt genom deras rykte eller förmåga att utöva våld. Det kan förstärkas genom exempelvis våldshändelser, myter och mediauppmärksamhet (Brå 2016:12, jfr Rostami 2016).

Supporter Liaison Officer (SLO): En SLO ska fungera som en bro mellan supportrar och föreningen. De kan vara anställda eller arbeta ideellt för en förening.

Säkerhetskultur: Gemensamma sätt att tänka och agera när det gäller risk och säkerhet.

Tifo: Vanligtvis manifestationer eller uppvisningar som utförs av organiserade supportergrupper och kan bestå av stora flaggor och banderoller, pyroteknik, konfetti och ballonger. Tifo innehåller ofta budskap till det egna laget, motståndarlaget eller rivaliserande supportrar (www.ne.se).

Tillträdesförbud: Förbud för en person att få tillträde till och vistas på inhägnad plats för idrottsutövning när idrottsarrangemang anordnas på platsen av en idrottsorganisation.

Ultras: En supporterkategori.

Metod och material

I detta kapitel beskrivs undersökningens metod och material. Det är en kvalitativ undersökning som baseras på intervjuer, deltagande observationer och en genomgång av akter från Polismyndigheten, Ekobrottsmyndigheten och Skatteverket. Dessutom har seminarier med en referensgrupp kopplad till projektet genomförts.

Genomförande och datainsamling

Totalt har 106 intervjuer genomförts med berörda yrkesroller och andra intervjupersoner som är relevanta för studien, exempelvis jurister, forskare och myndighetspersoner. I syfte att även få ett supporterperspektiv i undersökningen har intervjuer med fem supportrar genomförts. Av intervjupersonerna är 88 procent män och 22 procent kvinnor.

Tabell 4. Fördelning av intervjupersoner. Antal.

Funktion	Antal
Spelare	9
Domare	15
Ledningsfunktion	17
Ordning, säkerhet	28
Granskare, rapportör, observatör	10
Övriga ³	27

En stor del av intervjupersonerna har identifierats genom snöbollsurval, det vill säga att redan intervjuade personer, seminariedeltagare eller kontaktpersoner tipsat om andra relevanta intervjupersoner. Eftersom undersökningen främst fokuserar på herridrott på elitnivå är det framför allt intervjupersoner som uppfyller dessa två kriterier som har varit av intresse i sökandet

³ I kategorin övriga ingår exempelvis publikvärdar, SLO:er, supportrar, förmedlare och personer med expertkunskaper.

efter intervjupersoner. Därtill är det främst intervjupersoner som själva har drabbats av trakasserier, hot, våld och korruption som har efterfrågats. Arbetet att hitta intervjupersoner pågick till dess att underlaget uppnått en mättnad, det vill säga att inga nya uppgifter längre framkom under intervjuerna.

En majoritet av intervjupersonerna har berättat om egna erfarenheter av utsatthet, främst gällande trakasserier och hot. Intervjupersoner som inte själva blivit utsatta har bidragit med den kunskap och de erfarenheter de fått om detta i samband med sitt arbete. I de fall antalet intervjupersoner varit lågt inom en viss funktion har upprepade försök gjorts för att komma i kontakt med fler intervjupersoner inom den specifika gruppen. Denna utmaning har lett till att antalet intervjupersoner inom respektive funktion varierar. Det har varit särskilt svårt att komma i kontakt med publikvärdar och SLO:er. Det har resulterat i att det framför allt är andra intervjupersoner som har berättat om deras utsatthet. Det innebär att resultat angående dessa grupper bör tolkas med en viss försiktighet. Trots det bedömer vi att ett tillräckligt stort antal relevanta personer har intervjuats för att uppfylla studiens syfte, nämligen att öka kunskapen om otillåten påverkan inom idrotten. Det första skälet till detta är den goda täckningen av intervjupersoner och det andra är att flera intervjupersoner har kunskap om utsatthet gällande olika funktioner, och inte enbart den de själva är verksamma inom. Vissa säkerhetsansvariga har exempelvis kunskap om SLO:ers och publikvärdars utsatthet, men även generell kunskap om andra incidenter som inträffar på arenan. Tränare utgör ett annat exempel på hur kunskap kan överskrida de egna arbetsuppgifterna, detta genom att flera tränare tidigare har varit spelare själva.

Intervjuerna var semistrukturerade. Det innebär att utgångspunkten under intervjuerna har varit nedanstående teman, men att frågorna har anpassats till vad intervjupersonen haft att berätta. Längden på intervjuerna varierade, men pågick i genomsnitt cirka en timme. Intervjuerna analyserades sedan enligt ett kodschema. Intervjuguiden innehöll följande teman:

- Intervjupersonens arbetsuppgifter
- Utsatthet
- Bilden av påverkarna och deras motiv
- Konsekvenser av påverkansförsök
- Brott av mer systemhotande karaktär
- Hur otillåten påverkan förebyggs och hanteras av den utsatte och arbetsgivaren.

Om intervjupersonen samtyckte spelades intervjun in och transkriberades till anonymiserad form.

Indelning av funktioner i undersökningen

I undersökningen ingår ett antal funktioner som innehåller olikartade arbetsuppgifter och mandat. Funktionerna spelare och domare innehåller tydliga arbetsuppgifter, vilka inte har mycket gemensamt med arbetsuppgifter inom andra funktioner. Samtidigt finns det funktioner som innehåller likartade arbetsuppgifter och därmed har jämförliga yrkesrelaterade risker för otillåten påverkan. För att lättare kunna analysera utsattheten har vi därför grupperat funktionerna i totalt sex grupper:

- *Spelare*
- *Domare*
- *Ledningsfunktion*
Klubbdirektör, vd, ordförande, sportchef, styrelseledamöter, klubbchef, tränare
- *Service*
Publikvärd, Supporter Liaison Officer (SLO)
- *Granskare, rapportör, observatör*
Sportjournalist, fotograf, matchdelegat
- *Ordning, säkerhet*
Supporterpolis, ordningsvakt, säkerhetsansvarig.

I kapitlet *Utsattheten* redovisas resultaten utifrån de ovanstående grupperna. Indelningen har skett i samråd med projektets referensgrupp som består av representanter från samtliga studerade idrotter, TU (Tidningsutgivarna), Polismyndigheten och Riksidrottsförbundet.

Analys av påverkarna utifrån en handlingstypologi

I undersökningen ingår inte intervjuer med påverkare. Det innebär att den bild av påverkarna som presenteras i kapitlet *Bilden av påverkarna* bygger på intervjupersonernas egna beskrivningar av dessa samt hur intervjupersonerna betraktar påverkarna, förstår dem och förklarar deras beteenden och handlingar. Intervjupersonernas bild av påverkarna och deras handlingar har analyserats utifrån sociologen Max Webers handlingstypologi. Ett påverkansförsök är en social handling som kan förklaras med vad personen vill uppnå. Med hjälp av intervjupersonernas beskrivningar av de olika typerna av påverkare har dessa placerats i den handlingstyp som passar bäst (Månson 2007):

1. *Affektuella handlingar* baseras på individens känsloläge till exempel vrede och eufori.
2. *Traditionella handlingar* styrs av tradition eller vanor till exempel ”så här har man alltid gjort”.

3. *Värderationella handlingar* bestäms av en medveten tro på det normativa, etiska, estetiska och religiösa egenvärdet hos ett beteende till exempel att individer följer sina värderingar eller övertygelser om vad som anses vara rätt eller fel utan att tänka på handlingens konsekvenser. Handlingen avser att stödja värdena.
4. *Målrationella handlingar* utförs för att uppnå vissa bestämda mål. Individen överväger vilka handlingar som bäst och effektivast leder till att målen uppnås.

Bilden som framställs i kapitlet *Bilden av påverkarna* är en konstruerad bild och inte en direkt beskrivning av verkligheten. Trots att det är en konstruerad bild ger dock handlingstypologin en möjlighet att förklara påverkarnas handlingar och motiv samt jämföra dessa med resultat från tidigare studier (jfr Brå 2016:13). I verkligheten är dock handlingar en blandning av de olika typerna, och det går bättre att förstå och förklara handlingen om man känner till affekten, traditionen, värdet eller målet bakom handlingen.

Deltagande observationer

Intervjuerna har även kompletterats med observationer vid fem matcher på elitnivå för herrar. Deltagande observationer har genomförts för samtliga idrotter som ingår i undersökningen. Två deltagande observationer har genomförts vid fotbollsmatcher. Vid merparten av dessa har observationer genomförts både vid möten före matcherna och vid arbetet under matcherna. Observationerna har bidragit till att öka kunskapen både om hur matcher genomförs utifrån en säkerhetsaspekt och hur otillåten påverkan kan ta sig uttryck. Vid observationerna upptogs fältanteckningar som har kodats enligt samma kodschema som intervjumaterialet.

Genomgång av akter

Vid sidan av intervjuer och observationer baseras studien även på akter från Polismyndigheten, Ekobrottsmyndigheten och Skatteverket. Akterna har till stor del utgjorts av underrättelsesdokument, men även av förundersökningsprotokoll, domar, skattepromemorior och tjänsteanteckningar. Genomgången av akter har främst syftat till att ta del av hur idrottsföreningar kan utnyttjas av kriminella aktörer och vilka faktorer som kan öka risken för att en idrottsförening ska drabbas. Sammanlagt har 86 akter granskats. I avsnittet *Ekonomisk brottslighet inom idrotten* utgörs underlaget av akter gällande idrotten generellt och inte endast föreningar kopplade till fotboll, ishockey, basket och bandy. Grunden till detta bredare perspektiv i det kapitlet är att

undersöka om det förekommer ekonomisk brottslighet kopplat till den ideella föreningsformen, snarare än till de aktuella idrotterna. I akterna ingår både dam- och herridrottsföreningar med lag på lägre nivåer och föreningar med lag på elitnivå.

De granskade akterna innehåller material från år 2011 till 2017. Vid genomgången har de akter som bedömts vara relevanta för studien brutits ner efter ett framtaget kodschema utifrån samma övergripande struktur som i intervjuguiden.

Seminarier

Under projektets gång har fyra seminarier genomförts med en referensgrupp bestående av deltagare från samtliga studerade idrotter, TU (Tidningsutgivarna), Polismyndigheten och Riks-idrottsförbundet.

Sekretess

De data som används i studien skyddas av sekretess. Resultaten kommer därför att presenteras på ett sådant sätt att enskilda personer eller föreningar inte ska kunna identifieras, eller myndigheternas kunskap om dem avslöjas. I rapporten har alla utdrag ur intervjumaterialet aidentifierats och de citat som används har redigerats till en mer läsbar form.

Del 1. Utsattheten

Utsattheten utifrån yrkesrelaterade risksituationer

I intervjuer, deltagande observationer och aktgenomgångar framkommer att personer inom idrotten har erfarenheter av trakasserier, hot, våld och korruption. Dessa erfarenheter har analyserats enligt ett kodschema som innehåller sex identifierade teman:

1) arbetsuppgifter, 2) utsatthet för trakasserier, hot, våld och korruption, 3) vem påverkaren var och vad den utsatte uppfattade att motivet var, 4) konsekvenser av händelsen, 5) eventuell förekomst av brott av mer systemhotande karaktär samt 6) hur händelser kan förebyggas och hanteras.

Genom denna analys har ett antal yrkesrelaterade risksituationer identifierats. I analysen framgick att vissa funktioner har likartade yrkesrelaterade risksituationer, oavsett vilken av idrotterna de tillhör. För att lättare kunna analysera utsattheten har totalt sex grupper skapats utifrån förekomsten av likartade yrkesrelaterade risksituationer: 1) spelare, 2) domare, 3) ledningsfunktion, 4) service, 5) ordning och säkerhet samt 6) granskare, rapportör och observatör. Resultaten redovisas härnäst framför allt utifrån dessa grupper och inte utifrån typ av idrott.

Totalt har 17 yrkesrelaterade risksituationer identifierats. Dessa kommer i detta kapitel att redovisas utifrån de sex grupperna som beskrivs ovan. Vissa yrkesrelaterade risksituationer förekommer i flera grupper.

De identifierade yrkesrelaterade risksituationerna för trakasserier, hot och våld är:

- Stor exponering
- Utebliven prestation
- ”Förbjudna” övergångar
- Nyckelroll i samband med matchfixning
- Beslutsfattande
- Tillsägelser och tillrättavisningar

- Biljett- och inpasseringskontroller
- Ansvar för säkerhetsfrågor
- Ingripanden och kontroller
- Granskande journalistik
- Ställningstagande i vissa typer av frågor
- Utsatthet på grund av andras beslut.

De identifierade yrkesrelaterade risksituationerna för att utsättas för korruptionsförsök är:

- Nyckelroll i samband med matchfixning
- Möjlighet att tjäna pengar på spelare
- Val av domare
- Spelarköp
- Val av sponsorer
- Beslutsfattande
- Relationsbyggande arbete.

I detta kapitel kommer de yrkesrelaterade risksituationerna att gås igenom i detalj och per grupp.

Sammanfattad utsatthet för trakasserier, hot och våld

I kartläggningen från utredningen *Mera glädje för pengarna* (SOU 2013:19) framgår att andelen svarande som uppger att de har utsatts för trakasserier, hot och våld varierar mellan yrkesrollerna. I tabell 5 redovisas utsattheten för trakasserier, hot och våld, utifrån resultaten i den utredningen. I detta kapitel redovisas utsatthetssiffrorna från tabell 5 även per grupp, i respektive avsnitt.

**Tabell 5. Utsatthet för trakasserier, hot och våld. (Andel utsatta i procent)
Antal svarande inom parentes**

	Trakasserier	Hot	Våld	Utsatta totalt
Vd, sportchef, klubbdirektör (n = 36)	11	25	6	42
Domare (n = 65)	17	14	5	35
Ordningsvakt, publikvärd (n = 129)	2	16	12	30
Säkerhets-, eventsansvarig (n = 25)	4	4	4	12
Spelare (n = 194)	6	3	2	10
Övrig kanslipersonal och anställda (n = 122)	3	3	0,5	7
Styrelseledamöter (n = 70)	3	3	1	7
Tränare, lagledare (n = 72)	0	6	1	7

Spelares utsatthet

Spelare representerar föreningen och är dess ansikte utåt. Spelaren och den klubb denne representerar är därmed starkt sammankopplade.

I utredningen *Mera glädje för pengarna* (SOU 2013:19) framkommer att spelare utsätts för trakasserier, hot och våld i samband med sin yrkesutövning.⁴ Nedan redovisas andelen spelare som i den utredningen uppger att de har utsatts för trakasserier, hot eller våld under det senaste året:

- Trakasserier: 6 procent
- Hot: 3 procent
- Våld: 2 procent.

Genom analys av intervjuer, deltagande observationer och aktgenomgångar har följande teman skapats gällande spelares identifierade yrkesrelaterade risksituationer:

- Stor exponering
- Utebliven prestation
- ”Förbjudna” övergångar
- Nyckelroll i samband med matchfixning.

I kapitlet kommer de yrkesrelaterade risksituationerna att redovisas. Därefter följer ett avsnitt om spelares risksituationer för korruptionsförsök.

Stor exponering

I utredningen *Mera glädje för pengarna* (SOU 2013:19) framgår att det är vanligare att spelare utsätts för trakasserier än hot och våld. En liknande bild framträder i denna studie. I intervjuer framkommer att okvädningsord tycks vara en av de vanligaste typerna av trakasserier som spelare utsätts för inne på arenor.

⁴ Se tabell 5.

Intervjupersoner beskriver i vissa fall arenor som ett forum för hat och könsord, ett klimat som inte skulle accepteras på många andra arbetsplatser. Flera utsatta spelare frågar sig även varför inte deras arbetsplats värderas på samma sätt som andra arbetsplatser. I intervjuer framgår dock att vissa spelare anser att okvädningsord från motståndarsupportrar är något som ingår i yrkesrollen och att detta är något som rinner av. Vissa spelare anser till och med att det är något som hör till och att det kan få dem att tända till lite extra. En spelare berättar:

Jag har varit i [stad] och stått och slagit in lite hörnor. Då har man ju fått höra att man är en jävla bondjävel och lite sådana här grejer, men det tycker jag mer är på något sätt, det låter kanske konstigt för en utomstående, men det kan nästan vara lite charmigt med en ironisk ton liksom. Man känner inte hatet på det sättet utan mer att det är en press och puls kring matchen skulle jag säga.

Denna typ av trakasserier tycks inte leda till någon kvardröjande oro eller påverka spelare nämnvärt i deras yrkesutövning, främst beroende på att okvädningsorden i detta fall riktas mot spelaren i dennes yrkesroll. Okvädningsord som uttalas i affekt tycks heller inte uppfattas som ett försök att otillåtet påverka yrkesutövningen enligt dessa intervjupersoner. Tidigare forskning visar att okvädningsord som riktas mot privatpersonen snarare än yrkesrollen dock tenderar att uppfattas som mer påfrestande (jfr Brå 2016:13), vilket även flera intervjupersoner ger uttryck för. En spelare berättar:

Då hörde jag ju en massa grejer som de skrek mot mig personligen. Men det var mer kopplat till min fru. Det är inte så att jag går runt och blir ledsen på något sätt. ”Äh, jaja”, så försöker man koppla bort det och skita i det. Men jag kommer uppenbarligen ihåg det efteråt.

Att anhöriga nämns i samband med okvädningsord beskrivs som mest obehagligt.

Spelare berättar även att motståndarsupportrar ibland dykt upp vid deras bostäder, vanligtvis på kvällen eller natten före match. Det innebär att någon typ av kartläggning av spelarens privata förhållanden har gjorts. En spelare vaknade exempelvis av upprepade slag på dörren i syfte att störa:

Natten innan vi skulle spela den matchen så började det banka och slå som fasen på min ytterdörr. Då var det ett gäng från motståndarfansen som hade lyckats komma in i det huset jag bodde då och skulle störa. Så de stod där och bankade en stund. Det var också lite obehagligt, men man tycker ”det kan inte vara så farligt egentligen”, men det är tillräck-

ligt. Ligger man där inne och vaknar av att någon bankar jättemycket på dörren så är man inte så kaxig direkt.

I intervjuer framträder en bild av att syftet med denna typ av påverkansförsök främst tycks vara att få spelaren ur balans inför kommande matchtillfälle.

Flera intervjuade spelare uppger även att de har utsatts för våld i samband med att de varit ute och roat sig med vänner och anhöriga. Dessa berättar att det framför allt inträffat på nattklubbar och andra liknande uteställen. I de sammanhangen förekommer det att påverkare konfronterar spelaren och ifrågasätter varför denne är ute och roar sig istället för att förbereda sig eller vila upp sig inför kommande matcher. Enligt intervjupersoner handlade det i de sammanhangen om lindrigt våld som knuffar. En spelare berättar:

Speciellt när man gick på krogen, då har man fått utstå en del när man träffar på fans som ... Det har varit alltifrån puttingar och mycket glåpor. Några gånger har man fått gå därifrån, för annars blir det bråk.

Flera intervjupersoner uppger att de ibland undviker att gå ut på nattklubbar i syfte att inte provocera påverkare. Det tyder på att de har anpassat sitt privatliv efter påverkansförsöken. Denna typ av resonemang återfinns hos intervjuade spelare lokaliserade i såväl storstäder som i mindre städer.

Utebliven prestation

Flera intervjupersoner berättar att de utsatts för trakasserier när de presterat dåligt i en eller flera matcher. Utsatta spelare understryker också vikten av att förbereda sig rent praktiskt efter att ha presterat dåligt. Det kan exempelvis handla om att helt undvika sociala medier under en period, att inte läsa sin e-post eller att ha hemligt telefonnummer. En spelare förklarar:

Jag visste ju lite om vad som kan hända, och vad som kan komma att hända om det går lite sämre eller vad det nu blir. På vilket sätt det än blir så är det alltid någon som tycker saker. Så jag valde direkt att, ja men då tar jag hemligt telefonnummer.

Att åka ur en serie eller ett slutspel i ett alltför tidigt stadium beskrivs av vissa intervjupersoner som en av de värsta formerna av utebliven prestation kopplat till yrkesrollen. I de fallen beskriver vissa utsatta spelare en press från supportrar på läktaren, något som dessa intervjupersoner upplever som otillåten påverkan. Det kan exempelvis handla om personligt riktade okvädningsord.

Vissa intervjupersoner beskriver även vikten av att förbereda sig mentalt efter en förlust. Förväntningarna på att kunna stänga av uppges komma från både dem själva och från tränare. Flera utsatta intervjupersoner uppger även att spelare förväntas klara av att hantera trakasserier på ett sätt som inte många andra yrkesgrupper gör, det vill säga att det ingår i rollen. Även i tidigare forskning framkommer att olika yrkesroller förväntas ”acceptera” otillåten påverkan i olika stor utsträckning och att personer inom utsatta yrkesroller ibland själva anammar denna syn på vad de förväntas acceptera. I de fallen handlar det framför allt om personer inom ingripande och kontrollerande yrkesroller, exempelvis poliser (jfr Brå 2016:13).

I såväl akter från Polismyndigheten som i intervjuer framkommer att spelare även utsatts för direkta hot i samband med utebliven prestation, exempelvis i anslutning till att laget de spelar i åkt ur ett slutspel. I några av dessa fall rör det sig till och med om mordhot. Även anhöriga till spelare utsätts ibland för hot i samband med utebliven prestation. Det sker exempelvis i situationer där påverkaren inte hittar spelarens telefonnummer och därför istället letar upp en anhörigs telefonnummer. Hoten skickas framför allt via sms och inkluderar både hot om våld och att påverkaren kommer att söka upp den utsatta spelaren och dennes anhöriga i bostaden. Denna typ av hot förekommer även när en spelare spelat ”fult” i en match och i vissa fall även skadat en motspelare.

Det förekommer även exempel på situationer där ett stort antal påverkare kommit till träningar och ställt enskilda spelare till svars. Denna typ av situationer beskrivs som mycket hotfulla, både för dem som är direkt drabbade och för andra personer som befunnit sig på platsen. I de sammanhangen förekommer det även att påverkare knuffat utsatta spelare.

”Förbjudna” övergångar

I intervjuer med spelare framgår att det finns en stor medvetenhet om vad som ibland kallas för ”förbjudna” övergångar. Det innebär att det av supportrar finns mer eller mindre uttalade regler för vilka klubbar man som spelare ”får” byta emellan. Trakasserier efter en ”förbjuden” övergång inkluderar bland annat okvädningsord och ramsor som riktas mot spelaren, exempelvis att denne ”sålt sig som en hora” eller att denne är ”judas”. Flera spelare uppger att det värsta är att anhöriga som är med på arenan också drabbas, eftersom de tvingas lyssna på de okvädningsord som riktas mot den utsatte spelaren:

Det var liksom, det var 5 000–6 000 som stod och skrek att jag var en hora och en svikare och så där. Jag var inne i min

bubbla så jag växte bara och blev bättre, men min mamma och mormor som satt på läktaren tyckte ju inte att det var lika roligt.

I intervjuer framkommer även att utsatta spelares adresser har lagts ut på nätet i samband med ”förbjudna” övergångar, vilket har lett till polisbevakning vid hemmet för vissa spelare. Det innebär att de utsatta spelarnas privata uppgifter kartlagts i samband med att de valt att byta lag:

Jag gick till [lag] och det är ju lite känsligt. Då låg vårt hus på nätet, ”här bor han”, så då var vi under hot om man säger så, då fick vi ha vakter hemma under bortamatcher. Och de spelar ju inte ens i samma division utan det var bara för att jag hade, jag spelade [x] år i [lag] och då går man inte till [lag], lite sådär.

Även bland spelare som inte själva har utsatts tycks det finnas en medvetenhet om dessa så kallade ”förbjudna” övergångar. Det verkar därmed finnas en rädsla för vad det kan innebära att byta från en viss klubb till en annan. Spelare riskerar med andra ord att påverkas i frågor som rör deras yrkesval och karriärmöjligheter, på grund av oro för påverkansförsök.

Flera intervjupersoner berättar även att de utsatts för hot i samband med ”förbjudna” övergångar. En utsatt spelare uppger att både han själv och hans anhöriga har hotats till livet i samband detta. Spelaren berättar:

Men sedan var det på riktigt, då var det två år senare. Då skulle vi möta [laget] här i slutspelet och då kom det dödshot till mig, till mina föräldrar och några andra killar i laget som också hade spelat i [laget].

Tidigare forskning visar att denna typ av hot bland annat drabbat poliser i yttre verksamhet och åklagare i samband med att de arbetat proaktivt mot en specifik grupp kriminella (jfr Brå 2017).

Nyckelroll i samband med matchfixning

Intervjuer och ärenden visar att spelare kan ha en viktig roll i samband med matchfixning. Detta eftersom enskilda spelares prestation och agerande kan påverka utgången av en match. Intervjupersoner lyfter bland annat fram låga löner, osäkra karriärmöjligheter och att man spelat i samma lag som påverkaren som exempel på risksituationer för att spelare ska delta i matchfixning.

Ett litet antal akter visar att spelare även utsatts för hot i samband med påverkansförsök som syftat till att få spelare att delta i matchfixning. Detta är även i linje med tidigare forskning

som visar att rekryteringsmetoder i samband med matchfixning sträcker sig från otillbörliga relationer och mutor till utpressning, hot och, i extremfall, även våld (Brå 2015:18). I denna undersökning framträder därmed en liknande bild.

Korruptionsförsök

Påverkansformen korruption ingick inte i utredningen *Mera glädje för pengarna* (SOU 2013:19). Statistik över spelares erfarenheter av detta kan därför inte redovisas.

Genom analys av intervjuer och akter har följande teman skapats gällande identifierade yrkesrelaterade risksituationer:

- Nyckelroll i samband med matchfixning
- Möjlighet att tjäna pengar på spelare.

Nyckelroll i samband med matchfixning

Matchfixning uppmärksammas allt mer i samhällsdebatten. I intervjuer med spelare framkommer dock inga exempel på att de har accepterat ett otillbörligt erbjudande i syfte att delta i matchfixning. Detta är inte förvånande då spelare som ingår i matchfixning troligtvis inte anmäler sig som frivilliga intervjupersoner till en studie som denna. Tidigare forskning visar även att detta är en mycket känslig fråga och något den drabbade förmodligen inte ens vill erkänna för sig själv (jfr Brå 2016:13). Dessutom kan det utgöra ett brott. Däremot förekommer det exempel i intervjuerna i vilka spelare berättar att de har fått erbjudanden om att spela på redan riggade matcher, även sådana där de själva deltagit som spelare. En spelare berättar att han innan matchen startade fick information av en domare om hur denne skulle döma i matchen:

Jag har aldrig varit med om någonting så öppet, inte på det sättet. Matchen drog igång och det var helt ärligt det sjukaste jag har sett. Alltså de besluten som domaren fattade. Det var ju helt absurt. När jag kommer in i halvtid så får vi vartenda beslut med oss.

Tidigare forskning om korruption visar dock att otillbörliga erbjudanden och försök till otillbörliga relationer ofta uppfattas som otydliga av den drabbade. Det kan med andra ord vara svårt att veta om motivet till försöket är att påverka tjänsteutövningen på ett otillåtet sätt (jfr Brå 2014:4).

Både tidigare forskning och flera intervjupersoner pekar på riskerna med att acceptera ett otillbörligt erbjudande eller förfrågan om vänskapskorruption (jfr Brå 2014:4). Genom att göra det ökar framför allt risken för att påverkaren får en hållhake på den utsatte.

En polis beskriver:

Första gången någon erbjuds att vara med som spelare så handlar det ju om att du släpper in något mål eller så och så får du 10 000 eller 15 eller vad det nu är frågan om, beroende på. Det är klart ”ja men det skulle jag kunna tänka mig att göra” men sen så efter ett tag så vill du inte vara med längre, då kommer hotet. Då är du insnärjd. Då kan du inte säga nej för då hotar de din familj och dina barn.

Möjlighet att tjäna pengar på spelare

År 2015 avskaffades agentlicensen inom fotbollen.⁵ I intervjuer med poliser och i aktgenomgångar framträder en bild av att detta även givit utrymme för oseriösa förmedlare inom fotbollen, ibland med koppling till kriminella miljöer. Vissa intervjupersoner uttrycker en oro över att dessa oseriösa förmedlare uppvaktar unga fotbollstalanger, ofta i socialt utsatta områden, genom att erbjuda dem och deras anhöriga stora summor pengar eller dyra gåvor. Intervjupersonerna menar att dessa spelare riskerar att hamna i en osund beroendeställning i framtiden om de eller deras anhöriga väljer att acceptera erbjudandet eller gåvan.

En intervjuad förmedlare berättar även om påverkansförsök från andra förmedlare. Dessa påverkansförsök inkluderade både trakasserier och hot, i syfte att få bort den utsatte förmedlaren från marknaden.

Incitament för otillåten påverkan

Det finns förväntningar på spelare att prestera. När framgångar uteblir finns ibland incitament att använda påverkansförsök för att exempelvis få en enskild spelare att lämna laget.

Den starka koppling som ibland uppstår mellan en enskild spelare och det lag denne representerar utgör ytterligare ett incitament till påverkansförsök, bland annat för att påverka spelarens val av ny förening.

Det förekommer även ekonomiska motiv för vissa påverkare att utsätta enskilda spelare för otillåten påverkan, exempelvis genom att påverka en spelare att delta i matchfixning. Efter som enskilda spelares prestation och agerande kan påverka utgången av en match finns det incitament att använda påverkansförsök för att exempelvis generera ett visst resultat i en match.

⁵ Inom fotbollen är förmedlare den nya termen för vad som tidigare kallades agenter.

Domares utsatthet

Domarens huvuduppgift är att se till att de matcher som spelas sker enligt gällande regelverk. Domare fattar exempelvis beslut om ett mål är godkänt och om utvisningar. De beslut domaren fattar är slutgiltiga.

I utredningen *Mera glädje för pengarna* (SOU 2013:19) framkommer att domare utsätts för trakasserier, hot och våld i samband med sin yrkesutövning.⁶ Nedan redovisas andelen domare som i den utredningen uppger att de har utsatts för trakasserier, hot eller våld under det senaste året:

- Trakasserier: 17 procent
- Hot: 14 procent
- Våld: 5 procent.

Genom analys av intervjuer, deltagande observationer och aktgenomgångar har följande teman skapats gällande domares yrkesrelaterade risksituationer:

- Stor exponering
- Beslutsfattande.

I kapitlet kommer de yrkesrelaterade risksituationerna att redovisas. Därefter följer ett avsnitt om domares risksituationer för korruptionsförsök.

Stor exponering

I utredningen *Mera glädje för pengarna* (SOU 2013:19) framgår att domare uppger högst utsatthet för trakasserier av samtliga funktioner som ingick i studien. Domare uppger även en relativt stor utsatthet för hot. Denna bild stämmer även överens med resultaten från intervjuer och aktgenomgångar i denna studie.

⁶ Se tabell 5.

Flera intervjupersoner uppger att okvädningsord som ”domar-jävel” vanligtvis uttalas i affekt och i samband med ett domslut. Domaren har en synlig roll, och i intervjuer framträder en bild av att vissa domare även utsätts för denna typ av trakasserier på väg till och från arenan när de känns igen av vissa supportrar. Det förekommer både att enskilda personer riktar okvädningsord mot domare, men även att grupper av supportrar gör det tillsammans.

Flera utsatta intervjupersoner uppger att denna typ av okvädningsord oftare rinner av när det riktas mot dem i deras domarroll, jämfört med om de riktas mot dem som privatpersoner. Intervjupersoner uppger även att okvädningsord som uttalas i affekt heller inte skapar en kvardröjande oro. I likhet med andra yrkesroller som frekvent utsätts för okvädningsord uppger flera utsatta domare att den här typen av trakasserier är något som ”hör till yrkesrollen” (Brå 2016:13). En utsatt domare beskriver sig och sina kollegor som ”luttrade” och att detta är något man måste kunna stänga ute för att kunna verka som domare på elitnivå. Andra menar att det är något som kännetecknar idrotten och det engagemang och passion som vissa supportrar känner för sitt lag. Flera utsatta domare uppger dessutom att man som domare måste lära sig att skilja på trakasserier med respektive utan substans. En domare utvecklar:

Oavsett vilka incidenter man räknar [som påverkansförsök] så blir man ju utsatt varje match såklart. Man blir ju kallad både det ena och det andra i samband med matcher. Det händer även om man skulle råka stöta på någon på väg till eller från arenan, om folk känner igen en. Men det är ju bara saker som är kopplade till min domarroll så att säga, när de ser att det är jag som ska komma för att döma matchen.

Samtidigt uppger vissa intervjupersoner att även okvädningsord som uttalas i affekt i vissa fall kan påverka dem i deras yrkesutövning:

Intervjuperson: Man tar ett gäng beslut under en match och är man då inte riktigt i fas eller i balans så är det klart att man kan ... Man kan svänga åt det ena eller andra hållet i en bedömning, från fall till fall såklart.

Intervjuare: Har du känt någon gång att det har blivit så på grund av att de har skrikit vissa saker?

Intervjuperson: Ja självklart, det vet jag ju liksom.

Detta tyder på att oavsett om okvädningsord uttalas i affekt och mot yrkesrollen, eller om de riktas mot domaren som privatperson, tycks de kunna ha en viss påverkan på yrkesutövningen för vissa utsatta domare.

Beslutsfattande

Utsatta domare uppger att trakasserier som riktas mot dem som privatpersoner och inte mot dem i deras yrkesroll är betydligt mer obehagliga, och att de även är svårare att skaka av sig. Dessa påverkansförsök förefaller även vara mer planerade då de riktas mot en enskild domare och inte mot domarrollen generellt. Det kan till exempel handla om personliga ramsor som riktas mot domaren och som sjungs gemensamt av flera supportrar på läktaren. Denna typ av trakasserier tycks främst förekomma i samband med känsliga domslut. En utsatt domare uppger att han ibland gör en riskbedömning av vad ett visst beslut kan få för följder, dels utifrån hur stor betydelse ett beslut har för ett visst lag, dels hur sent in i serien det är och hur starka supportergrupper som finns bakom lagen. Det innebär att oro för trakasserier i samband med känsliga beslut i vissa fall kan leda till att utsatta domare funderar över vilka konsekvenser beslutet kan få. En domare förklarar:

Det är klart att det kan infinna sig en eftertänksamhet på hur man agerar, för att förbereda sig själv och för att eventuellt förbereda familjen för vad som kan komma att ske.

Utsatta domare berättar även om situationer där de personligen konfronterats av supportrar efter vad de beskriver som ”kontroversiella” domslut. En utsatt domare beskriver stämningen i det fallet som aggressiv. Att påverkare sökt upp domare efter en match tyder på mer planering jämfört med när exempelvis okvädningsord uttalas i affekt inne på arenan.

Det förekommer även att domare trakasserats via sociala medier efter ett, för påverkarna, negativt domslut. Domare berättar bland annat om hur supportrar i vissa fall delar utsatta domares kontaktuppgifter på olika supporterforum och uppmanar andra supportrar att ringa upp den utsatta domaren. Negativa domslut leder i vissa fall även till att påverkare tar kontakt med anhöriga till utsatta domare, vilket beskrivs som ett av de mest obehagliga påverkansförsöken. Det tyder även på en kartläggning av både de utsatta domarna och deras anhöriga. En domare säger:

Min fru har fått meddelanden, det har inte varit direkta hot utan det har varit mer att de ville tala om att mina insatser har varit dåliga och så vidare.

Utsatta domare uppger att även hot framför allt uttalas i affekt och av supportrar som troligtvis inte tillhör en ultras- eller firma-gruppering (se vidare Bilden av påverkarna). Hoten uttalas både på arenan och på sociala medier, och förekommer framför allt när det förlorande laget tycker att domaren har dömt fel och till det förlorande lagets nackdel. Flera intervjuade domare uppger

att detta handlar om ”tomma” hot som de inte tar på allvar. En domare berättar:

Domare: Jag tror inte på allvar att de ska bränna ned personens hus eller någonting sådant där, det har jag aldrig läst direkt, tror jag inte, nej. Däremot att man har önskat livet ur någon, ur mig, det har väl hänt liksom, men inte så att man har sagt att ”jag ska ta livet av dig” utan ...

Intervjuare: Men att de önskar att man ska dö eller? Är det så ..?

Domare: Ja, ja, och det känns ju ganska tomt liksom, det är ett tomt hot sådär.

Tidigare forskning visar att utsattas reaktion på ett hot varierar beroende på vem påverkaren är, hur frekvent de utsätts och i vilket sammanhang det sker (Brå 2017). Utsatta tenderar med andra ord att göra en bedömning utifrån fall till fall. Det framkommer även i andra intervjuer med domare som uppger att detta är ett vanligt förhållningssätt. Samma resonemang återfinns bland annat i studier om poliser och vissa andra uniformerade yrkesroller som frekvent utsätts för hot (Brå 2016:13).

Samtidigt förekommer det även att direkta hot riktas mot enskilda domare. Hoten kommer ofta via sms och e-post och de tas vanligtvis på allvar av den utsatte. Direkta hot har i vissa fall lett till att utsatta domare fått hjälp med polisbevakning. Hot riktas mot såväl enskilda domare som deras anhöriga. Det förekommer även exempel på att den utsattes barn nämns i samband med hotet:

Jag kan ju ta några exempel på typiska hot, ”söka upp dig och din familj och resten kan du räkna ut själv vad som kommer hända med dig”, det är ett exempel. Det kan även vara att ”vi kommer kolla upp var du bor och förstöra dina grejer”. Det kan även vara att de har skrivit att ”vi kommer söka upp dina barn i skolan, eller i förskolan”.

På vissa forum och sociala medier förekommer det ibland diskussioner mellan olika personer om det är acceptabelt att rikta hot mot enskilda domare. Dessa diskussioner kan i vissa fall börja med ilska över ett domslut för att sedan, i vissa fall, övergå i förolämpningar och direkta hot mot en enskild domare. Flera utsatta intervjupersoner upplever att det finns ett slags godkännande från det övriga samhället att detta är något som är accepterat (jfr Andersson och Radmann 1998). Vissa utsatta domare efterfrågar därför ett mer proaktivt arbete för att skydda domare i deras yrkesroll. Detta lyfts även fram som ett sätt att motverka framtida rekryteringsproblem.

Det förekommer även att föremål kastats in på planen, ibland med syfte att träffa domaren. I de fallen handlar det bland annat om mynt, skruvar, muttrar och så kallade bangers (se vidare Ordlista). En roll som beskrivs som särskilt utsatt är assisterande domare. Dessa befinner sig nära läktarna och har ryggen mot publiken. Det innebär att de sällan har möjlighet att uppfatta om något kastas mot dem. En domare berättar:

Nu kastas det väl inte in så ofta, det är väl värre saker ... Det som kastas in mot oss ... tänk dig en sådan där stor bult, en sådan är väl det värsta som har kastats in, den landade en meter ifrån min kollega ungefär, tänk om han hade fått den i huvudet, då hade han dött på riktigt faktiskt. Men det har blivit bättre med de här inkastade föremålen, det har blivit mycket bättre. Det som är på tapeten nu det är ju de här bangersarna.

Intervjuade domare berättar att händelser liknande det som beskrivs i citatet ovan bland annat kan leda till rädsla och chock. Det gäller särskilt när bangers kastats in på planen och riskerat att träffa domaren. Oron över att inte veta *om* eller *när* någon kan tänkas kasta in ett föremål beskrivs som mycket påfrestande.

Korruptionsförsök

Påverkansformen korruption ingick inte i utredningen *Mera glädje för pengarna* (SOU 2013:19). Statistik över domares erfarenheter av detta redovisas därför inte.

Genom analys av intervjuer och akter har följande teman skapats gällande identifierade yrkesrelaterade risksituationer:

- Val av domare
- Nyckelroll i samband med matchfixning.

Val av domare

Flera intervjupersoner, med olika yrkesroller, berättar om den nära relation som ofta utvecklas mellan domare inom samma idrott. Flera intervjupersoner uppger att domare utgör en nästan isolerad grupp, med liten koppling till andra yrkesroller inom idrotten. Några förklaringar som ges till detta är att domarnas arbetsuppgifter skiljer sig från många andra yrkesroller inom idrotten, samt att de inte tillhör en specifik förening, vilket exempelvis spelare och klubbchefer gör. Eftersom domare per definition ska vara oberoende, för att inte misstänkas för exempelvis otillbörliga relationer, är det dock inte förvånande att denna grupp ibland beskrivs som ”isolerad” av andra intervjupersoner.

I intervjuer framgår att klubbrepresentanter i vissa fall kontaktat personer inom ledningsfunktioner i syfte att försöka styra vilka domare som ska döma matcher som är viktiga för dem. Detta utifrån vilka domare de tror kommer att döma till deras lags fördel. En person i ledande position berättar:

Det finns hela tiden ett tryck på domarna, på individerna internt för att någonstans så vill ju alla vinna den där sista matchen. Det tror jag är både medvetet och omedvetet ifrån egna klubbar, det märker jag dagligen, jag har senast i dag haft ett sådant samtal med en klubbrepresentant under pågående slutspel /.../ Det börjar bli lite desperat, man förlorar matcher, ja men nu måste vi börja vinna. "Jag tycker att den domaren inte är så duktig, men att den domaren är bra" alltså jag vill forma det lite grand som jag tror är bra för mig.

Nyckelroll i samband med matchfixning

I intervjuer framkommer att otillbörliga relationer kan se ut på många olika sätt. En domare blev exempelvis uppvaktad med blommor av en klubbrepresentant från ett av de lag denna skulle döma någon dag senare. Klubbrepresentanten berättade även om sina känslor för den utsatta domaren. Den utsatta domaren kände sig illa till mods av händelsen och upplevde den som ett påverkansförsök inför den kommande matchen. När domaren informerade sina överordnade blev deras reaktion dock inte som den utsatta domaren hade förväntat sig. Istället för att ta situationen på allvar skrattade de bort händelsen:

De hade inte en tanke på att det kunde handla om matchfixning utan det var mer "det är inte ok att flörta med domaren under ett idrottsevenemang". De verkade inte alls vara medvetna om det över huvud taget, men det var ju min första tanke. "Varför vill personen ge blommor till mig? Jo, för jag ska döma dem i morgon" men ledningen förstod inte det, utan de skrattade lite och tyckte att "jaha, nej men det tar vi med den personen". Alltså, det är ju så svårt när det inte tydligt, det vill säga "du får 20 000 för att döma åt det lagets fördel".

I citatet framgår att det i vissa fall kan vara svårt att avgöra vad som är ett otillbörligt erbjudande eller ett försök till en otillbörlig relation. Det är vanligtvis betydligt lättare att förstå att ett erbjudande om pengar utgör ett försök till muta, än att uppvakta någon med blommor som i situationen som beskrivs ovan. En konsekvens av att inte inse att detta bara är två olika exempel på samma typ av försök till påverkan är att föreningar och förbund riskerar att missa sådana påverkansförsök. Dessutom riskerar de

överordnades reaktion i exemplet ovan leda till att den utsatte väljer att inte rapportera om det händer igen.

Intervjupersoner inom andra funktioner uppger samtidigt att det ibland är domare som inte upprätthåller en skiljelinje mellan att vara professionell och privat i tillräckligt hög grad. I intervjuer framträder även en bild av att domare i vissa fall mer aktivt försökt skapa otillbörliga relationer med spelare, exempelvis i samband med matchfixning. En spelare berättar:

Jag vet inte exakt hur det är idag men de här domarna som var inblandade, min känsla var att de verkligen försökte bygga relationer med folk. De försökte lite mer än vad de andra domarna gjort, alltså de andra domarna försökte hålla det professionellt på något sätt, men de som var inblandade här försökte verkligen vara din bästa kompis.

Att även domare kan ta initiativ till att arrangera manipulerade matcher framgår även av tidigare studier (jfr Brå 2015:18).

Incitament för otillåten påverkan

Domaren fattar avgörande beslut under en match och har därför möjlighet att påverka utgången av densamma. Eftersom supportrar vanligtvis vill att deras lag ska vinna finns incitament att använda påverkansförsök för att påverka domarens beslut under matchen. Det innebär att det ibland finns incitament att använda påverkansförsök för att ändra eller få till ett felaktigt beslut, exempelvis om ett lag riskerar att bli nedflyttat en division efter en förlust.

Eftersom domaren fattar avgörande beslut finns det även incitament att använda påverkansförsök i syfte att styra valet av domare till en viss match. Detta beroende på vilken domare påverkaren tror kommer att döma mest fördelaktigt.

Personer inom ledningsfunktioners utsatthet

Denna grupp inkluderar *klubbdirektör, vd, ordförande, sportchef, styrelseledamöter, klubbchef* och *tränare*. Viktiga gemensamma nämnare är att de har någon form av ledande befattning och beslutsfattande mandat. Huvuduppgifter inkluderar ansvar för den sportsliga verksamheten, förenings- och organisationsutvecklingsfrågor, ekonomi och marknadsföring, träning, spelarköp, laguttagning och kontakt med förmedlare.

I utredningen *Mera glädje för pengarna* (SOU 2013:19) framkommer att personer inom ledningsfunktioner utsätts för trakasserier, hot och våld i samband med sin yrkesutövning.⁷ I tabellen nedan redovisas andelen personer inom ledningsfunktion som i den utredningen uppger att de har utsatts för trakasserier, hot eller våld under det senaste året:

Tabell 6. Andelen utsatta för trakasserier, hot och våld. Andel i procent.

	Trakasserier	Hot	Våld
Vd, sportchef, klubbdirektör	11	25	6
Styrelseledamöter	3	3	1
Tränare, lagledare	*	6	1

*Ingen tränare eller lagledare uppger att de har utsatts för trakasserier.

Genom analys av intervjuer, deltagande observationer och aktgenomgångar har följande teman skapats gällande personer inom ledningsfunktioners yrkesrelaterade risksituationer:

- Beslutsfattande
- Utebliven prestation.

⁷ Se tabell 5.

I kapitlet kommer de yrkesrelaterade risksituationerna att redovisas. Därefter följer ett kapitel om personer inom ledningsfunktioners risksituationer för korruptionsförsök.

Beslutsfattande

Flera utsatta intervjupersoner i ledande positioner uppger att de är medvetna om att många har åsikter om deras arbete och att de förväntar sig kritik mot vissa beslut. Samtidigt understryker utsatta intervjupersoner att det är skillnad mellan att få kritik för ett fattat beslut och att utsättas för trakasserier och hot på grund av detsamma.

Smutskastning genom drev på sociala medier tycks utifrån intervjuerna vara en av de vanligaste typerna av trakasserier som riktas mot personer i ledande ställning. Denna typ av trakasserier tycks framför allt förekomma i samband med att föreningen gör dåliga sportsliga resultat. Drabbade intervjupersoner uppger att trakasserier består av olika former av personangrepp eller lögn, som enligt dessa syftar till att smutskasta dem inför kollegor och journalister. Genom att använda exempelvis sociala medier, kommentarsfält eller olika chattforum kan budskapet enkelt spridas till ett stort antal personer på kort tid och skapa ett drev riktat mot den utsatta. Utsatta beskriver denna typ av trakasserier som svår att värja sig mot. En klubbdirektör berättar:

Just nu så kollar de vartenda beslut jag har tagit under några års tid och så har de liksom, skrivit hur inkompetent man är, de skrev halvlögner liksom.

I intervjuer framkommer att personer inom ledningsfunktioner även utsatts för hot i samband med att de har fattat ett beslut som påverkaren inte accepterat. Ifrågasatta beslut kan exempelvis handla om uttagning av laget, vem som ska vara tränare och vilka personer som ska anställas inom klubben. I intervjuer och akter framgår att hot framförs både personligen, via telefon och på sociala medier. Flera utsatta berättar att de även har hotats på sina arbetsplatser. En klubbdirektör berättar:

Vid det här tillfället hade de bestämt sig för att de skulle få mig avsatt. Då kommer ledaren för den här gruppen in på mitt kontor och så säger han, han hade bokat ett möte med mig, så berättade han att jag hade två veckor på mig att avgå. Annars skulle supportrarna se till att det skedde. Och så insinuerar han ju på händelser som har hänt tidigare. Men han sa att han personligen är emot våld men att han kunde inte garantera vad hans vänner skulle kunna tänka sig att göra.

Utsatta intervjupersoner berättar även att utfärdande av arrangörsavstängningar i vissa fall har lett till att hot riktats mot

dem. En utsatt intervjuperson berättar om hur både han själv och hans anhöriga utsatts för hot av supportrar till det egna laget till följd av just arrangörsavstängningar. En sportchef berättar om en annan händelse:

Det var efter att vi hade valt att göra arrangörsavstängning på några utav våra egna fans som det förekom hot och även trakasserier mot familjemedlemmar till mig. Det var väl både telefonsamtal och meddelande som skickades över mobilen, sms och sådär.

Flera intervjupersoner berättar att syftet med denna typ av trakasserier tycks vara att få den utsatte att antingen ändra sitt beslut, lämna sin roll frivilligt eller att genom olika former av påtryckningar tvinga föreningen att avskeda den utsatte. Målet beskrivs vara att få inflytande över vilka personer som fattar beslut om exempelvis arrangörsavstängningar. En säkerhetsansvarig förklarar:

Det är ju en stark supporterrörelse naturligtvis, som även om de är emot varandra [i vissa frågor], är väldigt måna om sin klubb. Så de är rätt starka ihop ändå och man har ofta liknande uppfattningar om vad man tycker om vad som ska ske på "deras läktare". Om man gör små ingrepp i deras miljö blir det genast väldigt stort. Och det kan ju vara alltifrån bojkotter, och då vänder de sig oftast mot klubben, exempelvis att klubben har gjort en arrangörsavstängning, att man vill markera mot klubben.

Det är samtidigt viktigt att skilja mellan rena missnöjesyttringar och otillåten påverkan. Missnöjesyttringar handlar om att vilja uttrycka sina åsikter för eller emot olika frågor på ett legitimt sätt, exempelvis genom opinionsbildning. Att försöka skrämna någon i syfte att påverka beslutsfattande utgör däremot ett exempel på otillåten påverkan.

Utebliven prestation

Intervjuer visar att missnöje även uttryckts efter utebliven prestation, bland annat genom riktade budskap på banderoller på läktaren. Det tycks främst drabba tränare, men det förekommer även att personer inom andra ledande positioner utsatts. En tränare berättar:

Jag menar påverkan, alltså det ser vi ju på läktaren när det står stora banderoller "avgå den och den!". Det är klart att någonstans påverkar det, inte bara mig som tränare utan även min familj och mina barn och så.

Eftersom det krävs förberedelser i form av att ta fram ett budskap, måla banderollen, få in den på arenan och upp på läktaren förefaller banderoller vara en mer planerad typ av opinionsbildning eller missnöjesyttring. Reaktionerna bland de som utsatts för detta varierar, men det beskrivs vanligtvis som mycket obehagligt. I intervjuer med utsatta framkommer även att det har betydelse vem eller vilka det är som ligger bakom budskapet på banderollen. Detta beroende på att det skrämsekapital vissa individer har ger budskapet en ytterligare dimension av ett underliggande hot. Det innebär att budskap på banderoller i vissa fall utgör en legitim åsiktsyttring, men i andra fall tolkas som ett försök till otillåten påverkan.

Intervjuer visar att vissa tränare frekvent utsätts för olika typer av okvädningsord i samband med förluster. Det framträder även en bild av att hot i vissa fall uttalats i de sammanhängen. Vissa utsatta tränare uppger att förekomsten av okvädningsord vid förluster gör att de i vissa fall avstår från att ta med anhöriga till matcher de riskerar att förlora. En utsatt tränare uppger exempelvis att han inte vill att hans barn ska behöva höra de okvädningsord som riktas mot honom vid en förlust:

Då kände min fru att ”det här ska mina barn inte få uppleva” så hon tog dem och gick i halvlek, för då var det liksom ... Det är inte värt att de ska höra att pappa är, ja könsord hit och pappa är det dit. ”Då går vi hem istället”, så är det. Men det är verkligheten.

Flera utsatta tränare berättar även om situationer där personer dykt upp på parkeringen efter en förlust, bland annat för att ifrågasätta tränarens kompetens. I likhet med flera andra utsatta intervjupersoner i ledande ställning uppger även tränare att de är medvetna om att många har åsikter om deras arbete, och att kritik vid förlust är något de i viss mån förväntar sig. Flera utsatta tränare uppger även att det ingår i yrkesrollen att ”ta skit” efter en förlust. Det tycks därmed förekomma en viss acceptans för den här typen av missnöjesyttringar bland utsatta tränare. Samtidigt anser flera utsatta tränare att det finns en skillnad mellan att få frågor om vad som gick fel och aggressiva och närmast hotfulla situationer. En tränare berättar:

För jag har inga problem med att någon kommer och säger ”vad fan hände, varför förlorade ni?”, då kan ju jag ta diskussionen att ”ja, men det var på grund av detta och detta”. Men de är ju så fruktansvärt aggressiva. Och det kan man aldrig vinna, så det är bara att lägga sig. Att gå i konflikt med dem, det förlorar man ju alla dagar i veckan. Det slutar med att de förmodligen hoppar på en, så det är bara att lyssna på dem.

Citatet ovan är ett exempel på när missnöjesyttringar upplevts övergå i försök till påverkan, detta genom att påverkarna tycks ha försökt skrämma den utsatta.

Korruptionsförsök

Påverkansformen korruption ingick inte i utredningen *Mera glädje för pengarna* (SOU 2013:19). Statistik över personer i ledningsfunktioners erfarenheter av detta kan därför inte redovisas.

Genom analys av intervjuer och akter har följande teman skapats gällande identifierade yrkesrelaterade risksituationer:

- Spelarköp
- Val av sponsorer
- Beslutsfattande.

Spelarköp

På samma sätt som för samtliga intervjupersoner är det få personer inom ledningsfunktioner som uppger att de har fått otillbörliga erbjudanden i samband med sin yrkesutövning. Samtidigt visar tidigare forskning att yrkesroller som framför allt får otillbörliga erbjudanden inkluderar beslutsfattare och yrkesroller som innebär inköp eller försäljning (Brå 2016:13).

En intervjuperson uppger dock att denne i sin roll som tränare har erbjudits pengar under bordet för att köpa en viss spelare. I de fallen har påverkarna varit förmedlare, som genom otillbörliga erbjudanden velat påverka tränarens val av spelare. En intervjuperson berättar om hur det var när han arbetade som tränare:

Det finns ju exempel på att tränare, och sportchefer i första hand kanske, har blivit, och jag har själv varit med om det, påverkade av agenter som vill sälja spelare till dig, ”om du tar min spelare till din klubb så får du 50 000 kronor utav mig”. Istället för att välja spelaren där borta som är lika bra, men om du tar min spelare så får du litegrann under bordet.

Val av sponsorer

Sponsring kan innebära ett positivt samarbete mellan näringslivet och idrottsrörelsen där företag får möjlighet att knyta sina varumärken och produkter till idrotten, samtidigt som föreningar får ett ekonomiskt tillskott. Samtidigt visar tidigare forskning även att sponsringssamarbeten kan vara komplicerade och leda till svåra ställningstaganden för idrottsföreningar (Centrum för idrottsforskning 2014:1).

I intervjuerna framträder en bild av att vissa föreningar har svårt att få det att gå ihop ekonomiskt. En sponsor som erbjuder en förening med dålig ekonomi en stor summa pengar kan i vissa fall därför vara svår att motstå för föreningen (jfr Brå 2013:15). Det kan leda till att föreningen inte granskar sponsorn i den utsträckning de skulle ha gjort om de inte varit i så stort behov av ekonomisk hjälp. En intervjuperson förklarar att investerare troligtvis inte väljer att ”skänka” ett antal miljoner om de inte får något att säga till om. Detta kan leda till att föreningen hamnar i en beroendeställning och att det blir en skev maktbalans. Tidigare forskning visar att ett erbjudande kan verka oskyldigt, men vid ett senare tillfälle innebära en hållhake på den utsatta. Denna hållhake kan i ett senare skede utnyttjas inför nya beslut (Brå 2016:13). Det innebär att föreningar som är medvetna om vilken typ av inflytande sponsorn förväntar sig innan avtalet accepteras, exempelvis i frågor som rör beslutsfattande, har större möjlighet att undvika problematiska situationer senare. Det kan till exempel handla om att undvika avtal som tvingar föreningar att acceptera tveksamma kompromisser.

Beslutsfattande

I intervjuer framkommer att personer inom vad som ibland kallas risksupportergrupperingar (se vidare Bilden av påverkarna) i vissa fall anställs som eller väljs till olika ledande funktioner. Detta kan vara problematiskt, eftersom den vanligast förekommande påverkaren, enligt intervjupersoner, också återfinns inom vissa av dessa grupperingar. En utsatt intervjuperson upplevde till exempel att en kollega inte tog tillräckligt avstånd efter ett påverkansförsök, på grund av dennes kopplingar till en viss supportergruppering. Intervjupersonen berättar:

Jag tror faktiskt att han ville väl liksom, men han hade för mycket kontakter med det här gamla gänget och visste att han skulle förlora all sin, vad ska man säga? Status där. Så han valde dem när han fick välja, för att han var tvungen för sin egen skull.

Eftersom sammanhållningen inom vissa supportergrupperingar beskrivs som stark finns det med andra ord en risk för att medarbetaren i vissa situationer känner starkare lojalitet med påverkaren än med sin arbetsgivare (jfr Brå 2014:4).

Ett ytterligare problem som framkommer i intervjuerna är det skrämsekäpital som vissa supportergrupperingar har. Det kan till exempel leda till självcensur där enskilda medarbetare på grund av oro för att utsättas för påverkansförsök exempelvis väljer att inte driva vissa frågor som går emot supportergrupperingens åsikter eller hållning, bland annat gällande frågor som

rör lagstiftning om pyroteknik och vissa inkluderingsfrågor. Intervjupersoner uppger att detta, i kombination med misstankar om otillbörliga relationer, i vissa fall kan skapa en arbetsmiljö präglad av misstänksamhet. Om detta inte tas på allvar riskerar även självcensuren att spridas till flera i organisationen (jfr Brå 2017). Nära band mellan medarbetare som tidigare varit aktiva i vissa supportergrupperingar tycks även kunna påverka arbetet med att stävja visst språkbruk och vissa ramsor inne på arenan. En intervjuperson berättar:

Jag har inte haft klubbledningen med mig riktigt, det vill säga att man ska gå in och stävja det där, istället tycker man att det är lite coolt. Det kanske beror på att personen [i ledande position] själv stått och skrikit den där ramsan. Det trasslar till det enormt ...

Incitament för otillåten påverkan

Gemensamt för personer inom ledningsfunktion är att de fattar beslut som på olika sätt påverkar en förening. När exempelvis ett visst lags prestationer uteblir finns incitament för vissa påverkare att genom otillåten påverkan förmå personer i ledande funktioner att till exempel avgå.

Personer inom servicefunktioners utsatthet

Denna grupp inkluderar *publikvärdar* och så kallade *Supporter Liaison Officers (SLO)*. Både publikvärdar och SLO:er har omfattande kontakter med publiken på ett idrottsevenemang. Deras arbete baseras framför allt på att föra en dialog med publiken.

Publikvärdar arbetar ideellt, i första hand med service. I dennes arbetsuppgifter ingår även att hitta personer som stör eller bryter mot ordningsregler. Om en varning inte hjälper är det publikvärdens uppgift att avvisa personen från arenan, tillsammans med polis eller ordningsvakt. En SLO beskrivs vanligtvis som en person som ska fungera som en bro mellan supportrar och föreningen. Det innebär bland annat att en SLO ska informera supportrarna om beslut föreningen fattar och informera föreningen om supportrarnas intressen. En SLO arbetar på uppdrag av föreningen och ska bland annat bidra till att supportrar följer de riktlinjer som fastställts gällande säkerhet.

I utredningen *Mera glädje för pengarna* (SOU 2013:19) framkommer att publikvärdar utsätts för trakasserier, hot och våld i samband med sin yrkesutövning.⁸ I utredningen ingick publikvärdar i samma population som ordningsvakter, vilket gör det svårt att veta hur utsattheten för trakasserier, hot och våld ser ut för publikvärdar.

Samtidigt är det ett känt faktum att trakasserier, hot och våld är vanligt förekommande i ordningsvaktens arbetsmiljö (Arbetsmiljöverket 2010:4). I intervjuer framträder en bild av att publikvärdar framför allt tycks utsättas för trakasserier. Det innebär att utsatthetssiffrorna från utredningen *Mera glädje för pengarna* förmodligen motsvarar ordningsvaktens utsatthet snarare än publikvärdarnas.

⁸ Se tabell 5. Funktionen SLO ingick inte i utredningen. Statistik över deras utsatthet för trakasserier, hot och våld redovisas därför inte.

Nedan redovisas andelen publikvärdar och ordningsvakter som i den utredningen uppger att de har utsatts för trakasserier, hot eller våld under det senaste året:

- Trakasserier: 2 procent.
- Hot: 16 procent.
- Våld: 12 procent.

Genom analys av intervjuer, deltagande observationer och aktgenomgångar har följande teman skapats gällande personer inom servicefunktioners yrkesrelaterade risksituationer:

- Tillsägelser och tillrättavisningar
- Biljett- och inpasseringskontroller.

I kapitlet kommer de yrkesrelaterade risksituationerna att redovisas. Därefter följer ett avsnitt om personer inom servicefunktioners risksituationer för korruptionsförsök.

Tillsägelser och tillrättavisningar

I publikvärdars och SLO:ers arbetsuppgifter ingår bland annat att informera besökande om de regler som gäller inne på arenan samt att tillrättavisa personer som bryter mot desamma. I samband med tillsägelser förekommer det att både publikvärdar och SLO:er utsätts för trakasserier. Den vanligaste typen av trakasserier som personer inom dessa funktioner utsätts för tycks vara okvädningsord. Utsatta intervjupersoner uppger att det framför allt handlar om okvädningsord som uttalas i affekt:

Man möter ju ibland folk som är aggressiva mot en eller skriker på en eller som i stundens hetta säger dumma saker till en och är förbannade av olika anledningar. De kan vara förbannade på en själv också men det kan också vara att de vill ventilera mot att de har blivit illa behandlade. Om jag tar den diskussionen så reagerar de mot mig istället.

Enligt utsatta publikvärdar förekommer det även att påverkare filmat dem efter en tillrättavisning. Det är vanligtvis tillåtet men uppfattas av vissa utsatta som ett försök till påverkan, exempelvis i syfte att åstadkomma passivitet.

Biljett- och inpasseringskontroller

Det är personer inom gruppen ordning och säkerhet som i det här avsnittet ger en bild av SLO:ers och publikvärdars utsatthet för hot. Med andra ord har inte intervjuade SLO:er och publikvärdar själva uttryckt att de utsatts för hot i samband med kontroller (se vidare Metod och material). En säkerhetschef berättar

tar exempelvis hur han vid ett tillfälle konfronterade ansvariga publikvärdar efter att en stor mängd bengaler brunnit under ett flertal matcher. Då framkom att vissa publikvärdar hade utsatts för hot och tvingats släppa förbi bengaler in på arenan:

Jag menar, vi har ju en massa visitatorer och så brinner det 600 eller 300 bengaler, alltså vilken jävla bra leverantör! Då har vi upptäckt att publikvärdar har varit hotade, de har också varit utsatta för tryck att "det här ska du ta in", "ja okej då".

Detta är även i linje med tidigare forskning som visar att hot ofta syftar till att skrämja en person till en viss åtgärd eller passivitet (Brå 2016:13). I citatet ovan handlar påverkansförsöket om att få utsatta att bli passiva genom att få dem till att titta åt ett annat håll, detta för att påverkaren på så sätt ska lyckas få in bengaler på arenan.

Det framträder en bild av att SLO:er och publikvärdar även utsatts för hot i samband med biljettkontroller. Risken för hot mot servicefunktioner tycks öka när det exempelvis går dåligt resultatmässigt för vissa lag, eller när personer försöker komma in på arenan utan giltig biljett. I de fallen tycks hoten vanligtvis uttalas i affekt, men de leder enligt vissa intervjupersoner till otrygghet i vissa miljöer på arenan. En säkerhetsansvarig berättar:

Hot eller hot om våld i entréerna, det är väl det absolut vanligaste, och både in till arenorna och in till barerna brukar vara ganska vanligt. Det kan vara så att det kanske bara är fel människor som går in i en entré eller att de vill komma in fast de inte har biljett eller vad det nu är och då kommer de här hoten... och det kan vara allting ifrån en [gruppering]-kille till en familjepappa som liksom inte känner för att bli kontrollerad.

I intervjuer med säkerhetsansvariga framträder en bild av att utsatta publikvärdar och SLO:er sällan väljer att rapportera de hot de utsatts för till säkerhetsfunktionen.

I intervjuer framkommer att personer inom servicefunktioner även utsatts för lindrigt våld som knuffar i samband med kontroller. Personer som arbetar med biljettkontroller tillhör enligt en säkerhetschef en av de mest utsatta rollerna, detta eftersom det är de som tar diskussioner i entrén, exempelvis om en biljett inte fungerar. Våldet tycks sällan vara planerat utan tycks framför allt ha skett i affekt. En säkerhetsansvarig berättar:

Det kan vara elaka reaktioner som är så ogrundade på något sätt. Det var ju någon tjej som blev puttad, någon tjej som fick mat kastad i ansiktet och jag menar, de har ju ingenting

med det att göra [att biljetten inte fungerar]. De är ju helt oskyldiga i det sammanhanget, om man säger så.

Samtidigt tycks det även förekomma våld som förefaller vara mer planerat och riktat mot en specifik person. En risksituation för våld som framträder är när publikvärdar aktivt stöttat ett lag privat, men i sin yrkesroll arbetat ideellt som publikvärd för ett annat rivaliserande lag. Enligt en intervjuperson ”stack detta i ögonen” på de påverkare som inte ansåg att den utsatte publikvärden skulle arbeta för det konkurrerande laget, utan endast för det lag denne stöttade på sin fritid. Denna händelse inkluderade lindrigt våld i form av knuffar.

Korruptionsförsök

Påverkansformen korruption ingick inte i utredningen *Mera glädje för pengarna* (SOU 2013:19). Statistik över personer inom servicefunktioners erfarenheter av detta kan därför inte redovisas.

Genom analys av intervjuer och akter har följande tema skapats gällande identifierade yrkesrelaterade risksituationer:

- Relationsbyggande arbete

Relationsbyggande arbete

I intervjuer framkommer att vissa SLO:er är aktiva i olika supportergrupperingar på sin fritid. Eftersom SLO:erna ska fungera som en brygga mellan supportergrupperingar och föreningar lyfts denna funktion ofta fram som en tillgång, bland annat från intervjuade supportrar. Samtidigt uppger vissa intervjupersoner att SLO:ernas koppling till vissa supportergrupperingar är problematisk, detta eftersom det kan leda till otillbörliga relationer mellan dem (jfr Joern 2006). Enligt intervjupersoner kan det exempelvis innebära att vissa SLO:er ”tittar åt ett annat håll” i samband med visitering och andra kontroller. I intervjuer framträder även en bild av att SLO:er kan hamna i situationer där deras yrkesuppdrag och yrkesetik ställs på prov om supportrarna vill något annat än uppdragsgivaren. Det kan innebära en svår balansgång som i vissa fall leder till gränsdragningsproblem (jfr Brå 2014:4). En styrelseledamot beskriver denna svåra balansgång:

Nu ska man veta det att SLO:erna, tror jag, är väldigt mycket [klubb] och de vill allas bästa, inte bara supportrarnas utan även hemåt [gentemot arbetsgivaren]. Jag känner våra SLO:er ganska väl, men de är ju från de här grupperingarna. Och jag tror nog också att de vet mycket väl vad som händer och inte händer när det gäller bengaler och sådana här saker. Men det vet många fler också. Jag tror att det här tillhör överenskommelserna i det här, att ”ok vi står närmare varandra och ni

får göra det, men vi vill inte se det här” och så blir det mer en överenskommelse att ...

Incitament för otillåten påverkan

Publikvärdar och SLO:er har i uppgift att upprätthålla ordningen inne på arenan. Därmed finns det incitament för vissa påverkare att genom påverkansförsök undvika en kontroll eller att den genomförs mindre noggrant, exempelvis i samband med visitationer och biljettkontroller.

Personer inom ordning- och säkerhetsfunktioners utsatthet

Denna grupp inkluderar *säkerhetsansvariga* inom föreningar och på arenor, *supporterpoliser* och *ordningsvakter*.

Säkerhetsansvariga har ansvaret för allt från vanlig publiksäkerhet till övrig säkerhet, exempelvis gällande brandsäkerhet. Centrala arbetsuppgifter för supporterpoliser inkluderar bland annat att förebygga, förhindra och upptäcka brottslighet och andra störningar av den allmänna ordningen och säkerheten (Brå 2016:13). Ordningsvakter ska upprätthålla allmän ordning och kan exempelvis arbeta på idrottsevenemang. De har befogenhet att gripa, avlägsna eller omhänderta en person för att upprätthålla ordningen.

I utredningen *Mera glädje för pengarna* (SOU 2013:19) framkommer att personer inom ordning och säkerhet utsätts för trakasserier, hot och våld i samband med sin yrkesutövning.⁹ Utsatthetssiffrorna från utredningen *Mera glädje för pengarna* motsvarar förmodligen ordningsvaktens utsatthet snarare än publikvärdarnas. Detta eftersom det är ett känt faktum att trakasserier, hot och våld är vanligt förekommande i ordningsvaktens arbetsmiljö (Arbetsmiljöverket 2010:4). I intervjuer framträder dessutom en bild av att publikvärdar framför allt tycks utsättas för trakasserier.

I tabellen nedan redovisas andelen personer inom ordning och säkerhet som i utredningen *Mera glädje för pengarna* uppger att de har utsatts för trakasserier, hot eller våld under det senaste året:

⁹ Se tabell 5. Funktionen supporterpolis ingick inte i utredningen. Statistik över deras utsatthet för trakasserier, hot och våld redovisas därför inte.

Tabell 7. Andelen utsatta för trakasserier, hot och våld. Andel i procent.

	Trakasserier	Hot	Våld
Säkerhetschef, evenemangsansvarig	4	4	4
Ordningstvakter, publikvärdar	2	16	12

Genom analys av intervjuer, deltagande observationer och aktgenomgångar har följande teman skapats gällande personer inom ordning- och säkerhetsfunktioners identifierade yrkesrelaterade risksituationer:

- Beslutsfattande
- Ansvar för säkerhetsfrågor
- Ingripanden och kontroller.

I kapitlet kommer de yrkesrelaterade risksituationerna att redovisas. Därefter följer ett avsnitt om personer inom ordning- och säkerhetsfunktioners risksituationer för korruptionsförsök.

Beslutsfattande

I intervjuer framkommer en bild av att utfärdande av arrangörsavstängningar och tillträdesförbud (se Ordlista) i vissa fall lett till påverkansförsök mot den person som skriver under beslutet. I de fallen kan det exempelvis handla om obehagliga anspelningar och om trakasserier via internet och sociala medier. En utsatt person inom ordning och säkerhet berättar till exempel om hur dennes adress och mobiltelefonnummer lades ut på internet, enligt den utsatte i syfte att trakassera honom efter ett beslut om arrangörsavstängning. Efter upprepade telefontrakasserier tvingades han stänga av både sitt eget och sin frus telefonabonnemang. Enligt intervjupersoner har påverkare ibland även försökt smutskasta drabbade genom att skapa drev på internet. Syftet med dessa nätdrev tycks ha varit att få de utsatta att antingen lämna sitt arbete frivilligt eller att få dem uppsagda av sin arbetsgivare. En intervjuperson berättar:

När vi har använt arrangörsrätten och stängt av vissa supportrar som har misskött sig på ett eller annat sätt så går de gärna ihop och börjar med, vad ska vi kalla det för? Nät av kampanjer på sociala medier. Då riktar man in sig mot personerna som är ansvariga för beslutet, och i det här fallet är det jag. Det här [förfarandet] har eskalerat under de senaste åren ... Jobbigt.

Det tycks även ha betydelse vem arrangörsavstängningen avser. Till följd av detta uttrycker vissa intervjupersoner inom ordning

och säkerhet en oro över att stänga av vissa supportrar. För den som skriver under arrangörsavstängningen tycks nämligen risken att utsättas för drev och andra trakasserier öka när arrangörsavstängningen rör framträdande supportrar inom vissa supportergrupperingar. Detta tycks främst bero på att dessa har ett större nätverk som även kan vara villiga att delta i nätdrev. Omfattningen av trakasserier och därmed även trycket på den utsatte tycks även öka i de fallen.

Flera intervjuade supportrar upplever att vissa avstängningar är strategiska, det vill säga att vissa framträdande supporterprofiler löper större risk att stängas av än andra supportrar vid liknande handlingar. Enligt dem utgör sådana avstängningar, som de även anser vara godtyckliga, en av orsakerna till att denna typ av nätdrev uppstår.

Ansvar för säkerhetsfrågor

I intervjuer framträder en bild av att vissa personer inom ordning och säkerhet uppfattats som alltför aktiva i upprätthållandet av regelverk och säkerhetsföreläggningar utsatts för systematiska trakasserier. Det kan till exempel handla om att överhopa den utsatte med stora mängder e-post, sms eller telefonsamtal, i syfte att trakassera. Det förekommer även att påverkare gjort ett stort antal JO-anmälningar i syfte att trakassera. I de fallen finns det likheter med rättshaveristiskt beteende, som bland annat syftar till att trötta ut den utsatte (Carlander och Svensson 2015, Brå 2016:13). En skillnad mellan rättshaveristiskt beteende i denna studie och tidigare forskning om otillåten påverkan mot myndighetspersoner är att i den förra är ofta rättshaveristen en enskild person. I denna studie framträder en bild av ett mer organiserat och systematiskt rättshaveristiskt beteende där en enskild person snabbt kan mobilisera ett mycket stort antal individer att kollektivt rikta in sig mot en person.

En säkerhetschef berättar om sina upplevelser av detta:

Och så avlöser de [personer inom supportergrupperingar] varandra. Så de kan jobba över dygnets alla timmar, alltså du kunde ju ha massvis med mejl, som du bara skulle sitta och svara på. Du fick ju ingenting annat gjort.

I likhet med dreven på internet tycks syftet även i dessa fall vara att få den utsatte att lämna sitt arbete. Utsatta intervjupersoner berättar att de i sin yrkesroll tycks utgöra ett hot mot påverkarens intressen att kringgå säkerhetsåtgärder, exempelvis gällande bengaler.

Vissa utsatta intervjupersoner berättar även att de vid dessa tillfällen upplevt att de var en belastning för sina arbetsgivare,

och att de därför känt sig tvungna att säga upp sig. I de fallen tycks påverkarna ha lyckats med sin målsättning, nämligen att genom systematiska trakasserier göra det omöjligt för föreningen att fungera. Detta då all tid går åt till att hantera det konstanta inflödet av e-post, sms och telefonsamtal. I samband med den här typen av trakasserier efterfrågar utsatta framför allt stöd från sin arbetsgivare. Pressen från påverkarna beskrivs av flera utsatta intervjupersoner som stor. Utsatta uppger även att det är mycket svårt att hantera den här typen av situationer ensam.

I likhet med flera andra utsatta personer inom olika funktioner förekommer det att banderoller med personliga budskap även riktats mot personer inom ordning och säkerhet. En säkerhetsansvarig berättar:

Jag vet inte hur många meter den här banderollen var? Stora bokstäver. De hade satt upp den på motsatt sida av tv-kamerorna. Det stod ju hans namn på banderollen. Hans fru som såg detta undrade vad som hände, hans barn fick frågor i skolan, lärarna undrade ” vad är det här för något?”!

Det har även förekommit att enskilda supporterpoliser trakasserats genom budskap på banderoller. Utsatta supporterpoliser uppger att de kan hantera det så länge budskapet riktas mot dem i deras yrkesroll, och inte mot deras anhöriga.

Ingripanden och kontroller

Intervjuer visar att utsatta supporterpoliser och ordningsvakter drabbats av en rad olika typer av trakasserier, ofta i samband med eller efter ett ingripande eller en kontroll. En till synes vanlig form av trakasserier som riktats mot både supporterpoliser och ordningsvakter är påverkare som filmat eller fotograferat dem, vilket ibland uppfattas som ett försök att påverka dem i deras yrkesutövning. En utsatt supporterpolis beskriver det som ett försök att skrämmas, men menar att han personligen inte har något problem med att bli filmad eller fotograferad. Enligt denna intervjuperson beror det främst på att det händer så pass ofta. En annan supporterpolis berättar:

Det är ju lite den här skrämsetekniken de använder, ”nu ska vi filma dig”. Ja men filma på du, jag har inga problem med det.

Några utsatta supporterpoliser och ordningsvakter berättar även om enstaka fall där dörren till den egna bostaden har täckts med klistermärken med symboler från en klubb eller gruppering. En supporterpolis berättar:

Sen har det väl hänt att det har suttit klistermärken på ytterdörren, från de här klubbarna som jag är ansvarig för. Då har de varit där jag bor tillsammans med min familj och mina barn. Det är inte speciellt kul.

Citatet ovan skildrar en typ av händelse som även andra utsatta beskriver som mycket obehaglig. Detta eftersom påverkaren har varit hemma hos den utsatte, vilket uppfattas som en form av personfixering och kartläggning.

I intervjuer framkommer även att vissa ordningsvakter utsätts för hot i stort sett på varje arbetspass. Dessa ordningsvakter uppger att detta har lett till att de gjort förändringar i sitt privatliv, exempelvis genom att ta bort privata uppgifter på nätet och ibland även införskafta skyddade personuppgifter. Tidigare forskning visar att det framför allt är ingripande och kontrollerande yrkesroller som utsätts för våld i samband med sin yrkesutövning (Brå 2016:13). Samma bild framträder i denna undersökning. En supporterpolis uppger att våld bland annat skett i samband med att supporterpoliser försökt hindra olika supportergrupperingar från att konfrontera varandra. En supporterpolis berättar:

När det sker på utsidan av arenan, misshandel eller våldsamt upplöpp, är det ju ofta riktade mot oss. Eftersom vi är där för att förhindra konfrontation mellan de olika risksupportergrupperna.

Våldssituationer förekommer även när polisen avser att gripa personer som tillhör en viss supportergruppering. I intervjuer framkommer att andra personer från samma supportergruppering ibland försökt förhindra gripandet genom att gå emellan polisen och den person de ska gripa, och att våld mellan poliser och vissa supportrar då förekommit. Detta är i linje med tidigare forskning som också visar att våld vanligtvis uppstår i samband med konfrontationer av olika slag (Brå 2009:7, Brå 2016:13).

När ordningsvakter utsatts för våld har det enligt flera intervjupersoner exempelvis skett i samband med att denne har avvisat en person från arenan, exempelvis på grund av att personen är för berusad. I de fallen förekommer det att ordningsvakter utsatts för våld, antingen av den avvisade själv eller dennes vänner eller anhöriga. En säkerhetsansvarig berättar om en misshandel:

I just det fallet så hade den här ordningsvakten förbjudit någons tjej att komma in i ett område, eller om det var så till och med att ordningsvakten hade avvisat den här tjejen för att hon hade varit för full eller något sådant, och då hade tjejen kille som var en anhängare [till en supportergruppering] och kriminell, letat upp ordningsvakten och sen spöat honom.

Korruptionsförsök

Påverkansformen korruption ingick inte i utredningen *Mera glädje för pengarna* (SOU 2013:19). Statistik över personer inom ordning och säkerhets erfarenheter av detta redovisas därför inte.

Genom analys av intervjuer och akter har följande tema skapats gällande identifierade yrkesrelaterade risksituationer:

- Relationsbyggande arbete.

I avsnittet kommer den yrkesrelaterade risksituationen att redovisas.

Relationsbyggande arbete

Flera intervjupersoner uppger att supporterpolis i vissa fall utvecklar nära relationer till de supportrar de möter i arbetet, vilket också ingår i deras arbetsuppgifter. Intervjupersoner uppger även att den personliga kontakten är betydelsefull eftersom den kan ha en dämpande effekt i uppjagade situationer. Samtidigt finns det en risk med att komma alltför nära de individer som man i ett senare skede eventuellt ska kontrollera eller till och med gripa (jfr Pettersson 2012). Flera supporterpolis berättar dock om vikten av att få supportrarnas förtroende för att kunna genomföra sitt jobb. I intervjuer framkommer att det vanligtvis tar lång tid att bygga upp den här typen av relationer och att förtroendet hela tiden riskerar att raseras. En supporterpolis förklarar:

Det tar väldigt lång tid och det är också lite sårbart egentligen med tanke på att det blir väldigt personrelaterat. Den dagen när jag kliver av då är det ju någon annan som de [i supportergrupperingen] ska bygga relation med. Det är ju inte säkert att det alls kommer att gå, för det handlar ju också om hur du är som person givetvis. Är du en fyrkantig fan och hatar folk i princip, ja då är det inte lätt att bygga relationer.

Det tycks ibland även finnas en ovilja hos vissa supporterpolis att riskera relationen med supportrarna genom att vara den som genomför alltför hårdhänta ingripanden. Dialog beskrivs därför som det viktigaste verktyget av flera intervjupersoner. En supporterpolis berättar:

Jag skulle väl kunna använda det [pepparsprej och batong] om jag var tvungen att freda mig, men då använder jag det hellre mot gästande lag i så fall för dem har jag ingen relation med. Så det är lite taktik också... Det är ju inte det att jag inte ska ingripa mot mina egna, men det är bättre om andra poliser gör det för då behåller jag ju ändå relationen, och då kan jag ju säga till dessa supportrar ”jo det var mycket möjligt att det var på det viset, men det var inte jag som gjorde

det. Så det kan du inte beskylla mig för”. Sen ingriper vi också givetvis mot våra egna, det är inte det jag säger.

I citatet ovan framkommer till exempel att poliser i vissa fall låter andra kollegor ingripa för att inte riskera att förstöra relationen med de ”egna” supportrarna. I detta fall tycks dock inte yrkesutövningen påverkas då det finns en taktik bakom agerandet.

Det förekommer även att personer inom vad som ibland kallas risksupportergrupperingar (se vidare Bilden av påverkarna) anställs inom olika säkerhetsfunktioner. Detta beskrivs i vissa fall som problematiskt, eftersom det kan påverka kulturen inom en klubb negativt. Det skrämselfkapital som flera av dessa supportrar har kan till exempel leda till självcensur, där andra medarbetare på grund av oro för att utsättas för påverkansförsök exempelvis väljer att inte driva vissa säkerhetsfrågor.

Incitament för otillåten påverkan

Säkerhetsansvariga handlägger och skriver många gånger under arrangörsavstängningar. Att komma undan en sådan avstängning kan vara syftet med otillåten påverkan.

Både supporterpoliser och ordningsvakter gör kontroller och ingripanden. Således finns personer som vill undgå att bli föremål för sådana kontroller och ingripanden genom otillåten påverkan.

Granskares, rapportörers och observatörers utsatthet

Denna grupp inkluderar sportjournalister, sportfotografer och matchdelegater. En sportjournalists huvuduppgift är att bevaka, granska och rapportera om idrott ur ett nyhetsperspektiv. Det kan handla om såväl djupa granskande reportage som rapportering av sportresultat. Till sportfotografens uppgifter hör att dokumentera olika händelser i samband med ett idrottsevenemang. Matchdelegatens huvuduppgift är att övervaka matcher och därefter lämna en rapport till berört förbund, oavsett om matchdelegaten har sett några eventuella avvikelser från gällande regelverk eller inte.

Granskare, rapportörer och observatörer ingick inte i utredningen *Mera glädje för pengarna* (SOU 2013:19). Statistik över deras utsatthet för trakasserier, hot och våld redovisas därför inte. Däremot har flera andra undersökningar om journalisters utsatthet för trakasserier hot och våld generellt genomförts (Säkerhetspolisen 2009a). En av dessa visar att trakasserier är en del av många journalisters vardag och att nästan var tredje journalist har utsatts för hot det senaste året (Göteborgs universitets Journalistpanel 2016).

Genom analys av intervjuer, deltagande observationer och aktgenomgångar har följande teman skapats gällande granskares, rapportörers och observatörers yrkesrelaterade risksituationer:

- Granskande journalistik
- Ställningstagande i vissa typer av frågor
- Utsatthet på grund av andras beslut.

I kapitlet kommer de yrkesrelaterade risksituationerna att redovisas. I undersökningen har inga risksituationer för korruptionsförsök identifierats och därmed finns inget sådant avsnitt i detta kapitel.

Granskande journalistik

I intervjuer framkommer att sportjournalister som gör granskande reportage ibland kontaktats av supportrar inom vissa grupperingar, till exempel om sportjournalisten skrivit något negativt om den klubb dessa tillhör. Dessa händelser inkluderar obehaglig e-post, sms eller telefonsamtal. En sportjournalist uppger att påverkare i vissa fall kan låta trevliga, men att vetskapen om att de tillhör en viss supportergruppering gör att denne ändå känt sig illa till mods efter dessa kontakter. När dessa påverkare står bakom kontakten tycks det i stort sett räcka med ett mejl eller ett sms från dem för att den utsatta sportjournalisten ska uppfatta det som ett hot. Vissa utsatta sportjournalister uppger att de efter ett obehagligt telefonsamtal även fått en känsla av att vara övervakad. En drabbad sportjournalist beskriver en sådan situation:

”Du som brukar skriva bra, du har nu skrivit att [lag X] har större potential än [lag Y], hur fan kan du skriva så?”. Det räcker med att han säger till mig att han är med i [gruppering] för att jag ska uppfatta det som ett hot.

Det förekommer även att dessa påverkare känt igen och konfronterat sportjournalister när de varit ute på restaurang eller liknande. I den här typen av personliga möten förekommer exempel på påverkansförsök av både subtil och konkret karaktär som ”passa dig” eller ”passa dig för vad du skriver om [klubben] annars ska du få stryk”.

I intervjuerna förekommer det även exempel på hur dessa påverkare riktat in sig på specifika sportjournalister och bland annat utsatt dem för kränkande publiceringar på internet där motivet tycks ha varit att förnedra den utsatte. Förfarandet beskrivs av flera intervjupersoner syfta till att sända ut signaler, eller varningar, till andra sportjournalister om vad följderna av en för påverkarna negativ publicering kan bli. Enligt flera intervjupersoner leder detta till att även sportjournalister som inte utsatts själva drar sig för att granska vissa föreningar och grupperingar. Det blir ett avskräckande exempel där kostnaden riskerar att bli hög, något som kan leda till självcensur. En sportjournalist reflekterar:

Men det är klart att det har påverkat mig i alla år därefter, hur jag har skildrat [klubben]. Alltså jag är oerhört försiktig, det blir ju självcensur. Några gånger har jag skrivit om de här grupperingarna, men jag aktar mig för det. Och det är ju det som är faran, att man inte vågar skildra.

Det förekommer även att sportjournalister utsatts för hot. Flera intervjupersoner uppger dessutom att vissa påverkare vet vilken

retorik de ska använda för att trigga andra att agera. Det förekommer till exempel att granskande sportjournalister hängts ut på sociala medier och att påverkare via dessa uppmanat andra att ”slå och spotta” på dem om tillfälle ges. Genom att använda sociala medier kan dessa påverkare snabbt och enkelt uppmana ett stort antal personer att rikta hot mot en specifik sportjournalist.

Det finns även exempel på att sportfotografer utsatts för lindrigt våld, exempelvis i samband med bevakning av matcher och av föreningsars årsmöten. En sportfotograf berättar att han i samband med bevakningen av ett årsmöte blev knuffad av personer med koppling till en viss supportergruppering och som också befann sig på mötet. Sportfotografen varnades även av dessa för att publicera några bilder från mötet.

Ställningstagande i vissa typer av frågor

Intervjuer visar att sportjournalister som tar ställning i vissa typer av frågor ibland utsätts för olika typer av trakasserier. Det kan exempelvis handla om artiklar i vilka sportjournalister tar ställning mot pyroteknik och bengaler. Utsatta sportjournalister berättar bland annat om förekomst av banderoller med ett personligt riktat budskap till dem. I de fallen kan budskapet på banderollen ofta kopplas till den specifika fråga som journalisten tagit ställning till. I samband med denna typ av åsiktsdriven journalistik förekommer det även exempel på att sportjournalister utsatts för trakasserier via sociala medier.

Utsatthet på grund av andras beslut

Enligt intervjupersoner har matchdelegater ibland utsatts för trakasserier dels på grund av de egna rapporterna, dels till följd av vissa beslut som andra instanser har fattat. De aktuella besluten kan exempelvis handla om förändringar i regelverk gällande säkerhet på arenan. Flera utsatta matchdelegater uppger att okvädningsord var den vanligaste typen av trakasserier i de fallen. En matchdelegat förklarar:

Man har vidtagit någon form av beslut, att man ska förbjuda bengaler och sådant där. Det var ju också tal om att förbjuda ståplats för några år sedan. Då väljer man inte att traska rakt igenom en supportergrupp med förbundsmärket och bara stolt ... Utan då sätter jag nog upp en väska eller en hand vid hjärtat, där märket sitter. Så att man inte behöver provocera fram något.

I vissa fall har det även handlat om hotfulla gester med anspelningar på våld. En matchdelegat berättar:

Om jag går nedanför läktaren, ståplatsläktaren med några slags supportrar så kan de säga ”Förbundet kan dra åt helvete” ungefär, och de gör sådana här tecken, med handen vid halsen. Vi skulle liksom försvinna.

Att vara den som får stå till svars för ett beslut som någon annan har fattat är inte unikt för yrkesroller inom idrotten. Tidigare forskning visar exempelvis att handläggare ibland utsätts för trakasserier efter politiska beslut om förändringar i regelverk, exempelvis gällande ersättningsnivåer i a-kassa och liknande (jfr Brå 2016:13).

Incitament för otillåten påverkan

För vissa påverkare finns incitament att genom påverkan få sportjournalister att inte publicera en för påverkaren negativ granskning av en viss förening. För vissa påverkare kan det även finnas incitament att påverka sportfotografer att inte publicera vissa bilder.

Sammanfattad utsatthet per identifierad yrkesrelaterad risksituation

I tabell 8¹⁰ och 9 sammanfattas utsattheten per grupp för respektive yrkesrelaterade risksituation utifrån analys av intervjuer och akter. I tabell 8 redovisas yrkesrelaterade risksituationer kopplat till trakasserier, hot och våld, och i tabell 9 kopplat till korruption. Vissa yrkesrelaterade risksituationer återkommer i flera grupper och i båda tabellerna.

Tabell 8. Yrkesrelaterade risksituationer: trakasserier, hot och våld

	Spelare	Domare	Ledningsfunktion	Service	Ordning, säkerhet	Granskare, rapportör, observatör
Stor exponering	X	X				
Utebliven prestation	X		X			
"Förbjudna" övergångar	X					
Beslutsfattande		X	X		X	
Nyckelroll i samband med matchfixning	X					
Tillsägelser och tillrättavisningar				X		
Biljett- och inpasseringskontroller				X		
Ansvar för säkerhetsfrågor					X	
Ingripanden och kontroller					X	
Granskande journalistik						X
Ställningstagande i vissa typer av frågor						X
Utsatthet på grund av andras beslut						X

¹⁰ Tabell 8 och 9 finns även i kapitlet Sammanfattning.

Tabell 9. Yrkesrelaterade risksituationer: korrupcion

	Spelare	Domare	Lednings- funktion	Service	Ordning, säkerhet	Granskare, rapportör, observatör
Nyckelroll i samband med matchfixning	X	X				
Möjlighet att tjäna pengar på spelare	X					
Val av domare		X				
Spelarköp			X			
Val av sponsorer			X			
Beslutsfattande			X			
Relationsbyggande arbete				X	X	

Del 2. Bilden av påverkarna

Bilden av påverkarna och deras motiv

För att kunna förebygga och hantera otillåten påverkan är det viktigt att ha kunskap om de påverkare som personer inom respektive funktion möter. Detta eftersom det kan krävas helt olika förebyggande arbete beroende på påverkarens handlingar, motiv och drivkrafter. Vissa personer handlar i stundens hetta med starka känslor på uteblivna resultat, handlingar som inte behöver utgöra ett påverkansförsök men som i vissa fall uppfattas som ett sådant av den utsatte. Andra personer handlar utifrån övertygelser om hur något *ska* vara på läktaren eller i syfte att påverka beslut. Detta kapitel fokuserar framför allt på de personer vars syfte tycks vara att påverka den utsatte i dennes yrkesutövning.

Den bild av påverkarna som presenteras i detta kapitel bygger på intervjupersonernas beskrivningar av dem. Bilden av påverkarna, deras handlingar och motiv har därefter analyserats utifrån sociologen Max Webers handlingstypologi. Med hjälp av intervjupersonernas beskrivningar av de olika typerna av påverkare de möter har dessa placerats i den handlingstyp som passar bäst: affektiva handlingar, värderationella handlingar eller målrationella handlingar (se vidare Metod och material). Samtidigt är det viktigt att understryka att alla individer inom en given grupp inte agerar i enlighet med en handlingstyp och att handlingstyperna även kan vara överlappande. Det är även viktigt att understryka att personer kan tillhöra olika kategorier vid olika tillfällen.

Vissa intervjupersoner har svårt att definiera vem det var som utförde ett påverkansförsök. Dessa intervjupersoner använder ofta samlingsbegreppet *risksupporter* för att beskriva vem påverkaren var. I undersökningen framgår att intervjupersoner ofta använder begreppet *risksupporter* för att särskilja dessa påverkare från *andra* supportrar. Dessa *andra* supportrar beskrivs även som den ”stora massan” eller ”vanlig publik”. En klar majoritet av intervjupersonerna beskriver att *risksupportrar* utgör en liten

del av den totala supporterskaran, men att de står för en majoritet av påverkansförsöken.

I intervjuerna beskrivs framför allt två typer av *risksupportrar*: vissa supportrar inom ultrasgrupper och vissa supportrar inom firmagrupperingar. Dessa typer av supportrar kan vanligtvis kopplas till ett fåtal lag hemmahörande i storstäderna (jfr Radmann 2016). Intervjupersoner beskriver vanligtvis olika ultrasgrupper och firmor som heterogena och de beskrivs bestå av olika falanger och fraktioner. Dessa falanger och fraktioner tycks ha olika status, exempelvis beroende på vem eller vilka som ingår i dem. När det gäller relationen mellan firmagrupperingar och ultrasgrupper framhåller många intervjupersoner att det inte tycks finnas någon naturlig koppling mellan dem, men att de i vissa fall kan ha samma, tydliga åsikt om var de står i en specifik fråga och därför samarbeta med varandra.

Nedan följer en fördjupning av *supportrar inom ultrasgrupper* och *firmagrupperingar* utifrån intervjuer, aktgenomgångar och tidigare forskning. Därefter kommer en beskrivning av gruppen *supportrar*.

Bilden av ultrasgrupper

I intervjuer framträder en bild av att ultrasgrupper till stor del består av yngre manliga supportrar som vill synas, höras och revoltera (jfr Green 2009). Miljön beskrivs ofta som "autonom" vilket bland annat tar sig i uttryck genom att de, enligt vissa intervjupersoner, inte vill vara medlemmar i en officiell supporterförening. De nämner också att vissa supportrar inom ultrasgrupper inte följer majoritetssamhällets normer och att de vill skapa kaos. Många inom ultrasgrupper uppges stå för pyroteknikbränning, maskering och ordningsstörningar. Tidigare forskning visar att eftersom vissa supportrar inom ultrasgrupper balanserar mellan legitima och icke-legitima handlingar riskerar dessa att hamna i olika problematiska situationer (Radmann 2016). Det framträder en bild av att antalet ultrasgrupper har vuxit under de senaste åren, och att dessa har ett större skrämselfkapital idag än vad de hade för några år sedan. Individer i dessa tycks även vara mer inblandade i idrottsrelaterat våld. Samtidigt framhåller flera intervjupersoner att ultrasgrupper även stöttar den goda supporter-kulturen genom sina tifon (se Ordlista), allsånger och ramsor. Detta framgår även i tidigare studier som visar att ultrasgruppers tifoarrangemang har blivit en viktig del av läktarkulturen (Radmann 2016).

Påverkansförsök genomförda av vissa supportrar inom ultrasgrupper handlar enligt intervjupersoner exempelvis om att påverka opinionen, visa missnöje med beslut och att marknadsföra sig.

Påverka opinionen och visa missnöje med beslut

Enligt intervjupersoner kan missnöje med vissa beslut visas genom olika former av manifestationer på läktaren. Detta beskrivs bland annat ske genom budskap på banderoller där supportrar inom ultrasgrupper tar ställning mot sådana beslut som går emot den egna gruppens vision, exempelvis om hur läktarkulturen ska vara och utvecklas. Handlingarna tycks därför utföras i syfte att stödja och förverkliga den vision som vissa inom ultrasgrupperna anser vara bäst för läktarkulturen och, enligt dessa, därmed även för klubben.

Intervjupersoner ger exempel på att påverkare kan rikta in sig på enskilda funktioner, som styrelsemedlemmar, spelare och poliser, med personligt riktade budskap på banderollerna. Motiven beskrivs bland annat vara att hämnas eller att få den utsatte att avgå. Dessa påverkare beskrivs även framföra sina påverkansförsök på nätet, där nätdrev och uthängning av den utsatta beskrivs höra till metoderna. Det är naturligtvis tillåtet att uttrycka sin åsikt och driva opinion, men om det däremot finns ett syfte att skrämja enskilda personer inom olika funktioner kan det utgöra ett exempel på otillåten påverkan (jfr Brå 2016:13).

I intervjuer med supportrar framträder en bild av att det finns ett slags informell överenskommelse om vilken typ av handlingar som är acceptabla respektive oacceptabla. Att uttrycka sina åsikter om ledarskapet inom en förening, att busvissla för att psyka spelare i motståndarlaget och sjunga fyndiga eller humoristiska ramsor är några exempel på acceptabla handlingar enligt dessa supportrar. Handlingar som däremot beskrivs som oacceptabla av samma supportrar inkluderar nätdrev mot enskilda personer och kränkande okvädningsord. En intervjuperson beskriver det som att ”man har rätt att uttrycka kritik så länge det inte är kränkande”. Denne uppger även att ett dåligt beteende ofta regleras av andra personer i klacken, detta eftersom det finns en slags social kontroll.

Marknadsföra sin egen gruppering

Intervjupersoner beskriver att vissa supportrar inom ultrasgrupper sätter den egna gruppens kollektiva gemenskap framför klubbens. Istället tycks man vilja framhäva den egna gruppen, exempelvis genom att framhålla flaggor med ultrasymbolen före flaggor med klubbens symbol. En intervjuperson berättar:

Dessa supportrar ser sig själva som större än [klubben] och att de är de genuina supportrarna. Det är de som stöttar [klubben] i vått och torrt.

Dessa grupper symboler, i kombination med bland annat ett stort antal anhängare, pyroteknikbränning och vissa individers inblandning i våldshändelser, kan vara ett sätt att stärka den egna gruppens varumärke och bygga skrämsekäpital. I tidigare forskning framkommer att det kan vara ett sätt att bygga ett immateriellt skrämsekäpital, det vill säga skrämsekäpital som finns laddat i grupperingens varumärke genom deras rykte eller förmåga att utöva våld. Skrämsekäpitalet kan laddas genom exempelvis tidigare våldshändelser, myter och medieuppmärksamhet (Brå 2016:12, jfr Rostami 2016). I undersökningen framträder även en bild av att vissa supportrar inom ultrasgrupper trakasserat exempelvis spelare för att bygga sitt skrämsekäpital och på så sätt göra "karriär" inom grupperingen. Ett påverkansförsök utfört av en individ eller en gruppering som har ett skrämsekäpital tenderar att leda till större rädsla hos den utsatte och att påverkaren i större utsträckning uppnår sitt mål.

Påverkansförsök som utförts av vissa supportrar inom ultrasgrupper tycks vara mer planerade i jämförelse med exempelvis övriga supportrars påverkansförsök. De tycks därtill drivas av en vision av en viss läktarkultur och värdet av en kollektiv gemenskap (Andersson och Radmann 1998). De utgör därmed framför allt exempel på Webers värderationella handlingar. Detta eftersom de utför sina handlingar dels för vad de anser vara för klubbens bästa, dels för att stärka den egna gruppens värde. Samtidigt kan det i vissa fall finnas tecken på målrationella handlingar, speciellt när dessa påverkare riktar in sig på enskilda personer för att exempelvis skrämmas eller hämnas.

I figur 1 återfinns supportrar som främst använder värderationella handlingar.

Figur 1. Värderationella handlingar

Påverkare	Handlingar	Mål
Supportrar inom ultrasgrupper	Stör ordningen i anslutning till match, använder pyroteknik, maskerar sig, hänger ut funktioner på nätet och på banderoller, har otillbörliga relationer	Främja en viss läktarkultur och normen om en kollektiv gemenskap, påverka opinionen, visa missnöje med beslut, marknadsföra sig, ta in pyroteknik, bygga skrämsekäpital, skapa informella vägar in i organisationen

Bilden av firmagrupperingar

Hur många firmor som finns i Sverige och var i landet de förekommer beror, enligt tidigare forskning, bland annat på vilka klubbar som spelar i den högsta ligan. Däremot tycks ingen förändring ske över tid gällande det faktum att det handlar om ett storstadsfenomen (Radmann 2016), samt att grupperingarna främst består av män. Någon exakt definition av "firmor" är

svår att göra. I tidigare forskning framgår att de kan avse både våldsamma grupper med en hög grad av organisation eller mer löst organiserade supportergrupper (Pettersson 2002). Vissa supportrar inom firmor tycks enligt flera intervjupersoner främst intressera sig för att påverka personer på ledande positioner samt sportjournalister. I de fallen tycks de främst använda trakasserier och hot som medel för att påverka.

Nedan beskrivs hur supportrar inom firmor påverkar olika funktioner bland annat genom sitt innehav av skrämsekapital, sina maktpositioner i föreningar samt sin kapacitet att förmå andra till att utföra påverkansförsök.

Påverkan genom skrämsekapital

Firmorna beskrivs av flera intervjupersoner som välorganiserade grupper med skrämsekapital. Detta kapital beskrivs bygga på en lång historik av våldsanvändning vilket ingår i deras "kriminella cv". Detta kan användas som medel för att sända ett budskap till exempelvis utsatta. Det innebär enligt intervjupersoner att vissa supportrar inom grupperingarna inte behöver skrämmas för att påverka, utan snarare kan uppfattas som väldigt trevliga, eftersom "alla vet vilka de är och att de har skrämsekapitalet med sig hela tiden". En intervjuperson beskriver den makt skrämsekapitalet ger:

Firmamiljön är en ganska macho miljö, det är mycket män och laddning. Det är en miljö där våld liksom finns som ett fenomen. Det är rätt speciellt när ganska många människor upplever att "den där killen vill inte jag bråka med".

Citatet illustrerar aspekter som även beskrivs i annan forskning, nämligen att för supportrar inom firmor utgör vänskap och en gemensam identitet centrala komponenter i gruppen. Det skapas exempelvis genom våld och inte minst genom berättelser om våld, det vill säga vad som hänt och vad som kommer att hända. En annan stark drivkraft är rivaliteten med motståndare i likartade grupper. När supportrar inom firmor skildrar sin kultur framträder en bild som präglas av den traditionella mansrollen, och lyfter fram värden som uthållighet, grupplojalitet, att ofta sig för ett högre mål samt förakt för svaghet (Radmann 2016).

Strävan efter maktpositioner

Många intervjupersoner ger en bild av att supportrar inom firmor vill ha makt, bestämma i föreningar och att klubben ska förstå att det är de som "egentligen" bestämmer i föreningen. En intervjuperson förklarar:

Om de säger att någonting gäller, då gäller det. Det är inte särskilt ofta någon går emot det. Jag kan nästan inte komma på ett enda exempel på när det har hänt.

När vissa individer från dessa grupperingar finns representerade på ledande positioner kan det i vissa fall leda till en rädsla bland övriga styrelsemedlemmar, vilket exempelvis kan leda till passivitet. Denna rädsla tycks framför allt grunda sig i det skrämsekapital vissa supportrar inom firmor har.

Inte rädsla att ge sig på högt uppsatta

I intervjuer framkommer enstaka exempel på att trakasserier och hot riktats mot personer i ledande ställning, där syftet tycks ha varit att få dessa att avgå. Dessa påverkansförsök tycks främst böttna i de värderingar som vissa supportrar inom firmor anser vara rätt. Påverkansförsöken tycks med andra ord avse att upprätthålla dessa värderingar. Det framgår även att vissa supportrar inom firmor beordrat personer i ledande ställning att delta i möten med dem. Med en intervjupersons ord:

Väldigt mycket av det som sker är informell makt. Det är så att [firmor] i praktiken har rätt att dyka upp och prata med folk på kansliet och de bokar tid till det. [De på kansliet] säger att ”ja, men det har de ju [rätt till] i egenskap av medlemmar”, men de har ju det i egenskap av betydelsefulla medlemmar.

Granskande sportjournalister utsatta

I likhet med tidigare studier visar intervjuer att vissa supportrar inom firmor även riktat in sig på specifika sportjournalister, framför allt när dessa skrivit granskande eller utmanande artiklar om klubben (jfr Säkerhetspolisen 2009a). I de fallen förekommer det bland annat att påverkare ringt upp en granskande sportjournalist i syfte att påverka vad som publiceras samt att markera att de finns där och följer vad denne skriver. Motivet tycks med andra ord ha varit att tysta sportjournalisten.

Förmå andra att utföra påverkansförsök

Tidigare forskning visar att vissa supportrar inom firmor definierar en ”riktig” firma genom att denna ska kunna samla minst 200 personer i en ”kärntrupp”. Vid vissa tillfällen, exempelvis på ”känsliga matcher”, ska en firma med hjälp av en ”svans” även kunna samla ihop omkring 600 personer. Denna ”svans” avser de personer som är med och slåss vid speciella tillfällen, men som inte är med i någon firma (Radmann 2016). Ett stort antal

individer med våldskapital som kopplas till en gruppering utgör därmed ytterligare ett exempel på skrämselkapital.

I intervjuer framgår även att firmor tycks bestå av en klick ”slipade” individer som vet hur de ska agera för att uppnå sina mål. Dessa tycks även ha en förmåga att få andra att utföra påverkansförsök. En intervjuperson förklarar:

Får de inte som de vill knäpper de bara på knappen så är bråken igång, då går de till de här elementen som gärna slåss.

Det innebär att dessa påverkare tycks ha en stor kapacitet att manipulera andra till att kollektivt utföra påverkansförsök i deras ställe. Flera intervjupersoner skildrar även hur vissa supportrar inom firmor vet vilken retorik de ska använda för att trigga igång andra till påverkansförsök mot olika personer. Påpekanden som att den utsatte har en ”dold agenda”, är en ”fiende” eller ska ”splittra klubben” tycks kunna fungera som triggers. Genom att exempelvis använda sociala medier och andra forum på nätet har supportrar inom firmor möjlighet att snabbt nå ut med dessa triggers till ett stort antal personer.

Vissa supportrar inom firmor har sammanfattningsvis en strategisk utgångspunkt för att försöka påverka personer inom olika funktioner. Dessa påverkansförsök tycks många gånger vara väl avvägda, planerade och metodiskt genomförda. Enligt Webers typologi kan dessa påverkansförsök främst betraktas som ett uttryck för målrationella handlingar där påverkaren bland annat vill uppnå makt, status eller skrämman olika funktioner till tystnad. Samtidigt förekommer även exempel på påverkansförsök som kan betraktas som värderationella, exempelvis när de värderingar som supportrar inom firmor anser vara rätt utmanas.

I figur 2 återfinns individer som främst använder målrationella handlingar.

Figur 2. Målrationella handlingar

Påverkare	Handlingar	Mål
Supportrar inom firmor	Handlar strategiskt, har skrämselkapital, triggar igång eller uppmanar andra att utföra påverkansförsök, riktar in sig på specifika funktioner, agerar hotfullt	Få resultat och belöning i form av makt, status, skapa rädsla (som sträcker sig till fler än till den utsatta), få personer att bli passiva, skrämman till tystnad, förvalta skrämselkapital

Bilden av supportrar

Supportrar tycks främst använda påverkansformen trakasserier. Dessa personer beskrivs ingå i den stora massan eller den vanliga publiken. En intervjuperson med stor insyn i olika supporter-

grupperingar uppger att dessa inkluderar såväl oorganiserade supportrar som medlemmar i officiella supporterorganisationer. Därtill beskriver många intervjupersoner att dessa många gånger är berusade, både på och vid arenan i samband med match. I likhet med ultrasgrupperingar och firmor utgörs även denna grupp främst av män.

I likhet med tidigare forskning visar intervjuerna att den sociala identiteten är viktig för supportrar, den beskrivs skapa mening och en stark känsla av tillhörighet (jfr Radmann 2016). En supporter förklarar:

Läktaren är en plats där man bryr sig om varandra och människorna är som ens familj.

Trakasserier i affekt och berusning

Dessa supportrar beskrivs sällan vara inblandade i brott eller i händelser som renderar tillträdesförbud. Vid konfrontation kan de även uttrycka ånger för vad de sagt. Intervjupersoner uppger att trakasserier vanligtvis sker i affekt och i ett berusat tillstånd. Syftet tycks vanligtvis vara att visa missnöje med utebliven prestation eller att få en person ur balans. Vissa spelare och personer inom ledningsfunktioner beskriver att supportrar från både det egna laget och motståndarlaget kan skrika okvädningsord och hat. Några domare har liknande erfarenheter. En skillnad är dock att oavsett resultat kommer det ena lagets supportrar många gånger att tycka domslutet är fel.

Enligt intervjupersoner använder dessa supportrar ord och gester som exempelvis inte skulle vara accepterat på många andra platser än på arenan. Okvädningsord beskrivs av intervjupersoner som inte särskilt välplanerade och det behöver heller inte finnas ett motiv bakom exempelvis en ramsa. Det tyder på att det finns normer och strukturer som skapar utrymme för dessa typer av handlingar inom idrotten.

Anonymitet i publikhavet

Intervjupersoner skildrar att påverkare tar sig friheten att i idrottssammanhang få utlopp för bland annat sin aggression eller frustration. I en tidigare studie om otillåten påverkan framgår att personer som i vanliga fall är skötsamma, och inte skulle gå så långt som att kalla poliser för kränkande ord, ändå gör det i vissa sammanhang. Ett sådant exempel är på matcher där folk blir anonyma och helt går upp i en grupp eller massa. I de situationerna kan personer ryckas med och förlora känslan av personlig identitet och det egna ansvaret. Detta beteende har identi-

fierats i psykologisk forskning och kallas deindividualisering (jfr Myers 1996, Brå 2016:13).

Vissa handlingar väcker obehag

Denna typ av supportrar saknar vanligtvis skrämsekäpital, vilket är en skillnad mot vissa supportrar inom ultras och vissa supportrar inom firmor. Utsatta uppger att trakasserier från supportrar vanligtvis inte uppfattas som särskilt skrämmande och inte heller leder till någon kvardröjande oro. Samtidigt kan det skrämsekäpital som vissa supportrar inom ultras och vissa supportrar inom firmor har även spilla över på bredare grupper av supportrar som då kan ta del av den status som det immateriella skrämsekäpitalet innebär (Brå 2016:12, jfr Rostami 2016). En intervjuperson berättar:

Om vi åker på en bortamatch till [mindre stad], så behöver du inte ha en firma för att folk i [den mindre staden] är redan livrädda för [klubbens supportrar]. Hela den staden, lokalpressen, klubben själva [i den mindre staden], bara skriker att "vi är livsfarliga". Vilket man kan tycka är lite roligt, för jag är inte farlig. Så det är lite kul att ha den här statusen, vilket har lockat många till den här rörelsen. De är inte våldsamma men de gillar att vara den farliga [klubben]. Speciellt på landet märker man att det är väldigt vanligt att de bestämmer sig för att vara [representanter för supporterorganisationen], då är man tuff på byn. Folk är rädda för dem, det är status. Och det är ju inte så att [en sådan supporter] har någon status i [klubben], men lokalt är han astuff.

Ytterligare ett exempel som vissa intervjupersoner beskriver som obehagligt är när ett stort antal supportrar kollektivt inriktar sig på en enskild person. Obehaget tycks förstärkas ytterligare när det skett vid upprepade tillfällen. Några exempel på denna typ av trakasserier är nätdrev samt ramsor och banderoller på läktaren riktade mot enskilda personer.

Supportrarnas handlingar kan med hjälp av Webers handlings- typologi främst betraktas som ett uttryck för affektiva handlingar som baseras på deras känsloläge. Samtidigt finns det tecken på ett mer strategiskt tillvägagångssätt när motivet beskrivs vara att få en funktion ur balans, vilket snarare är en målrationell handling utifrån Webers begrepp.

I figur 3 återfinns supportrar som främst använder affektiva handlingar.

Figur 3. Affektuella handlingar.

Påverkare	Handlingar	Mål
Supportrar	Framför okvädningsord, skriker, gestikulerar, skriver på sociala medier, mejlar, hotar i vissa fall	Visa missnöje, få funktionen ur balans

Vilka påverkare motsvarar de idrottsrelaterade påverkarna?

De påverkare som presenteras i den här undersökningen är inte unika vad gäller handlingar och mål. Istället liknar de påverkare som i tidigare undersökningar har beskrivits som *aktivister*, *personer inom organiserad brottslighet* respektive *upprörda medborgare* (jfr Brå 2016:13).

Vissa supportrar inom ultrasgrupper motsvarar i detta sammanhang gruppen aktivister. Aktivisters påverkansförsök beskrivs handla om att försöka påverka på en samhällelig nivå snarare än individuell nivå. Det innebär att aktivisters påverkansförsök handlar om att försöka påverka utsatta i den riktning som överensstämmer med deras egna värderingar. Denna typ av påverkare påminner även om den bild intervjupersoner ger av vissa supportrar inom ultrasgrupper. Såväl aktivister som vissa supportrar inom ultrasgrupper genomför påverkansförsök genom att exempelvis hänga ut utsatta personer på nätet, använda fördömande retorik i sociala medier och framföra sitt budskap genom olika informationsinsatser och manifestationer.

Vissa supportrar inom firmagrupperingar motsvarar i detta sammanhang främst kategorin *personer inom organiserad brottslighet*. De beskrivs av flera intervjupersoner som strategiska, lugna och sansade i sina påverkansförsök. Dessa påverkare använder både sitt skrämsekäpplighet och icke-straffbara metoder. Dessutom framträder en bild av att de söker upp utsatta, både på arbetsplatsen och i bostaden.

Såväl vissa supportrar inom ultrasgrupper som supportrar inom firmagrupperingar beskrivs använda påverkansförsök med *rätts-haveristiska* inslag. Det innebär att påverkarna kan vara väldigt krävande, det handlar om återkommande påverkansförsök, de riktar in sig på en specifik person och glömmer sällan vad den drabbade har gjort. En skillnad mot när myndighetspersoner utsätts av rättshaverister är att denna påverkare då vanligtvis agerar ensam. I de här sammanhangen förekommer det dock både att de får andra att utföra påverkansförsöken i deras ställe och i vissa fall samordna stora grupper av personer i exempelvis nätdev.

I den här undersökningen motsvarar gruppen supportrar på en övergripande nivå kategorin *upprörda medborgare*. Dessa beskrivs av utsatta som personer som i de flesta andra sammanhang är väldigt skötsamma, men när de blir en del av ett större sammanhang, exempelvis i samband med en match, tenderar att förändra sitt beteende. I den anonymitet som ett publikhav erbjuder förekommer det exempelvis att dessa påverkare skriker okvädningsord i affekt, riktade mot personer inom olika funktioner. Detta beskrivs ibland som ett socialt gångbart sätt att få utlopp för exempelvis aggression och frustration.

Del 3. Brott av mer systemhotande karaktär

Brott av mer systemhotande karaktär

I intervjuer och genomgång av akter framträder en bild av att det inom idrotten förekommer brott av mer systemhotande karaktär. Det handlar om matchfixning, ekonomisk brottslighet och tecken på infiltration av föreningar (jfr Brå 2014:4, 2015:18, Centrum för idrottsforskning 2014:1). Det gäller således sådan brottslighet som riskerar att skada idrottens integritet, effektivitet och legitimitet.

Detta kapitel inleds med ett avsnitt om den oreglerade föreningsformen. Därefter följer ett avsnitt om olika former av skattefel och ekonomisk brottslighet. Kapitlet avslutas med ett avsnitt om otillåten påverkan inom idrottsföreningar.

Den oreglerade föreningsformen

Det är ett välkänt faktum att brott begås inom ramen för juridiska personer och att sådana används som regelrätta brottsverktyg (Transcrime 2015, Brå 2011:7). Ideella föreningar är inget undantag utan tvärt om kan de innebära särskilda risker för ekonomisk brottslighet till följd av den ideella föreningens oreglerade natur (Brå 2016:10, Polismyndigheten 2017). Detta avsnitt belyser särskilt tre risker för ekonomisk brottslighet kopplat till ideella föreningar, nämligen: det är lätt att bilda en idrottsförening, det finns en brist på insyn och att den oreglerade föreningsformen är ett attraktivt verktyg.

Lätt att bilda en idrottsförening

Idrottsföreningar är som regel ideella föreningar. En ideell förening har i allt väsentligt samma rättigheter som andra associationsformer (se Ordlista), men betydligt färre skyldigheter. En följd av detta är bland annat att det är lätt att bilda en idrottsförening. Det enda som krävs är att minst tre personer godkänner stadgar som reglerar namn, syfte och beslutsgång samt utser en

styrelse. Det behövs med andra ord ingen registrering eller något beslut från någon myndighet för att en idrottsförening ska anses bildad. Därefter kan idrottsföreningen kostnadsfritt ansöka om organisationsnummer hos Skatteverket, vilket underlättar för idrottsföreningar att exempelvis ingå avtal, äga tillgångar och ta lån. Det finns heller ingen skyldighet att anmäla förändringar av företrädare i styrelsen.

Brist på insyn

Samtidigt går det inte att kontrollera vilken eller vilka personer som företräder en viss idrottsförening. Skälet är att det saknas ett företrädarregister för ideella föreningar. Det innebär exempelvis att det inte går att se om en person företräder flera föreningar.

Den oreglerade föreningsformen som attraktivt verktyg

Utbetalningar av bidrag och stöd har ökat från den offentliga sektorn till bland annat ideella föreningar, som idrottsföreningar. Sannolikt kommer stöden att fortsätta öka framöver. Det innebär att den oreglerade ideella föreningsformen utgör ett attraktivt verktyg för vissa ekobrottslingar. Skatteverket tycker sig även se en ökande ekonomisk brottslighet inom den ideella sektorn, men kan inte slå fast omfattningen av den. Det är även svårt att säga om en eventuell ökning beror på att antalet ekobrottslingar har ökat. Det kan handla om samma individer som tidigare men att de har upptäckt möjligheterna och enkelheten med att använda föreningar, i form av den begränsade insynen och de stora utbetalningarna.

Från skattefel till medveten ekonomisk brottslighet och matchfixning

I underlaget till detta avsnitt ingår både idrottsföreningar med lag på lägre nivåer och på elitnivå. Underlaget avser dessutom idrott generellt och inte endast de idrotter som ingår i studien (se vidare Metod och material).

Denna undersökning visar att det förekommer olika former av ekonomisk brottslighet inom idrotten. Det framgår genom både granskning av akter från Polismyndigheten, Ekobrottsmyndigheten och Skatteverket samt i intervjuer. Det handlar för det första om ärenden som generellt kan kopplas till den ideella föreningsformens struktur, exempelvis medvetet skatteundandragande. För det andra handlar det om ärenden som kan knytas till idrotten specifikt, exempelvis misstänkta mutbrott i samband med matchfixning. Därtill förekommer oegentligheter som beror på okun-

skap. Dessa tycks främst kunna knytas till arbetsgivaravgifter, inkomstskatt och moms.

Ekonomisk brottslighet

Det förekommer att personer använder ideella föreningar för olika typer av ekonomisk brottslighet. Det vill säga individer som medvetet använder den oreglerade föreningsformen för att exempelvis tillskansa sig bidrag och ekonomiskt stöd från myndigheter och andra instanser. Det förekommer exempelvis att föreningsbidrag, bland annat från Riksidrottsförbundet och kommuner, tas ut från en ideell förening för att istället användas privat av föreningens företrädare, antingen kontant eller genom att den ideella föreningen betalar företrädares privata levnadskostnader. Nedanstående exempel är en fallbeskrivning på ekonomisk brottslighet i samband med att offentliga bidrag används för privat bruk:

En ideell förenings syfte enligt stadgarna är att utöva idrott och verka för integration. Verksamheten har finansierats genom bidrag. De få underlag som kommit till Skatteverket visar endast en liten del av de totala uttagen från föreningens konto och går därför inte att ha som grund för kontroll av föreningens ekonomi. En samlad bedömning av det tillgängliga materialet är att det är svårt att se att någon föreningsverksamhet över huvud taget har skett i föreningen. Av bankkontoutdragen verkar användningen av medlen på kontot till största delen ha varit av privat karaktär, vilket förmodligen innebär att föreningen har bekostat [företrädarens] privata levnadskostnader. Skatteverket anser därför att föreningen har utgett skatte- och avgiftspliktiga förmåner till [företrädaren].

En annan typ av ekonomisk brottslighet kan framför allt knytas till olika brister vid redovisning av skatter och avgifter. Dessa ärenden handlar bland annat om idrottsföreningar som inte redovisat utbetald lön till exempelvis anställda spelare eller ledare, eller att man inte har lämnat kontrolluppgifter till Skatteverket. I det enskilda fallet kan det handla om relativt små belopp, men sett till idrottsrörelsen som helhet blir det ett stort antal fall, vilket sammantaget innebär stora volymer av oredovisade skatter och avgifter enligt en intervjuperson.

Matchfixning

Av genomgången av akter framgår även flera fall av misstankar om matchfixning. Det handlar bland annat om målvakter och spelare som erbjudits femsiffriga belopp för att påverka resultaten i lagets matcher. Med andra ord är det i vissa fall fråga om misstankar om grova mutbrott. I akterna framkommer även att

huvudaktörerna bakom vissa mutförsök ibland tycks ha koppling till kriminella miljöer. Tidigare forskning visar att utsatta i samband med matchfixning dels kan få otillbörliga erbjudanden, dels även utsättas för hot i vissa fall (jfr Brå 2015:18). En liknande bild framträder i denna undersökning.

Oavsiktliga skattefel

Intervjuer och akter tyder på att den absoluta merparten av föreningarna vill göra rätt för sig. För denna grupp tycks de skattefel som ändå uppstår handla om omedvetna fel eller misstag. De felaktigheter som förekommer handlar bland annat om förmåner som inte har redovisats och för vilka kontrolluppgifter inte har lämnats till Skatteverket. I undersökningen framkommer exempel på att förmåner som inte redovisats inkluderar reseersättningar som är lön, fri kost i samband med träningar och matcher samt bostadsförmåner.

En ideell förening är vanligtvis inte skyldig att betala skatt för exempelvis inkomster från en allmännyttig verksamhet. Ett allmännyttigt ändamål ska till exempel främja idrott eller ge service till föreningens medlemmar. Ett ytterligare exempel på oavsiktligt skattefel handlar dock om när den ideella föreningen är skyldig att betala skatt för inkomster av näringsverksamhet men inte gjort det. Genomgången av akter visar att denna typ av oavsiktliga fel ofta kan kopplas till att föreningar finansierar sin huvudsakliga verksamhet genom sidoverksamheter som inte har ett för föreningen allmännyttigt ändamål, och som därför är skattepliktigt. Det kan till exempel handla om caféverksamhet. I flera ärenden framkommer att skattetillägg tycks vara en vanlig påföljd för denna typ av skattefel. Det är dock viktigt att understryka att det samtidigt inte går att utesluta att även medvetna fel förekommer bland dessa ärenden.

Skattefel som en följd av skatteplanering

När det gäller skattefel som en följd av skatteplanering tycks det framför allt handla om elitföreningar. Enligt intervjupersoner på Skatteverket verkar de dock inte ha någon annan avsikt än att göra rätt för sig. För vissa elitföreningar som omsätter mycket stora summor, blir dock beskattning en viktig ekonomisk fråga. För dessa kan det därför vara viktigt att bilda sig en egen uppfattning om hur regler och lagar kan tolkas. I de fallen förekommer det att de ifrågasätter Skatteverkets tolkning av lagstiftningen. Ett skattefel uppstår när föreningen gör en tolkning av regelverket som inte överensstämmer med Skatteverkets och domstolarnas tolkning. I intervjuer framkommer exempel på att juridisk kompetens köpts in i form av konsulter för att kunna

få gehör för sin egen tolkning. Dessa tycks ha i uppgift att hitta koncept på skatteplanering. Om parterna inte hittar en överenskommelse avgörs frågan vanligtvis i domstol. I och med denna transparens gentemot Skatteverket utgör detta inte ett exempel på aggressiv skatteplanering, det vill säga skattebrott.

Att idrottsföreningar har en gynnsam skattesituation ifråga om inkomstskatt och moms kan utgöra ett ytterligare exempel på skattefel till följd av skatteplanering. I samband med exempelvis investeringar kan nämligen de gynnsamma skattereglerna ifråga om moms verka i motsatt riktning. Ett sådant exempel är om en idrottsförening vill hyra en specifik lokal av en fastighetsägare. I de fallen finns det en risk att fastighetsägaren inte är intresserad av detta eftersom denne vill kunna göra avdrag för sin ingående moms, exempelvis när man renoverar eller bygger om. Enligt Skatteverket kan detta ha bidragit till bildandet av dotterbolag, vilka äger fastigheter eller hyr lokaler. Detta kan bland annat leda till en felaktig tillämpning av reglerna om korttidsuthyrning av lokal och anläggning för idrottsutövning vid dotterbolagets uthyrning till idrottsföreningen. Nedanstående exempel är en beskrivning på ett sådant fel:

En idrottsförening vill hyra en lokal av en fastighetsägare. För att kunna göra avdrag för den ingående momsen måste fastighetsägarens hyresgäster dock vara momspliktiga, vilket idrottsföreningen inte är. Genom att idrottsföreningen bildar ett bolag som hyr lokalen av fastighetsägaren vill bolaget skapa en momspliktig verksamhet. I detta fall har dock Skatteverket konstaterat att den verksamheten inte är momspliktig, utan istället en momsfri lokaluthyrning till föreningen.

Föreningsdemokratin och otillåten påverkan

Föreningsdemokrati innebär att idrottsföreningens medlemmar styr föreningen genom röstning. För att ett förslag ska röstas igenom krävs minst 51 procent av rösterna. Demokratin i föreningen utövas främst genom föreningsstämman. Varje medlems röst väger lika tungt (Lindblad och Lundén 2015). Detta skiljer föreningar från exempelvis aktiebolag, där personer med stort ägande också har fler röster på aktiebolagets bolagsstämma. Demokratin i föreningen utövas även genom att medlemmarna har rätt att lämna in motioner till föreningens styrelse och genom att föreningens medlemmar har rätt att kandidera för olika uppdrag inom föreningen, exempelvis styrelseuppdrag.

Otilllåten påverkan i samband med årsmöten

I intervjuer förekommer exempel på hur föreningsdemokratins på årsmöten har satts ur spel, bland annat genom att vissa medlemmar skrämt andra medlemmar i syfte att påverka hur dessa ska rösta. Enligt intervjupersoner är det vanligtvis individer som tillhör vissa supportergrupperingar som står bakom påverkansförsöken. Vissa drabbade medlemmar uppger även att de har fått frågor om hur de tänker rösta på vissa motioner. Påverkarnas tillhörighet till en viss supportergruppering, att de agerar koordinerat och att de är många har enligt flera utsatta intervjupersoner lett till att de inte vågat rösta som de velat, utan istället valt att lägga ner sin röst.

Dessa påverkars agerande tycks främst böttna i missnöje, men det förekommer även exempel på hur påverkare försökt få personer i styrelser att avgå genom olika former av trakasserier och hot (se vidare Personer inom ledningsfunktioners utsatt-het). Missnöjesyttringar är naturligtvis ett legitimt sätt uttrycka sina åsikter på, men att försöka trakassera och hota en person i syfte att få denne att avgå utgör däremot ett exempel på otilllåten påverkan. Dessa påverkansförsök tycks i vissa fall även ha skapat oro hos medlemmar som inte själva har drabbats. Påverkarnas agerande sprider sig därmed i vissa fall även till personer som inte själva har utsatts. En konsekvens av detta tycks vara att vissa medlemmar stämt av påverkarnas hållning i vissa frågor, innan de själva vågat ta ställning eller drivit frågor. Sammantaget innebär detta att det tycks finnas personer som inte är valda av medlemmarna, men som genom trakasserier och hot lyckats styra "bakom kulisserna". En intervjuperson berättar:

Och det här är ju grupper då som tillhör [gruppering X]. Och [gruppering X] är ju väldigt duktiga på att skapa opinioner, de sätter väldigt stort tryck på enskilda individer eller styrelser genom [trakasserier] på sociala medier, för att tysta andra. "Dyk inte upp på årsmöten". Dyker du upp, då har man satt i system att det kommer in en massa svartklädda unga killar eller män, det är klart, det är ingen som röstar normalt där inne.

Vissa intervjupersoner uttrycker även oro över vad som kan hända om personer från kriminella miljöer genom påverkansförsök tar över föreningar på elitnivå. Denna oro tycks bland annat ha sin grund i att vissa föreningar förfogar över stora tillgångar och omsätter stora belopp, bland annat genom drift av arenor. Intervjupersoner ser därför en risk att dessa tillgångar kan komma att utnyttjas för kriminella syften. Därtill uttrycker vissa intervjupersoner oro över att föreningar kan komma att utnyttjas för penningtvätt.

Den sårbara föreningsdemokratin

Flera intervjupersoner uppger att föreningsdemokratin är något unikt och viktigt att bevara. Samtidigt uppmärksammar andra intervjupersoner det problematiska med att det som utmärker en föreningsdemokrati, nämligen en medlem – en röst, sätts ur spel om medlemmar skräms till att avstå från att rösta. I intervjuer framgår nämligen att det i vissa föreningar finns en stor tyst medlemsmajoritet som inte velat eller vågat sätta sig upp mot de ibland skrämmande personer som emellanåt varit mycket aktiva på årsmöten. Eftersom det enligt flera intervjupersoner dessutom ofta är svårt för många föreningar att få medlemmar att delta på möten, och att engagera sig, kan dessa personer få ett stort genomslag. Att personer som valts in i styrelser valt att avgå frivilligt eller tvingats bort på grund av smutskastning och hot är ett problem som flera intervjupersoner lyft upp. En intervjuperson förklarar:

Det är ju dubbelbottnat, för föreningsdemokratin är ju väldigt fin men den gör ju alla klubbar fruktansvärt sårbara också. Alltså det är också som du säger, medlemmarna styr. Har du en riskgruppering som vissa av klubbarna har, där det rör sig om hundratals därar som folk är rädda för, som kliver in på styrelsemötet och vill någonting. Dels är de i övertag, så ska du ju faktiskt, alltså ställa dig upp och rösta mot dem. Det är nog inte alltid så lätt kanske.

Skyddade från insyn

Att den ideella föreningsformen är skyddad från insyn utgör ett annat problem enligt en intervjuperson. Detta då det gör det svårare att avslöja om det förekommer oegentligheter i föreningarna. Flera intervjupersoner ger även en bild av den osäkerhet som denna typ av påverkansförsök innebär för det långsiktiga arbetet i en förening. En intervjuperson förklarar:

Vi kan inte hålla på att riskera att styrelsen ska kuppas bort, för att någon tycker att vi förlorar för många matcher, utan vi måste ha långsiktighet i det jobb som görs.

Andra intervjupersoner talar om en oro för hur dessa påverkare riskerar att skada idrottens varumärke. Dessa intervjupersoner anser att trovärdigheten för idrotten riskerar att skadas om debatten präglas av spekulationer om vem det är som *egentligen* styr en förening. Sammanfattningsvis kan detta, vilket även har konstaterats tidigare i kapitlet, riskera att skada idrottens integritet, effektivitet och legitimitet.

Föreningar som riskerar att utsättas

I intervjuer framträder en bild av att det tycks finnas några exempel på gemensamma nämnare för föreningar där personer riskerar att utsättas för otillåten påverkan i samband med årsmöten.

- *Äldre föreningar*

I intervjuer framkommer att det framför allt tycks vara äldre, större föreningar med anor som drabbats av otillåten påverkan i samband med årsmöten. Därtill har dessa föreningar vanligtvis en stor supporterskara som attraherar många nya medlemmar, däribland supportrar med ett skrämself kapital (se vidare Bilden av påverkarna).

- *Förekomst av supportrar med skrämself kapital i supporterskaran*

Föreningar som har supportrar med ett skrämself kapital som medlemmar tycks i större utsträckning ha problem med trakasserier och hot vid årsmöten än de vars medlemmar inte har det. Detta eftersom dessa påverkare ibland tycks vara intresserade av att påverka de beslut som fattas på den typen av möten, på ett otillåtet sätt.

Del 4. Förebygg och hantera påverkansförsök

Arbetet med att förebygga och hantera påverkansförsök

Idrottens aktörer är en heterogen grupp när det gäller arbetsvillkor och anställningsförhållanden. Många arbetar ideellt, några har tillfälliga uppdrag eller visstidsanställningar medan andra har frilansuppdrag. Det innebär att vissa personer inte har något stöd från en arbetsgivare. Detta, i kombination med föreningars olika förutsättningar för att arbeta med säkerhetsfrågor, leder till att stödet som erbjuds olika aktörer varierar inom idrotten.

I utredningen *Mera glädje för pengarna* (SOU 2013:19) framkommer därtill att olika yrkesroller utsätts för trakasserier, hot och våld i olika stor utsträckning. Det går dock inte att utläsa hur ofta olika funktioner hade utsatts, utan endast om de hade utsatts för minst en händelse. Samtidigt kan även enstaka påverkansförsök få allvarliga konsekvenser för den enskilde. För att veta hur utsattheten i den egna organisationen ser ut är det därför viktigt att analysera och bedöma riskerna för att på så sätt hitta förbättringsområden i arbetsmiljön. De åtgärder som presenteras i detta kapitel kan därmed fungera som en inspirationskälla för det fortsatta säkerhetsarbetet.

Kapitlet inleds med ett avsnitt om vikten av samsyn i säkerhetsarbetet. Därefter följer ett avsnitt om hur otillåten påverkan kan förebyggas och hanteras. Slutligen presenteras olika metoder som kan tillämpas i det förebyggande arbetet.

Detta kapitel baseras till stor del på Brås handbok *Att förebygga och hantera påverkansförsök* (2017).

Vikten av samsyn i säkerhetsarbetet

På alla arbetsplatser förekommer organisationskulturer som präglar klimatet bland medarbetarna. En i sammanhanget relevant kultur kallas säkerhetskultur. Denna kultur baseras på

att medarbetarna delar vissa grundläggande antaganden om vad som är viktigt och rätt i organisationen gällande säkerhet. Detta gemensamma synsätt ligger till grund för vad medarbetarna i en organisation värderar och hur de agerar. Människor som delar samma synsätt kommer därför att ha lättare att förstå varför andra gör som de gör, och de kommer också i större utsträckning att veta hur de själva ska agera i olika situationer vilket i sig kan påverka säkerheten (Arbetsmiljöverket 2012:12).

På vissa arbetsplatser finns organisationskulturer som hämmar viljan att berätta när man blivit utsatt, vilket också kan påverka säkerhetskulturen negativt eftersom säkerhetsfunktionen i de fallen inte vet vilka incidenter som förekommer. En risk i sådana organisationskulturer är att konsekvenser av händelser växer och påverkar utsatta mer än de hade gjort om arbetsgivaren eller kollegor kunnat vidta åtgärder. Viljan och behovet av att berätta att man blivit utsatt skiljer sig även åt från person till person samt inom olika grupper. En viktig aspekt är också om händelserna betraktas som en del av yrket eller som ett försök att påverka.

Det hör till rollen

Det förekommer att personer inom olika funktioner ger uttryck för att vissa typer av incidenter är ”något som ingår i yrkesrollen”. I undersökningen framträder även en bild av att man inom idrotten får ”ta det goda med det onda”. Detta kan till exempel innebära att spelare och personer inom ledningsfunktioner hyllas när det går bra för det egna laget, men samtidigt riskerar att möta missnöjesyttringar när förväntade prestationer uteblir. I en miljö där supportrar på ett legitimt sätt visar missnöje och där exempelvis okvädningsord är vanliga finns det en risk att dessa beteenden normaliseras. Det innebär en risk för att den utsatte inte uppmärksammar om dessa beteenden övergår i direkta hot eller otillåten påverkan. I de fall händelser leder till rädsla hos den utsatte kan det, i dessa miljöer, även bli svårt att söka stöd hos kollegor. Detta eftersom inte heller de ser skogen för alla träd. Det kan i de fallen till exempel handla om att bortförklara vissa beteenden med att ”personerna är berusade”, ”de har betalat för biljetten och har därför rätt att uttrycka sina känslor” och ”de menar inte vad de säger”. En intervjuperson i ledande ställning betonar exempelvis vikten av att skilja på arga supportrar och trakasserier och hot:

Det går ju liksom, för mig i alla fall, en skiljelinje däremellan för jag menar, verkar du i en publikmiljö med resultat, så måste någon som betalar och upplever det här ändå få uttrycka sina åsikter och känslor men i kontrollerade och bra former, det ska vi vara noga med. Så att man inte sätter lik-

hetstecken mellan en förbannad supporter och med hot eller trakasserier, det tror jag är viktigt också.

Eftersom individer kan reagera olika på en och samma händelse är det viktigt att den som är ansvarig tar upplevelsen på allvar även om denne själv gör en annan bedömning av situationen. Det innebär dessutom att det är viktigt att individanpassa stödåtgärder efter en händelse.

Rädsla att ses som svag

Flera intervjupersoner beskriver arenor som en plats där andra regler gäller än på många platser i övriga samhället. Detta tycks även förstärkas av den machokultur som fortfarande tycks råda inom de idrotter som ingår i studien. Denna kultur innebär bland annat att utsatta i vissa fall inte vill visa sig svaga (jfr Radmann 2016). En spelare berättar:

Att anmäla att jag inte tycker att det här trakasseriet är okej på min arbetsplats, då skulle ju folk bara, då skulle man ju ha blivit hånad och sönderskrattad tror jag. Det är liksom inget som, ja det är inget som man på något vis skulle få för sig att göra överhuvudtaget.

Den kultur som beskrivs i citatet ovan tycks bland annat ha sin grund i de värderingar som signaleras uppifrån eller från informella ledare.

Informella regler styr rapporteringen

Flera intervjupersoner berättar att trots att det i många fall finns regelverk för hur utsatthet ska hanteras, så väljer vissa utsatta ändå att hantera incidenter i enlighet med den kultur som råder inom den egna funktionen. Enligt vissa intervjupersoner är en förklaring till detta att det snarare är inkörda informella regler än officiella regler som styr. Detta trots goda intentioner från ledningen. Det leder bland annat till att vissa utsatta väljer att inte berätta om sina erfarenheter av otillåten påverkan, trots att det officiella budskapet är att allt ska rapporteras och vara transparent. Flera intervjupersoner uppger att detta bland annat leder till att utsatta väljer att hantera påverkansförsöket själva eller gå till sina kollegor, snarare än att berätta för överordnade.

Ett antal faktorer till varför utsatta väljer att inte rapportera har identifierats i tidigare forskning. Det kan till exempel handla om en känsla av maktlöshet och att det inte finns någonting de kan göra åt situationen. Det kan även handla om resignation och att händelsen anses ingå i jobbet. En ytterligare faktor kan handla om bagatellisering, exempelvis att det bara handlar om tomma

ord eller att personen som uttalar hotet är upprörd och inte menar det som sas (Brå 2005:18).

Kollegornas centrala roll

Nyss nämnda mekanismer leder bland annat till att flera personer inom olika funktioner betonar vikten av kollegors stöd vid olika former av otillåten påverkan. Intervjupersoner beskriver bland annat hur informella nätverk ibland uppstår där kollegor stöttar varandra efter ett påverkansförsök. Intervjupersoner talar även om vikten av att ha kollegor man litar på och har förtroende för inom arbetsgruppen. En säkerhetsansvarig berättar:

I vaktvärlden är det så att den enda du pratar av dig med är kollegan. Då kan man tycka att vakter pratar ganska grovt, men vakter pratar grovt för att avlasta varandra. Så man pratar om hemska saker för att må bättre, istället för att prata med någon annan så reder man ut det så.

Detta har även noterats i tidigare forskning som visar att poliser som har en extrem arbetssituation, och därtill arbetar i par, och ofta väljer att prata av sig med sin kollega. Detta eftersom denne verkligen förstår vad man möter i yrkesrollen och därför kan vara såväl ett skydd när något inträffar som ett stöd efter en händelse (jfr Brå 2009:7, 2016:13).

Nyckelfaktorer för samsyn i säkerhetsarbetet

- Arbeta för en öppen kultur genom att ta incidenter på allvar samt signalera uppifrån att detta är något som prioriteras inom verksamheten.
- Tidigare studier visar att arbetsgivare som aktivt arbetar med rapporter och återkopplar till den utsatte, skapar en god rapporteringskultur. Detta leder i sin tur till ökad rapporteringsbenägenhet.
- Eftersom individer kan reagera olika på en och samma händelse är det viktigt att ta upplevelsen på allvar även om man själv gör en annan bedömning av situationen.
- Genom att arbeta för en öppen kultur och därmed motverka normalisering kan även rapporteringsbenägenheten öka. Detta genom att fler drabbade vågar berätta om sin utsatthet.

Förebygga otillåten påverkan i det dagliga arbetet

Detta avsnitt redogör för hur otillåten påverkan kan förebyggas och hanteras. Avsnittet inleds med arbetsgivarens ansvar. Därefter redogörs för hur utsatta kan reagera på påverkansförsök och vilka konsekvenser dessa kan få. Slutligen följer konkreta metoder för att förebygga och hantera påverkansförsök.

Arbetsgivarens ansvar för att förebygga påverkansförsök

Det är arbetsgivaren som har huvudansvaret för arbetsmiljön. Detta ansvar inkluderar även arbetet mot otillåten påverkan. Det är arbetsmiljölagen som utgör grunden för allt arbetsmiljöarbete, och den kompletteras av en förordning och av föreskrifter. Arbetsmiljölagstiftningen går ut på att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet, och att i övrigt uppnå en god arbetsmiljö.

I föreskrifter från Arbetsmiljöverket beskrivs hur arbetsgivare kan genomföra arbetsmiljöarbetet systematiskt för att uppfylla arbetsgivaransvaret (AFS 2001:1). Föreskrifterna utgör bindande regler och inkluderar även allmänna råd om hur någon kan handla i en viss situation (Brå 2017). I arbetsgivarens ansvar ingår att:

- Regelbundet undersöka arbetsplatsen och bedöma riskerna för otillåten påverkan.
- Ta tillvara på medarbetares kunskap och erfarenheter av otillåten påverkan genom att låta alla få möjlighet att medverka i arbetsmiljöarbetet.
- Uppgifter inom arbetsmiljöarbetet kan fördelas på chefer, arbetsledare eller andra arbetstagare. Det juridiska arbetsmiljöansvaret kan däremot inte delegeras, utan det är alltid högsta ledningen som har ansvaret. Alla arbetstagare ska också veta hur de ska agera för att minska riskerna i arbetet och bidra till en god arbetsmiljö.
- En gång om året ska arbetsgivaren följa upp arbetsmiljöarbetet, vilket inkluderar arbete mot otillåten påverkan.

Trakasserier

Denna undersökning visar att personer inom olika funktioner inom idrotten utsätts för trakasserier. Några exempel på trakasserier som förekommer är:

- Okvädningsord
- Ramsor eller banderoller med budskap

- Smutskastning och drev på nätet
- Personliga uppgifter utlagda på internet (sociala medier, chattforum, kommentarsfält etc.)
- Systematisk överhopning av arbetsuppgifter
- Inspelning och fotografering.

Hur utsatta reagerar på trakasserier

I undersökningen framträder en bild av att utsatta bedömer trakasserier på olika sätt beroende på ett antal faktorer. Flera utsatta intervjupersoner uppger exempelvis att de inte påverkas av trakasserier som utförs i affekt, vid enstaka tillfällen och som riktas mot yrkesrollen. Vissa utsatta intervjupersoner anser till och med att sådana trakasserier ingår i yrkesrollen och snarare kan ses som en del av idrottens uttryck. Samtidigt kan individer reagera olika på en och samma händelse. Det innebär att olika personer kan behöva stöd i olika stor omfattning, vissa behöver inget stöd alls efter en händelse medan andra är i större behov av insatser (Brå 2017, 2016:13).

Det förekommer även trakasserier som förefaller vara mer planerade och riktade mot den utsatte som privatperson. Denna typ av trakasserier beskrivs vanligtvis som betydligt mer allvarliga än de som sker i affekt. I de fall anhöriga drabbats av denna typ av trakasserier beskrivs de av utsatta som ännu mer påfrestande. I undersökningen förekommer även exempel på trakasserier som riktats mot enskilda personer och som utförts systematiskt, koordinerat och av en stor grupp personer samtidigt. Flera utsatta intervjupersoner uppger att det är mycket svårt att hantera den här typen av situationer ensam, och pressen beskrivs som stor. I de fall påverkaren eller påverkarna även har haft ett skrämsekäpital, exempelvis genom att ingå i en viss supportergruppering, tycks påverkansförsöket tas på ännu större allvar av de utsatta.

Konsekvenser av trakasserier

Utsatta intervjupersoners beskrivning av konsekvenserna av trakasserier stämmer väl överens med resultat från tidigare forskning (Brå 2017, Brå 2009:7, Brå 2016:13). En vanlig konsekvens tycks vara att utsatta gör förändringar i privatlivet, bland annat genom att begränsa sin synlighet på internet och bli mer vaksamma i privatlivet. Det förekommer även att utsatta personer inom olika funktioner väljer att sluta eller avgå om de inte får det stöd de har behov av. Trakasserier tycks i vissa fall även leda till att utsatta undvikit ett arbetsområde eller en arbetsuppgift på grund av rädsla för att utsättas. Det tyder på att trakasserier i vissa fall har lett till själv censur hos de utsatta. I undersökningen framträder en bild av att ett påverkansförsök också kan få en

spridningseffekt, detta eftersom det kan sända ut signaler till andra kollegor om vad följderna av en handling kan bli. Trakasserier kan med andra ord leda till konsekvenser för även icke utsatta kollegor. Denna spridningseffekt kan i värsta fall påverka en hel arbetsgrupp, organisation eller förening. I likhet med tidigare forskning visar även denna undersökning att vissa påverkare upplevs som mer skrämmande än andra och därför skapar mer oro, vilket kan leda till konsekvenser i både privatliv och yrkesutövningen (Brå 2016:13). Dessa påverkare skapar även en större risk för spridningseffekter.

Tidigare forskning visar även att trakasserier generellt sett leder till mindre negativa konsekvenser för den utsatte än hot och våld (Brå 2017, Brå 2009:7, Brå 2016:13). Samtidigt finns det vissa typer av trakasserier som utsatta beskriver som mer diffusa, och som befinner sig i en gråzon. Dessa typer av trakasserier skrämmer vanligtvis de utsatta mer eftersom de inte kan sätta ord på händelsen. Då dessa trakasserier sällan rapporteras försvårar det även möjligheten att få ett avslut på händelsen, bearbeta denna och kunna gå vidare (Brå 2012:12). Dessa händelser kan dock ge allvarliga konsekvenser om den utsatte inte får det stöd denne behöver. Det är därför viktigt att även försöka identifiera de händelser som inte är lika konkreta som hot och våld.

Nedan kommer förslag på hur trakasserier kan förebyggas, hur utsatta kan agera under påverkansförsöket och hur påverkansförsöket kan följas upp efteråt.

Förebygg

Kommunikation och bemötande

För vissa yrkesroller kan trakasserier i många fall förebyggas med hjälp av god kommunikation och gott bemötande. Det handlar till exempel om yrkesroller inom ledningsfunktion, servicefunktion samt ordning och säkerhet. För att detta ska vara möjligt är det viktigt att arbetsgivaren ser till att dessa medarbetare får en grundlig introduktion av vad yrkesrollen innebär och vilka risker som är förknippade med denna. Det innebär att medarbetare får en insikt om vilka påverkansförsök som kan förekomma och att de även ges en möjlighet att förbereda sig på dessa. På detta sätt kan många påverkansförsök förebyggas, bland annat genom att medarbetarna även i svåra situationer har större möjlighet att uppfattas som förtroendeingivande, professionella och sakliga i sin kommunikation.

Erfarenhet och kompetens

Ett annat sätt att förebygga trakasserier på är att ta tillvara på mer erfarna medarbetares kompetens. Dessa kan exempelvis visa hur ett negativt beslut kan förmedlas på ett sakligt sätt, exempelvis genom att vara tydlig med att det är föreningens beslut

och inte den enskilda personens åsikt. I syfte att flytta fokus från enskilda säkerhetsansvariga och minska risken för personfixering i samband med arrangörsavstängningar har vissa föreningar valt att flera i styrelsen skriver under beslutet. Budskapet man vill förmedla i de fallen är att beslutet är fattat av hela föreningen och inte av en enskild individ. Inom ishockeyn har domare idag ett nummer istället för sitt efternamn på ryggen. Detta lyfts av flera intervjupersoner fram som ett sätt att förebygga personfixering, särskilt vad gäller de händelser som sker i affekt och på arenan. Att sent offentliggöra vilken domare som ska döma vilken match lyfts också fram som ett sätt att minska trakasserier.

Ett ytterligare sätt att ta tillvara på medarbetares erfarenhet och kompetens är att arbeta med mentorskap, något som samtliga yrkesroller troligtvis kan använda sig av. Ett exempel som en intervjuperson lyfter fram handlar om när en ungdomstränare, som tidigare haft en mer tillbakadragen roll, med kort varsel blev ansvarig för en elitverksamhet. I liknande fall kan en mentor vara ett bra stöd, bland annat för att förbereda personen på de risker som yrkesrollen kan innebära.

Synlighet på internet

För att förebygga trakasserier på internet och sociala medier är det viktigt att göra ett medvetet val om hur synlig man vill vara på dessa, exempelvis genom att se över sina säkerhetsinställningar. Detta för att förebygga att potentiella påverkare kommer åt uppgifter om privatlivet. Det kan exempelvis handla om att vara försiktig med vilka man lägger till som kontakter och att enbart vänner ser det man skriver (Säkerhetspolisen 2009b). För att försvåra för påverkare att hitta privat information kan man till exempel undvika följande:

- Lägga ut bilder på barnen på sociala medier.
- Använda sitt fullständiga eller riktiga namn.
- Skriva om yrket i sina privata forum.
- Ha med uppgifter som telefonnummer på söksidor.

Även dessa råd är något som samtliga yrkesroller troligtvis kan ha nytta av. Samtidigt finns det yrkesroller med en mer offentlig profil vilket kan göra gränsen mellan det offentliga och det privata svårare att dra. Det handlar bland annat om spelare som i vissa fall är välkända personer. För dessa kan det av naturliga skäl vara svårare att göra sig anonyma, i de fall de har en sådan önskan.

Agera

När ett påverkansförsök av subtil karaktär sker vid ett personligt möte eller via telefon kan den utsatte fråga vad påverkaren menar med sitt uttalande. Detta för att minska utrymmet för egen tolk-

ning och oro. Det kan till exempel handla om påverkansförsök vid tillsägelser och tillrättavisningar samt vid ingripanden och kontroller. Andra sätt att agera i situationen inkluderar att:

- Säkra bevis. Anteckna så detaljerat som möjligt var påverkansförsöket inträffade, vid vilken tidpunkt, hur försöket gick till och andra omständigheter. Ta en skärmdump, fota banderoller etcetera. Notera vad som var obehagligt. Detta kan vara centralt i bedömningen av om det exempelvis var ett ofredande eller ett olaga hot.
- Rapportera incidenten till närmaste chef eller någon annan man har förtroende för. Det är viktigt att informationen kommer till arbetsgivarens kännedom så att denna kan göra relevanta riskbedömningar av situationen och ge stöd till den drabbade (Arbetsmiljöverket 2012:12)
- Fotografering och inspelning är vanligtvis tillåtet, men i vissa situationer kan det betraktas som ofredande. Ett sätt att hantera fotografering och inspelning är att upplysa påverkaren om det fysiska utrymme som krävs för att kunna genomföra arbetet, exempelvis vid ingripanden och kontroller. Polis har även rätt att avvisa personer från platsen om arbetet störs.

Efterarbete

Initiativet att synliggöra trakasserier måste komma uppifrån

Genom att arbetsgivaren ger medarbetare möjlighet att regelbundet diskutera trakasserier sänder det ut signaler om att detta är något som är viktigt. Dessa signaler visar medarbetarna att denna typ av händelser tas på allvar. Flera intervjupersoner berättar även om hur rapporteringsbenägenheten bland medarbetarna har ökat efter olika former av informationssatsningar om påverkansförsök. Det handlar bland annat om kampanjer som belyser vikten av att berätta om utsatthet för att öka medvetenheten och kunskapen om att man inte är ensam. På så sätt kan även samsynen i säkerhetsarbetet förbättras.

Drev på nätet

Om en person har utsatts för drev och andra trakasserier på internet och sociala medier är det vanligtvis ett uppskattat inslag att arbetsgivaren bevakar flödet, så att den utsatte själv slipper läsa vad som skrivs (Brå 2017). Arbetsgivaren kan även stödja den utsatte vid ansökan om så kallad avindexering hos vissa sökmotorföretag. Avindexering innebär att leverantören efter egen bedömning rensar bort kränkande innehåll kopplat till den utsatte.

Hot

Denna undersökning visar att personer inom olika funktioner inom idrotten utsätts för hot. Några exempel på hot som förekommer i undersökningen är:

- Hot via telefon, e-post, sms, mms och brev
- Hot via sociala medier, chattforum, kommentarsfält
- Hot framfört vid personliga möten som exempelvis ingripande och kontroller.

Hur utsatta reagerar på hot

I undersökningen beskriver vissa utsatta intervjupersoner hot som uttalas i affekt och som bedöms vara riktade mot yrkesrollen snarare än mot privatpersonen som ”tomma hot”. Det kan till exempel handla om situationer där den hotfulle är berusad eller där den utsatte inte bedömer att individen har kapacitet att genomföra hotet.

Samtidigt är hot en konkret påverkansform som vanligtvis tas på allvar, i synnerhet när den utsatte upplever att påverkaren eller påverkarna har kapacitet att genomföra hotet. Vanligtvis upplevs hoten syfta till att skrämma en person till en viss åtgärd eller passivitet. Flera utsatta intervjupersoner beskriver hot som riktas mot anhöriga som särskilt obehagliga. I de fallen framträder även en bild av att hoten tycks kommuniceras på ett mer utstuderat sätt, exempelvis genom ett telefonsamtal hem till den utsatte. Det förutsätter någon form av kartläggning av den utsattes privata förhållanden. Hot som riktas mot anhöriga eller personens privata sfär leder bland annat till ilska, rädsla och ifrågasättande av yrkesvalet.

Konsekvenser av hot

Utsatta intervjupersoners beskrivning av konsekvenserna av hot överensstämmer väl med resultat från tidigare forskning (Brå 2009:7, 2016:13, Brå 2017). Hur utsatta reagerar på ett hot varierar beroende på vem påverkaren är, hur frekvent de utsätts och i vilket sammanhang det sker. Dessutom framträder en bild i undersökningen av att personer inom funktioner som ofta utsätts för hot har en högre tolerans än de som utsätts sällan.

Nedan kommer förslag på hur hot kan förebyggas, hur utsatta kan agera under påverkansförsöket och hur påverkansförsöket kan följas upp efteråt.

Förebygg

Genom att kartlägga riskerna för hot kan många av dessa förebyggas. Detta ingår i det systematiska arbetsmiljöarbetet och

handlar exempelvis om att identifiera och åtgärda de risker som finns, samt följa upp för att kontrollera att dessa åtgärder fungerar som det var tänkt (Brå 2017).

Det finns olika sätt att förbereda sig för hotfulla situationer. Ett sätt att förhindra att en hotfull situation eskalerar är att själv försöka behålla lugnet. Stressexponeringsträning är ett exempel på en metod som kan användas (se vidare Metoder för att förebygga och hantera otillåten påverkan).

Genom att se över sina säkerhetsinställningar och minska sin synlighet på internet och sociala medier kan även vissa hot förebyggas (se vidare Trakasserier, Förebygg).

Agera

Det finns flera sätt att hantera hot:

- Om telefonen har en inspelningsfunktion kan denna aktiveras för att spela in det hotfulla samtalet.
- Spara all dokumentation och ta kopior på eventuella mejl, sms, brev och dylikt. Anteckna tid och plats de mottogs på. Ta en skärmdump om hotet framfördes på internet.
- Försök uppfatta påverkarens kön, ålder och eventuella dialekt.
- Se checklista vid telefonhot (Bilaga 1)
- Ovanstående punkter kan senare användas som underlag av arbetsgivaren och av polisen.
- Om man på förhand vet att det finns en risk för påverkansförsök, se till att någon närvarar som vittne vid ett eventuellt möte.

Efterarbete

När en incident har inträffat är det viktigt att göra en initial hot- och riskbedömning för att snabbt kunna avgöra om den utsatte behöver skyddas. Det finns även andra viktiga aspekter att ta hänsyn till beroende på den utsattes behov:

- När hot rör anhöriga är det viktigt att även de inkluderas i arbetsgivarens stödåtgärder.
- Den drabbade kan behöva hjälp vidare till företagshälsovård eller andra liknande instanser.
- Kollegor kan ge viktigt samtalsstöd när en incident har inträffat. Det innebär att sådant som upplevdes som obehagligt i situationen pratas igenom, för att minska risken att den utsatta mår dåligt efteråt. Även kollegor som har bevittnat en incident kan behöva stöd.
- Allvarliga hot om våld bör anmälas till Arbetsmiljöverket, Polismyndigheten och Försäkringskassan.

- Personer som utsatts för hot i yrket kan ha rätt till ersättning från Arbets-skadeförsäkringen.

Våld

I denna undersökningen framträder en bild av att våld är ovanligt, vilket även är i linje med tidigare forskning om otillåten påverkan (Brå 2016:13). I de fall våld förekommer handlar det vanligtvis om lindrigt våld som exempelvis knuffar. Några exempel på i vilka situationer våld förekommer är när:

- Det sker ingripanden och kontroller.
- Det sker som en reaktion på vad som händer på planen.
- Personer hamnar mitt emellan två rivaliserande supportergrupper.
- Det sker slumpmässiga möten mellan supportrar och personer inom vissa funktioner.

Hur utsatta reagerar på våld

I undersökningen framkommer att personer inom olika funktioner utsätts för våld i olika situationer. Stress är en av de vanligaste reaktionerna på våld. Vissa skriker, ropar på hjälp eller försöker skydda sig. För andra drabbade uteblir dessa reaktioner (Larsson och Lindgren 2012). Hur utsatta reagerar på våld beror bland annat på hur stor beredskap personen har (Brå 2016:13). I undersökningen framkommer att vissa yrkesroller har större beredskap för våld medan andra i högre grad blir överraskade när det sker.

I undersökningen framträder dessutom en bild av att händelser inkluderar både våld som sker i affekt och våld som förefaller vara mer planerat. Några av de vanligaste motiven för våldssituationer uppges vara hat, vrede eller ilska alternativt besvikelse, uppgivenhet eller frustration. Samtidigt visar tidigare forskning att påverkare även använder våld för att skrämja utsatta till passivitet (Brå 2005:18, 2009:7, 2016:13). Oavsett om våldet sker i affekt eller om det är mer planerat tas det vanligtvis på allvar. Hur utsatta reagerar på händelsen beror även på vem påverkaren är samt vilken yrkesroll den drabbade har. Forskning visar att yrkesroller som utsätts för våld vanligtvis även uppges en hög utsatthet för trakasserier och hot (Brå 2017).

Utsatta intervjupersoner berättar att våld både kan ske på arbetsplatsen, men även i privatlivet. När drabbade utsätts i arbetet tycks det framför allt ske i samband med tillsägelser, ingripanden och kontroller i anslutning till match (jfr Brå 2016:13). Intervjupersoner berättar även om fall där utsatta av misstag hamnat i vägen och skadats. I de fallen handlar det bland annat

om situationer där föremål kastats in på planen samt händelser där personer inom olika funktioner har hamnat mitt emellan två rivaliserande supportergrupper. Flera undersökningar visar att personer som drabbas av våld på arbetsplatsen ofta har yrken där de kommer i kontakt med den ”stökigare” delen av allmänheten (Brå 2005:18, Arbetsmiljöverket 2010:4). I de fall utsatta drabbas i privatlivet handlar det vanligtvis om slumpmässiga möten med supportrar, exempelvis på nattklubbar, som resulterat i lindrigt våld.

Konsekvenser av våld

I intervjuer framträder en bild av att rapporteringsbenägenheten för våld tycks vara hög jämfört med vid andra påverkansförsök. Inom vissa funktioner är våld ovanligt. I de fall personer inom dessa funktioner utsätts för våld finns det en risk för att de enstaka våldshändelserna skapar rädsla även bland övrig personal inom samma funktion, även bland de som inte själva har utsatts för våld. Spridningseffekten kan i värsta fall påverka hela arbetsgruppen och leda till konsekvenser i både privatliv och yrkesutövning (jfr Brå 2017).

Nedan kommer förslag på hur lindrigt våld kan förebyggas, hur utsatta kan agera under påverkansförsöket och hur påverkansförsöket kan följas upp efteråt.

Förebygg

- Det är arbetsgivarens ansvar att förbygga våld som sker i samband med yrkesutövning. Det innebär exempelvis att hindra påverkare från att komma för nära spelare, domare och sportjournalister. Flera sportjournalister efterfrågar dessutom mer delaktighet i utformandet av pressläktare där de i vissa fall berättar att de känt sig oskyddade.
- I undersökningen framkommer även att föremål ibland kastats in på plan. Det är arrangörens ansvar att förhindra att förbjudna föremål tas in på arenan och som riskerar att skada personer.

Agera

- I våldssituationer ska utsatta försöka lämna platsen, sätta sig i säkerhet och larma polisen.
- I en akut nödsituation finns en laglig rätt att försvara sig mot ett fysiskt angrepp. Rätten till nödvärn gäller vid ett påbörjat eller överhängande angrepp (24 kap. 1 § BrB).

- Säkerställ att eventuellt filmat material sparas. Det kan senare användas som underlag av till exempel arbetsgivaren, säkerhetsfunktionen och polisen.

Efterarbete

- Det ska finnas rutiner för att hantera situationer när personer utsätts för våld. Tillbud och incidenter med våld ska dokumenteras och utredas.
- För särskilt utsatta yrkesroller kan konkreta åtgärder som exempelvis tillgång till personlarm behövas.
- Den drabbade kan behöva hjälp vidare till företagshälsovård eller andra liknande instanser.
- Våld bör anmälas till Arbetsmiljöverket, Polismyndigheten och Försäkringskassan.
- Personer som utsätts för våld i yrket kan ha rätt till ersättning från Arbetskadeförsäkringen.
- Kamratstöd eller avlastningsstöd är två metoder som kan användas när ett påverkansförsök inträffat (se vidare Metoder för att förebygga och hantera otillåten påverkan).

Korruption

Detta avsnitt inkluderar *otillbörliga erbjudanden* och *otillbörliga relationer*. I undersökningen framkommer att otillbörliga erbjudanden förekommer och att det även finns en risk för otillbörliga relationer inom idrotten. Detta är i linje med tidigare forskning om otillåten påverkan (Brå 2015:18). Några yrkesroller i undersökningen har inbyggda beroendeförhållanden till individer inom vissa supportergrupperingar. Det handlar framför allt om yrkesroller där relationsbyggande arbete ingår i arbetsuppgifterna, exempelvis SLO:er och supporterpoliser. Detta innebär en risk för otillbörliga relationer. Samtidigt är det relationsbyggande arbetet en förutsättning för att kunna utföra arbetet. Det medför att denna risk inte kan byggas bort. Istället handlar det om att medvetandegöra personer inom dessa yrkesroller om riskerna, exempelvis genom riktlinjer, levande diskussioner och en lyhörd ledning.

Korruption handlar här om att utnyttja sin ställning för att uppnå otillbörlig vinning för sig själv eller andra (Brå 2016:13). Tidigare forskning visar att det framför allt är personer i beslutsfattande ställning eller personer som kan vidta åtgärder som får otillbörliga erbjudanden. Dessa beslut har dessutom ofta stor betydelse för den som ger det otillbörliga erbjudandet. Yrkesroller som befinner sig i riskzonen är med andra ord de som har

något attraktivt att erbjuda påverkaren (Brå 2015:18). Detta är även i linje med det som framkommer i denna undersökning.

Otillbörliga relationer handlar om att gynna någon man känner eller på annat sätt låta sig påverkas i sin yrkesutövning i syfte att gynna någon (Brå 2005:18, 2014:4). Vid otillbörliga relationer behöver pengar inte byta ägare, utan istället handlar maktmissbruket om tjänster och gentjänster som bygger på relationer. Det kan exempelvis handla om att påverkaren vill ha informella vägar in i en organisation eller få information. Den här typen av korrupcion behöver inte vara straffbar men kan ligga på gränsen till det straffbara (Brå 2016:13).

Några exempel på otillbörliga erbjudanden som förekommer i undersökningen är:

- Pengar
- Gåvor.

Hur utsatta reagerar på korrupcion

Otillbörliga erbjudanden och otillbörliga relationer är ofta otydliga, vilket kan göra det svårt för medarbetaren att veta vad påverkaren är ute efter. Det är dessutom vanligt att drabbade personer inte tar påverkansförsöket på allvar (Brå 2016:13). Tidigare forskning visar även att endast enstaka korrupsionsförsök anmäls till polisen (Brå 2009:7, 2014:9, 2015:23, 2016:13).

Intervjuer och akter visar att otillbörliga erbjudanden förekommer i samband med matchfixning. I de fallen handlar det om erbjudanden om pengar, det vill säga mutor.¹¹ I tidigare forskning om matchfixning beskrivs korrupcion som en framträdande påverkansmetod, särskilt i början av ett påverkansförsök (Brå 2015:18). Dessa typer av otillbörliga erbjudanden beskrivs av flera intervjupersoner som tydliga exempel på korrupcion. Tidigare forskning visar även att det behöver finnas en mottaglighet för att personer ska låta sig korrumpas och delta i matchfixning. Sårbarhetsfaktorer som har identifierats i tidigare forskning om matchfixning är många spelares osäkra framtidsutsikter, såväl yrkesmässiga som ekonomiska. Besvikelse, bitterhet och brisrande lojalitet är andra sårbarhetsfaktorer som har identifierats (Brå 2015:18).

Samtidigt framträder en bild i undersökningen, både bland idrottsliga och bland andra aktörer, av att otillbörliga erbjudanden och otillbörliga relationer även kan finnas i en gråzon (jfr Brå 2014:4). I dessa fall kan det till exempel handla

¹¹ Mutbrott är ett brott som innebär att en arbetstagare, för sig själv eller för någon annan, tar emot, låter sig utlova eller begär muta eller annan otillbörlig belöning för sin tjänsteutövning (BrB 20:2).

om att påverkaren försöker närma sig en person genom att uppvakta denna med blommor eller liknande gåvor. I intervjuer framkommer även att utsatta kan ha svårt att få gehör för denna typ av händelser hos överordnade när de berättar om dem, detta eftersom de i vissa fall inte tycks ta dessa mer otydliga händelser på allvar. Det kan även vara svårt att dra gränser mellan relationer, vänlighet och korruption vilket bidrar till svårigheten att identifiera korruption. Därtill finns det en risk att olika individer bedömer en och samma händelse olika. För att inte riskera att föreningens rykte skadas är det dock viktigt att hålla sig långt ifrån gråzonen, det vill säga att i möjligaste mån undvika att denna typ av situationer alls uppstår.

Vissa intervjupersoner betonar även betydelsen av att bygga relationer, exempelvis med supportrar, och att detta även ingår i arbetsuppgifterna inom vissa yrkesroller. Goda relationer kan exempelvis vara betydelsefulla i samband med uppjugade situationer som då kan stävjas. Att bygga relationer är även viktigt när man arbetar som journalist, detta för att få tillgång till relevanta intervjupersoner. Samtidigt understryker vissa intervjupersoner att nära relationer även kan innebära en risk för gränsdragningsproblem i de fall personen känner starkare lojalitet med påverkaren än med sin arbetsgivare (jfr Brå 2014:4). I intervjuer framkommer en oro för att detta kan leda till att personer utnyttjar sitt handlingsutrymme till att agera felaktigt (jfr Brå 2016:13).

Nedan kommer förslag på hur otillbörliga erbjudanden och otillbörliga relationer kan förebyggas, hur utsatta kan agera under påverkansförsöket och hur påverkansförsöket kan följas upp efteråt.

Konsekvenser av korruption

Otillbörliga erbjudanden kan få minst lika stora skadeverkningar som andra påverkansformer (jfr Brå 2014:4). I likhet med tidigare forskning framkommer det att det kan finnas en risk att personer som fått en gåva eller ett erbjudande tar ovidkommande hänsyn eller har svårt att fatta negativa beslut som rör påverkaren (jfr Brå 2017, 2014:4).

Förebygg

- Ta fram riktlinjer för idrotten som sätter ord på relevanta gränsdragningar i gråzonen. Dessa bör även innefatta situationer som förvisso är lagliga men som idrotten anser är oetiska och därför inte vill förknippas med. Både byggbranschen och vården har med stöd av Institutet Mot Mutor tagit fram ett verktyg för att hjälpa aktörer i sektorerna att hantera korrup-

tionsrisker. Dessa verktyg kan användas som inspiration för att utveckla ett eget branschspecifikt verktyg för idrotten (www.institutetmotmutor.se).

- För att uppmuntra utsatta till att berätta om otillbörliga erbjudanden och otillbörliga relationer är det viktigt att de inte utsätts för skuld, skam eller bestraffning när de berättar om en händelse.
- Intervjupersoner talar även om vikten av att utbilda unga spelare om såväl matchfixning som förekomsten av oseriösa förmedlare. Det handlar enligt dessa om att ”vaccinera” unga spelare mot detta.
- Rekryteringsansvariga för personer inom service, ordning och säkerhet samt till ledande positioner har en viktig roll för att förebygga otillbörliga relationer. Denne kan genom referenser och egna frågor exempelvis bedöma den sökandes integritet.
- Intervjupersoner uppger att risken för otillbörliga relationer minskar om arbetsgruppen roteras, exempelvis vid entréer på arenor.

Agera

- Tecken på korruption ska rapporteras till närmaste chef eller någon annan person den utsatte har förtroende för eller till polisen.
- Var tydlig från start. Accepterar man något litet är det svårare att säga nej till framtida gåvor.
- Hjälp från medarbetare. När det gäller otillbörliga relationer behöver en medarbetare själv inte vara medveten om att denne har agerat felaktigt. Här kan andra medarbetare vara till stor hjälp och uppmärksamma denne på att en relation har blivit väl personlig, innan medarbetaren begår fel eller hamnar i utpressningssituationer.

Efterarbete

Om en medarbetare har gjort sig skyldig till mutbrott är det viktigt att arbetsgivaren hanterar situationen. Det handlar exempelvis om att dokumentera felaktigheter och polisanmäla brottet (jfr Brå 2014:4).

När gråzonsärenden har identifierats kan även dessa, i oidentifierad form, lyftas fram och diskuteras. På så sätt kan medarbetare lära sig att känna igen liknande situationer och därmed ha en större beredskap om det sker.

Förebyggande åtgärder mot skattefel och ekonomisk brottslighet

Enligt intervjupersoner på Skatteverket är dialog förmodligen det mest effektiva verktyget för att förebygga skattefel som beror på okunskap eller som är en följd av skatteplanering. Det handlar med andra ord inte om kontroll i första hand, utan om att samverka och göra rätt för att undvika att ärendet hamnar hos Skatteverket. Genom relevant information och bra system ska det med andra ord vara lättare att göra rätt. Det finns även ett önskemål från Skatteverket om att de föreningar som har en avvikande uppfattning om en fråga informerar myndigheten om detta. Olika former av kontroller ska därmed främst användas mot medvetet skatteundandragande och ekonomisk brottslighet.

Förebyggande åtgärder mot otillåten påverkan inom föreningar

Det finns flera sätt att förebygga att föreningsdemokratien inte sätts ur spel på grund av trakasserier och hot mot medlemmar och styrelseledamöter. Både i intervjuer och i tidigare forskning betonas bland annat vikten av alla medlemmars engagemang och betydelsen av att hitta vägar för att även engagera den stora gruppen passiva medlemmar. För att möjliggöra detta är föreningens öppenhet central, exempelvis genom att medlemmarna känner till vad som händer i föreningen och att de i god tid vet vilka frågor som ska behandlas på årsmötet (Centrum för idrottsforskning 2014:1). Nedan presenteras två exempel på förebyggande åtgärder som intervjupersoner själva har lyft fram.

Presentera kandidater till styrelsen i god tid

Hur ett årsmöte ska gå till regleras i stadgarna. Flera intervjupersoner uppger att påverkansförsök kan förebyggas genom att samtliga kandidater till styrelsen ska presenteras i god tid före årsmötet. På så sätt är det inte möjligt att lägga fram ett förslag på en kandidat under mötets gång. Alla förslag på kandidater behöver heller inte vara valberedningens förslag. Det innebär att det fortfarande är medlemmarna som bestämmer vilka som ska sitta i styrelsen.

Anonym omröstning

Ett annat förslag som flera intervjupersoner nämner är att använda ett anonymt röstningsförfarande. En intervjuperson förklarar:

Ett sätt är ju att införa en mer digital demokrati. På årsmöten sitter ju [grupperingen] och blänger på dem som röstar, men om man skulle kunna rösta anonymt ... Det finns ju tusentals medlemmar och de flesta hatar ju [grupperingen], men de är rädda. Skulle det finnas anonymitet då skulle man rösta bort dem, då skulle de försvinna.

I citatet ovan talar intervjupersonen om digital omröstning. Andra intervjupersoner framhåller dock vikten av att omröstningar sker på plats i lokalen under årsmötet och att det viktigaste är att omröstningen sker anonymt, exempelvis via röstsedlar.

Metoder för att förebygga och hantera otillåten påverkan

Det finns ett antal olika metoder som kan användas för att förebygga och hantera påverkansförsök. Nedan presenteras några av dessa.

Stressexponeringsträning (SET)

Människor kan förbättra sin förmåga att prestera under press. En uppmärksam metod för detta är stressexponeringsträning.¹² Denna metod handlar om att öva upp personers färdigheter så att de kan arbeta säkrare under hög stress, detta genom att kombinera färdighetsträning med exponering för stressfyllda situationer (Arbetsmiljöverket 2015:7). Genom att ha tränat på stressfyllda situationer ökar förmågan att kunna hantera liknande förhållanden om de inträffar i verkligheten, dessutom minskar risken för handlingsflamning (Larsson och Lindgren 2012). Denna träning kan göra medarbetare mer motståndskraftiga om de utsätts för påverkansförsök. Metoden delas in i tre faser (Arbetsmiljöverket 2015:7):

1. Förberedande fas. Information ges om stress i arbetsmiljön och dess effekter på kroppen.
2. Färdighetsträning. Medarbetare utbildas och övas i att hantera sina stressreaktioner (till exempel gruppträning och träning i beslutsfattande).
3. Integrationsfas. Färdighetsträningen utförs under realistiska förhållanden där medarbetaren gradvis utsätts för ökad stress.

Stressexponeringsträning kan användas för att förbereda medarbetare inför, i stort sett, alla typer av stressfyllda situationer

¹² Det finns enskilda studier som visar att SET har effekt, men än så länge saknas översiktsartiklar och metaanalyser (jfr Arbetsmiljöverket 2015:7).

och därmed öka möjligheten att agera korrekt i situationen. Träningen går ut på att medarbetaren ska vara förberedd på vad som kan hända och i situationen vara ”fokuserad på att göra sin uppgift där och då” (Brå 2017). Poliser och ordningsvakter får i stor utsträckning träning som liknar SET. Även personer inom vissa andra yrkesroller kan dock ha nytta av att tränas i att hantera stressfyllda situationer.

Yrkesrelaterade risksituationer för personer inom service inkluderar biljettkontroller och tillsägelser och för att tränas inför dessa situationer kan SET vara en metod. För att ta reda på om SET behövs i den egna organisationen behöver en riskanalys göras för att identifiera vilka händelser medarbetare utsätts för i sin yrkesutövning.

Beteendebaserad säkerhet (BBS)

Beteendebaserad säkerhet fokuserar bland annat på att förändra ett riskabelt beteende hos medarbetare för att på så sätt skapa en säkrare arbetsplats. Genom att en person granskar sitt eget eller andras beteenden kan denne bli medveten om riskbeteenden i samband med yrkesutövningen. Riskbeteenden kan till exempel handla om att medarbetare inte följer rutiner, exempelvis i samband med incidenter. För att medarbetare ska agera säkert och korrekt är det viktigt att ledning och chefer agerar som förebilder, exempelvis genom att prioritera ett säkert arbete och själva tillämpa de rutiner som finns. Sådana handlingar signalerar till medarbetare vilka beteenden som förväntas av dem gällande säkerheten. Intervjupersoner betonar även vikten av att ha en fungerande säkerhetsorganisation som signalerar till medarbetarna att säkerhet är ett prioriterat område.

Att lyfta fram önskade beteenden hos medarbetare är ett annat exempel på hur riskbeteenden kan motverkas (Arbetsmiljöverket 2010:1).

Metoden delas in i fyra faser (Arbetsmiljöverket 2015:7):

1. Definiera ett problematiskt beteende hos medarbetare.
2. Observera beteendet i sin rätta miljö.
3. Välj en åtgärd som utbildning, träning, återkoppling eller stöd, för att få medarbetare att bli mer medvetna om sitt beteende, lär dem ett nytt beteende eller förbättra vissa beteenden.
4. Följ upp för att se om det problematiska beteendet har upphört och arbetsplatsen därmed har blivit säkrare.

När man tillämpar beteendebaserad säkerhet är det viktigt att närmaste chef arbetar nära sina medarbetare. Det innebär bland annat att denne visar ett genuint intresse för sina medarbetare

och deras arbetssituation. Yrkesrelaterade risksituationer som kan stävjas genom BBS inkluderar bland annat kontrollsituationer där medarbetare agerar passivt och tittar åt ett annat håll, antingen på grund av rädsla eller på grund av otillbörliga relationer. I dessa fall kan BBS vara en metod för att uppmärksamma denna typ av problematiska beteende och därmed lösa ett säkerhetsrelaterat problem. För att det ska vara möjligt är det även viktigt att analysera vilka rutiner som kan förändras för att få bort olämpliga eller farliga beteenden.

Anställningsintervju

Vissa medarbetare är aktiva i olika supportergrupperingar på sin fritid. Detta lyfts ofta fram som en styrka, bland annat eftersom dessa medarbetare kan fungera som en brygga mellan supportergrupperingar och föreningen. Samtidigt beskrivs detta ibland som något problematiskt eftersom det kan leda till otillbörliga relationer. I syfte att försöka undvika detta, kan man vid rekrytering diskutera olika scenarios för att se hur personen resonerar kring otillbörliga relationer. Exempelvis genom att ställa frågor om hur vissa kopplingar kan leda till svåra situationer. Det handlar om att undersöka den sökandes säkerhetsmedvetande genom att diskutera säkerhet i vid bemärkelse och ställa frågor om inställning till och förståelse för säkerhet.

Avlastningssamtal

Metoden används för att räta ut eventuella oklarheter kring en händelse, ge utrymme för deltagarna att avreagera sig känslomässigt och ge ett avslut på händelsen. Samtalet bör hållas strax efter incidenten och ska endast inkludera nära medarbetare till den eller de utsatta. Samtalen leds vanligen av den som normalt leder arbetsgruppen. För att skapa förutsättningar för ett framgångsrikt samtal ska den som leder mötet ha kunskap om metoden och respekteras av deltagarna. Dessutom är det viktigt att de som deltar i samtalet vill vara där och att ingen tvingas till att tala.

Metoden kan användas vid alla typer av händelser som lämnar en kvardröjande oro. Några exempel på yrkesrelaterade risksituationer där denna metod kan vara till nytta inkluderar hotfulla situationer i samband med ingripanden och kontroller och när vissa föremål, som exempelvis bangers, kastats in på planen.

Kamratstöd

Efter ett påverkansförsök kan vissa drabbade behöva stöd. I de fallen kan kollegor ha en viktig roll, särskilt för de som arbetar i par eller i grupp som exempelvis ordningsvakter och poliser.

Kamratstöd innebär att sådant som upplevdes som obehagligt i situationen pratas igenom i syfte att minska risken för att den utsatta mår dåligt senare. Även kollegor som har bevittnat en incident kan behöva stöd. En intervjuperson berättar:

Om vi vet att arbetsgruppen [ordningsvakter] är relativt bra på att ta hand om varandra, då skickar vi dem på en kamratstödkurs där de får lite mer verktyg för att kunna stödja varandra. Sedan kan ju vi som arbetsgivare komma in och säga att vi bryr oss också, men oftast så kan de ju reda ut mycket av det själva. Sen kan ju vi som arbetsgivare säga att "vi finns här om ni behöver" ...

Även domare som arbetar i så kallade domarteam berättar om vikten av det stöd de kan ge och få av varandra. I de fallen handlar det om att "prata av sig några gånger" eller att "man hänger ihop" efter en incident, i synnerhet om denna har lämnat en kvardröjande oro.

Slutsatser

Funktion framför idrott

När det gäller utsatthet för otillåten påverkan tycks typ av idrott vara underordnad funktion. Det innebär att den funktion man tillhör i stor utsträckning avgör i vilka situationer påverkansförsök framför allt uppstår. En person i ledande ställning inom basket möts troligtvis av liknande yrkesrelaterade risksituationer som en person i ledande ställning inom exempelvis bandy. Dessa grundläggande likheter innebär att resultaten i den här rapporten förmodligen även kan användas av fler idrotter än de som ingår i studien.

Samtidigt tycks det finnas ett antal faktorer som har betydelse för i vilken omfattning och hur ofta personer inom olika funktioner utsätts inom de olika idrotterna. Dessa faktorer tycks framför allt kunna kopplas till de olika idrotternas ekonomi, omsättning och publikunderlag. Om individer i supporterskaran dessutom har ett skrämselkapital utgör det en ytterligare dimension av hur utsattheten ser ut för personer inom olika funktioner och idrotter.

På herrsidan och på elitnivå är fotboll och ishockey de idrotter i undersökningen som generellt sett har störst ekonomi, omsättning och publikunderlag, medan basket och bandy har betydligt mindre. I undersökningen framträder dessutom en bild av att personer inom fotboll och ishockey i större utsträckning utsätts för påverkansförsök från individer med ett skrämselkapital jämfört med personer inom basket och bandy.

Idrottens utmaningar är inte unika

Personer inom idrotten utsätts för olika typer av incidenter. Detta är ett problem som även har uppmärksammats i tidigare studier om utsatthet inom idrotten (SOU 2013:19). Trakasserier, hot, våld och korruptionsförsök förekommer dock även inom många andra organisationer och branscher (Brå 2016:13). Idrottens utmaningar är med andra ord inte unika. Det finns därmed flera exempel på myndigheter som har haft liknande utmaningar som

idrotten. Genom att uppmärksamma problemet har dock dessa myndigheters kunskap om medarbetares utsatthet ökat, och de har i större utsträckning kunnat arbeta förebyggande mot otillåten påverkan (Brå 2016:13). Genom att undersöka hur andra organisationer har hanterat liknande situationer finns det med andra ord mycket att lära, exempelvis om hur man kan arbeta för att få bort attityder som ”lite får man tåla”.

Även inom idrotten har olika förbund och föreningar kommit olika långt i arbetet med att förebygga otillåten påverkan. Det lönar sig därför att ta lärdom av andra idrotters arbete med dessa frågor. Den stora vinsten med att göra det är att kunskap om allvarliga men ovanliga händelser då kan spridas. Eftersom påverkansförsök ofta följer samma mönster kan olika idrotter med fördel även jämföra incidenter med varandra. På så sätt kan man lära sig mer om hur andra har hanterat olika typer av påverkansförsök.

Lyft på locket

Flera personer inom olika funktioner och idrotter ger uttryck för att det finns en machokultur som innebär att man inte pratar om den egna utsattheten. Det gäller särskilt för trakasserier, men ibland även för hot. Till stor del beror det på att många personer inom olika funktioner ursäktar olika typer av trakasserier som utförs av vissa supportrar. Det handlar till exempel om den stämning som kan uppstå inne på arenor i samband med vissa matcher, och där olika former av trakasserier ingår som ett vanligt inslag. I undersökningen framkommer att många utsatta inte tycker att detta är acceptabelt, men att de väljer att inte säga något på grund av den normalisering som i vissa fall utvecklats. Dessa intervjupersoner är bland annat oroliga för hur de kommer att bemötas om de väljer att lyfta upp problemet. Det finns även en rädsla för att verka avvikande. Detta riskerar att skada säkerhetsarbetet eftersom de risker som finns inte kommer till arbetsgivarens kännedom, vilket kan försvåra det förebyggande arbetet. I en miljö där personer på ett legitimt sätt visar missnöje och där okvädningsord är vanliga finns det därtill en risk att utsatta inte uppmärksammar om dessa beteenden övergår i otillåten påverkan. Organisationer som däremot väljer att lyfta på locket och öppet prata om de risker som förekommer vinner många fördelar, inte bara för den enskilde utan även för säkerhetsarbetet i stort.

Stötta utsatta öppet

Vissa utsatta uppger att de saknat stöd från överordnade efter ett påverkansförsök. Det bristande stödet tycks ha flera orsaker.

Vissa överordnade tycks vara rädda att själva utsättas för påverkansförsök om de öppet tar ställning för den drabbade medan andra helt enkelt inte vet hur de ska stötta den utsatta. Bristen på stöd kan få stora konsekvenser för de utsatta som är i behov av stöd. Vissa utsatta har exempelvis valt att sluta efter påverkansförsök, medan andra väljer att inte berätta om nya incidenter. Dessutom tycks det kunna inverka på de drabbades arbetsglädje och göra vissa passiva i sitt arbete. Detta kan leda till att kompetenta medarbetare slutar till följd av bristande stöd och att risker inte kommer till organisationens kännedom. Resultatet blir ett budskap till påverkaren att påverkansförsök lönar sig. Rykten om en organisation som inte stöttar sin personal efter ett påverkansförsök kan även leda till framtida rekryteringsproblem. Detta eftersom det finns en risk att kompetenta personer väljer bort idrotten som arbetsgivare.

Svårhanterliga påverkare

En stor del av de påverkare som förekommer i den här undersökningen betecknas som svårhanterliga. Detta eftersom de i sina påverkansförsök ofta tycks agera rationellt, ha kapacitet att genomföra sina påverkansförsök och ha skrämselfkapital. Det innebär bland annat att de kan vara väldigt krävande, att de utför återkommande påverkansförsök och att de riktar in sig på en specifik person.

Den stora andelen påverkare med skrämselfkapital gör att utsattheten inom idrotten skiljer sig från exempelvis utsattheten inom myndigheter eftersom utsatta myndighetspersoner vanligtvis möter en mer varierad grupp av påverkare. De påverkarna beskrivs istället främst agera ensamma, drivas av känslor och slutar med otillåten påverkan när deras ärende är avgjort. Inom idrotten förekommer det däremot att påverkare får andra att utföra påverkansförsöken i deras ställe och i vissa fall samordna stora grupper av personer i exempelvis nätdrev. Tidigare studier visar att strategiska påverkansförsök kräver en större organisatorisk beredskap jämfört med påverkansförsök som sker i affekt (Brå 2016:13).

Brottslighet av mer systemhotande karaktär inom idrotten

Ett allvarligt problem som framträder i några föreningar är att vissa medlemmar skrämt andra medlemmar i syfte att påverka hur dessa ska rösta på årsmötet. Vem påverkaren är i sådana situationer har betydelse för hur utsatta reagerar på händelsen. Om påverkaren har ett skrämselfkapital, exempelvis genom att

ingå i en gruppering av något slag, beskrivs händelsen vanligtvis som betydligt mer skrämmande än påverkansförsök genomförda av någon utan skrämselkapital. Denna typ av händelser påverkar både föreningsdemokratiens legitimitet, idrottsrörelsens trovärdighet och den drabbade föreningens rykte. Det är därför centralt att säkerställa att årsmöten genomförs på ett korrekt sätt.

I undersökningen förekommer även andra exempel på påverkansförsök som också kan ses som demokratihotande. Det kan till exempel handla om utsatta sportjournalister som undvikit granskande reportage, medarbetare som tittat åt ett annat håll i samband med kontroller eller personer som undvikit att fatta vissa beslut. Gemensamt för dessa exempel är att påverkaren hade ett skrämselkapital. Att personer väljer att titta bort i samband med kontroller tycks även kunna grunda sig i otillbörliga relationer till personer inom vissa supportergrupperingar.

I undersökningen framkommer även att det i vissa fall förekommer ekonomisk brottslighet inom idrotten. Det handlar både om att idrottsföreningar utnyttjats för olika former av skattebrott och bedrägerier, och om korrruption och brott i samband med matchfixning. För att motverka att föreningsbidrag missbrukas är det viktigt att noggrant kontrollera att bidragen går till den typ av aktiviteter de är avsedda för, det vill säga till idrottslig verksamhet. Det kan exempelvis ske genom slumpmässiga kontroller av föreningar som fått bidrag. Dessa kontroller kan både fungera avskräckande för fler än de kontrollerade föreningarna och dessutom bidra till att organisationen utvecklar sin förmåga att upptäcka de felaktigheter som förekommer.

Påverkansförsök i samband med matchfixning kopplas ofta ihop med erbjudanden om pengar. I undersökningen framgår dock att påverkare i sina försök kan vara mer kreativa än så. Det förekommer nämligen även att påverkare försöker inleda otillbörliga relationer där syftet är detsamma som när pengar erbjuds, det vill säga att påverka matchens utgång. I undersökningen framträder en bild av att det tycks finnas en kunskapslucka om otillbörliga relationer, och i samband med utbildningar om matchfixning bör därför även denna aspekt belysas.

Referenser

Andersson, T. och Radmann, A. (1998). *Från gentleman till huligan? Svensk fotbollskultur förr och nu*. Eslöv: Brutus Östlings Förlag Symposium.

Arbetsmiljöverket (2008). *Systematiskt arbetsmiljöarbete. Arbetsgivarens föreskrifter om systematiskt arbetsmiljöarbete och allmänna råd om tillämpningen av föreskrifterna* (AFS 2001:1). Stockholm: Arbetsmiljöverket.

Arbetsmiljöverket (2010:1). *Bra samspel och samverkan skapar säkerhet. Om klimat och kultur på arbetsplatsen*. Stockholm: Arbetsmiljöverket.

Arbetsmiljöverket (2010:4) *Våld i arbetslivet – en kriminologisk kunskapsöversikt*. Stockholm: Arbetsmiljöverket.

Arbetsmiljöverket (2012:12). *Syna säkerheten på din arbetsplats. Ett stöd för företag och organisationer i arbetet med säkerhetskultur*. Stockholm: Arbetsmiljöverket.

Arbetsmiljöverket (2015:7). *Riskperception och interventionsmetoder*. Stockholm: Arbetsmiljöverket.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2009:7). *Polisens möte med organiserad brottslighet: en undersökning om otillåten påverkan*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2011:7). *Storskaliga skattebrott*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2013:15). *Den anmälda korruptionen i Sverige. Struktur, riskfaktorer och motåtgärder*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2014:4). *Korruption i Myndighetssverige. Otillåten påverkan mot insider*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2014:9). *Politikernas trygghetsundersökning 2013: Utsatthet och oro för trakasserier, hot och våld*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

- Brottsförebyggande rådet, Brå (2015:18). *Matchfixning: manipulation av matcher och spelmarknad*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2015:23). *Politikernas trygghetsundersökning 2015: förtroendevaldas utsatthet under valåret 2014*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2016:10). *Kriminell infiltration av företag*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2016:12). *Kriminella nätverk och grupperingar. Polisens bild av maktstrukturer och marknader*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2016:13). *Otillåten påverkan mot myndighetspersoner. En uppföljning*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2017). *Att förebygga och hantera påverkansförsök: en handbok*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Carlander, J. och Svensson, A. (2015). *Möta människor med rättshaveristiskt beteende. Handbok för yrkesverksamma*. Stockholm: Gothia Fortbildning.
- Centrum för idrottsforskning (2014:1). *Statens stöd till idrotten: uppföljning 2013*. Stockholm: Centrum för idrottsforskning.
- Green, A. (2009). *Fotboll och hooliganism: utveckling, problem och åtgärdsarbete i England och Skandinavien*. Stockholm: Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet.
- Göteborgs universitet (2016). *Journalistpanelen. Hoten och hatet mot journalister*. Göteborgs: Institutionen för journalistik, medier och kommunikation.
- Joern, L. (2006). *Homo fanaticus – passionerade fotbollsupportere*. Slagelse: Forlaget Bavnebanke.
- Larsson, O. och Lindgren, M. (2012). *Hot och våld i arbetslivet. Minska de negativa konsekvenserna*. Malmö: Studentlitteratur.
- Lindblad, J. och Lundén, B. (2015). *Ideella föreningar*. Näsviken: Björn Lundén Information
- Myers, D. (1996). *Social psychology*. 5:e uppl. New York: McGraw-Hill.
- Månson, P. (2007). "Max Weber". I Andersen, H. och Kasperen, L, *Klassisk och modern samhällsteori* (s. 96-118). Lund: Studentlitteratur.

Nelen, H. (2014). *Professional Football and Crime. Exploring terra incognita in studies on white collar crime*. Maastricht University.

Pettersson, T. (2002). *Tre aspekter på brottsliga nätverk: supporterbråk, etnicitet och genus*. Avhandlingsserie. Stockholm: Stockholms universitet.

Pettersson, T. (2012). *Att balansera mellan kontroll och kontakt: lokala polisens arbete med ungdomar*. Lund: Studentlitteratur.

Polismyndigheten (2017). *Myndighetsgemensam lägesbild om organiserad brottslighet 2018–2019*. Stockholm: Polisens tryckeri.

Radmann, A. (2016). "Våldslandskapet i den svenska supporter-kulturen". I C. Edling och A. Rostami, *Våldets sociala dimensioner. Individ, relation, organisation* (s. 141-166). Lund: Studentlitteratur.

Rostami, A. (2016). "Våldets betydelse för organisering av kriminella gäng". I C. Edling och A. Rostami, *Våldets sociala dimensioner. Individ, relation, organisation* (s. 167–186). Lund: Studentlitteratur.

SOU 2013:19. *Mera glädje för pengarna. Slutbetänkande av Nationell samordning mot brottslighet i samband med idrottsarrangemang*. Stockholm: Statens offentliga utredningar.

Säkerhetspolisen (2009a). *Otillåten påverkan mot medier*. Stockholm: Säkerhetspolisen.

Säkerhetspolisen (2009b). *Personlig säkerhet*. Stockholm: Säkerhetspolisen.

Transcrime (2015). *Organized Crime Infiltration of Legitimate Businesses in Europe: A Pilot Project in Five European Countries*. Trento: Università degli Studi di Trento.

Bilaga 1. Checklista vid telefonhot

Från Suntarbetslivs verktyg Bättre beredd än rädd

suntarbetsliv

CHECKLISTA VID TELEFONHOT

NAMN _____

DATUM _____

PLATS _____

LYSSNA NOGGRANT - VAR LUGN - AVBRYT INTE

FÖRSÖK STÄLLA FÖLJANDE FRÅGOR:	SVAR:
När ska hotet genomföras?	
Mot vem/vad riktas hotet?	
Var ska hotet genomföras?	
Vilken typ av hot?	
Varför?	
Vad heter ni, eller vad representerar ni?	
	EGNA UPPGIFTER:
Verkar den uppringande känna till myndighetens lokaler? Personer?	JA ☐ NEJ ☐
Hur lät hotet exakt?	
Vet du vem som framför hotet? Ange namn och personnummer:	

PERSONENS IDENTITET

 Man Kvinna Pojke Flicka

PERSONENS RÖST

 Högljudd Sluddrig Ljus
 Mörk Tystlåten/svag Mjuk/behaglig

PERSONENS TAL

 Snabbt Långsamt Välvärdat
 Distinkt Verkar förvrängt Svordomar
 Stammande Läspande Annat _____

PERSONENS DIALEKT

 Lokal dialekt Utländsk brytning/språk Annat _____

PERSONENS ATTITYD

 Lugn Upphetsad Annat _____

BAKGRUNDSLJUD

 Oväsen från maskiner Musik Gatutrafik Röster

Idrottsrörelsen består av många olika aktörer med varierade uppgifter och mandat. Några av dessa uppgifter och mandat beskrivs vara av stor betydelse för vissa individer och det förekommer att personer inom idrotten utsätts för trakasserier, hot, våld och korruptionsförsök till följd av dessa. I denna rapport beskrivs i vilka situationer det sker, vilka det är som står bakom händelserna och hur detta kan förebyggas och motverkas. Studien har ett särskilt fokus på otillåten påverkan, det vill säga de händelser där den drabbade uppfattar att syftet var att påverka yrkesutövningen.

I undersökningen ingår idrotterna fotboll, ishockey, basket och bandy. Det handlar främst om funktioner inom herridrott på elitnivå. Rapporten baseras på 106 intervjuer, deltagande observationer samt en genomgång av akter från Polismyndigheten, Ekobrottsmyndigheten och Skatteverket.

Rapporten riktar sig i första hand till Riksidrottsförbundet och andra relevanta idrottsliga aktörer. Vår förhoppning är dock att resultatet är användbart för betydligt fler än de undersökta idrotterna.

Brottsförebyggande rådet / National Council for Crime Prevention

BOX 1386/TEGNÉRGATAN 23, SE-111 93 STOCKHOLM, SWEDEN

TELEFON +46 (0)8 527 58 400 • E-POST INFO@BRA.SE • WWW.BRA.SE

URN:NBN:SE:BRA-753 • ISBN 978-91-87335-96-9 • ISSN 1100-6676